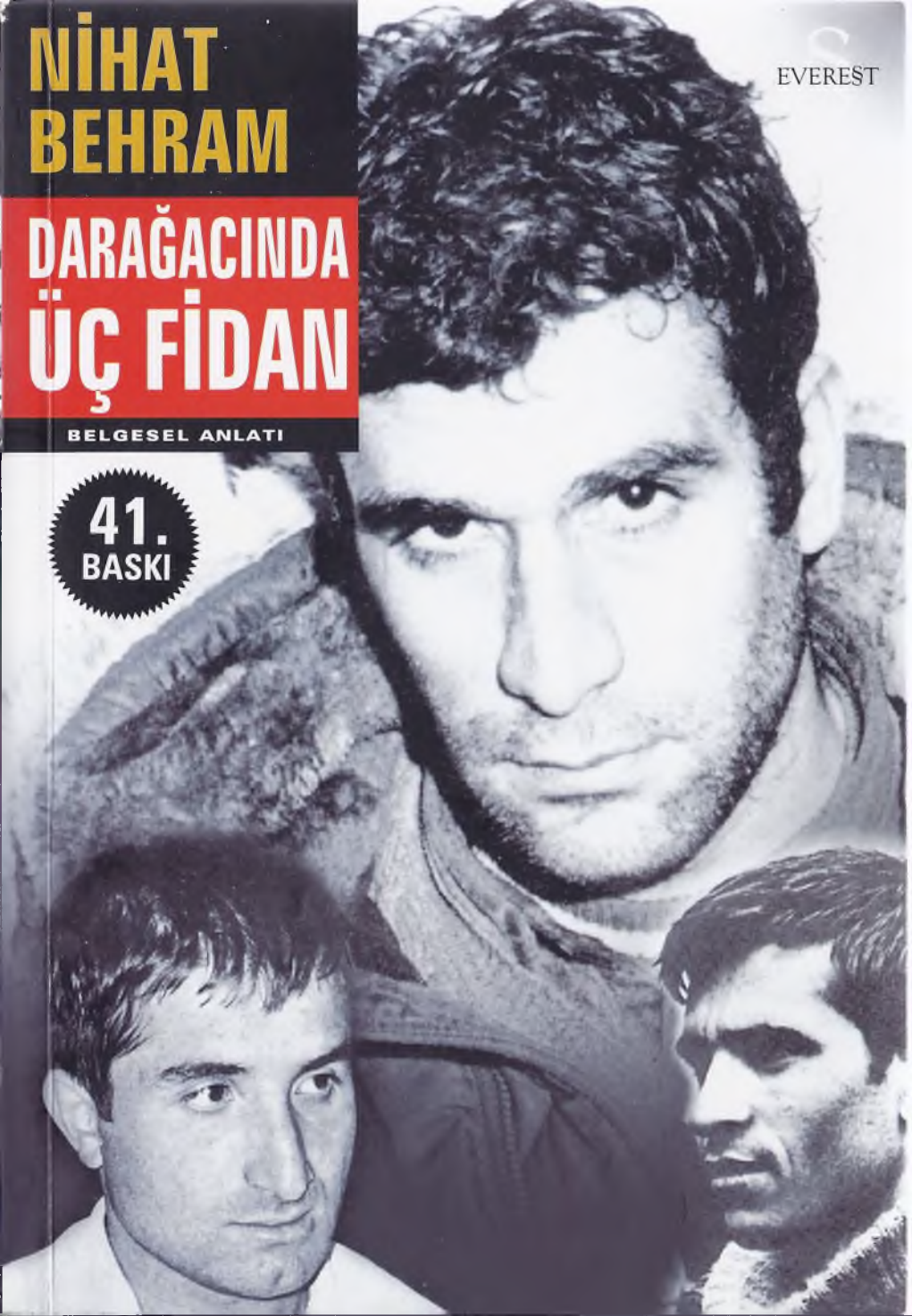
NİHAT BEHRAM

DARAĞACINDA ÜÇ FİDAN

BELGESEL ANLATI

41. BASKI

EVEREST

NİHAT BEHRAM

1946, Kars doğumlu. İlk ve ortaöğrenimini Anadolu'nun çeşitli kentlerinde tamamladıktan sonra İstanbul'da Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulu'nu bitirdi. Şimdiye kadar on altısı şiir olmak üzere toplam yirmi beş kitabı yayınlandı ve yapıtlarının bazıları çeşitli dillere çevrildi. 1969'dan sonraki yıllarda *Halkın Dostları*, *Militan* ve *Güney* dergilerini çıkaranlar arasında yer aldı. Yazdıklarından ötürü 12 Mart döneminde iki yıl tutuklu kaldı. 1970'li yıllarda bir süre gazetecilik yaptı. 12 Eylül döneminde Bakanlar Kurulu kararıyla TC vatandaşlığından çıkarıldı. Uzun yıllar yurtdışında yaşamak zorunda kaldı. On yedi yıllık siyasal sürgünlüğünden sonra 1996'da yurda dönebildi. Kitapları yurda dönüşünden sonra "Toplu Yapıtları" olarak yayımlandı.

Nihat Behram'ın *Toplu Yapıtları*'nda yer alan kitapları şunlardır:

Hayatın Şarkısı (1967-2004 toplu şiirleri)
Darağacında Üç Fidan (1976) (belgesel anlatı)
Ser Verip Sır Vermeyen Bir Yiğit (1976) (belgesel anlatı)
Gurbet (1988) (roman)
Özlemin Dili Olsa (1999) (yazılar/söyleşiler-1)
Acının ve Umudun Rengi (yazılar/söyleşiler-2)
Yılmaz Güney'le Yasaklı Yıllarımız (1994) (anı-anlatı)
Göğsü Kınalı Serçe (1976) (çocuk)
Miras (2004) (roman)
Kız Ali (1991) (roman)
Başkaldırı Şiirleri (antoloji)

NİHAT BEHRAM

Darağacında Üç Fidan

§

Anılar/Belgesel Anlatı **2**

Darağacında Üç Fidan
Nihat Behram

Kapak tasarım: Mithat Çınar

© 1976, Nihat Behram
© 2001; bu kitabın Türkçe yayın hakları
Everest Yayınları'na aittir.

1 - 6. Basım: 1976, May
7 - 21. Basım: 1997, Gendaş
23 - 40. Basım: Kasım 2001 - Aralık 2007, Everest Yayınları
41. Basım: Ocak 2008, Everest Yayınları

ISBN: 975 - 316 - 816 - 0

Baskı ve Cilt: Melisa Matbaacılık

EVEREST YAYINLARI
Ticarethane Sok. No: 53 Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: (212) 513 34 20-21 Fax: (212) 512 33 76
Genel Dağıtım: Alfa, Tel: (212) 511 53 03 Fax: (212) 519 33 00
e-posta: everest@alfakitap.com
www.everestyayinlari.com

Everest, Alfa Yayınlarının tescilli markasıdır.

DARAĞACINDA ÜÇ FİDAN

UĞRUNDA ÖLÜME GİDİLEN ŞEY KENDİNİ KARANLIKTA BİR IŞIK GİBİ HİSSETTİRİR...

Öyle bir an vardır ki, bir can bir duygunun simgesi olur. Bütünleşir o duyguyla. Anlamı derinleşir.

Ölümle ikiye bölünmek istenen bir şeydir bu. Kimisi yaşatmanın saflarında kenetlenir, kimisi öldürmek için pusuya yatar; en karanlık yollarını arar can almanın.

Tarih böyle oluşagelmiştir. Bir bakıma, yaşama arzusuyla ölümün çarpıştığı yerdir dünya. Toplum yasalarının anlamı da bunun içinde düğümlüdür. Kimisi o düğüm çözülmesin ister; kimisi çözülsün düğüm, toplum ferahlasın diye can vermeyi göze alır...

Sinsiliğin, çıkarın, acının, açlığın, acımasızlığın, korkaklığın, bencilliğin, açgözlülüğün, kalleşliğin, sömürünün... kol gezdiği

bir dünyada her gün binlerce bebek doğmakta. Şefkate, merhamete, doymaya muhtaç; çıkarsız, dürüst bir titreyiş taşıyan çocuklar. Ve onların büyük kesimini açlık beklemekte; kalleşlikler, acılar, sömürü... Ve içlerinden bazıları düşünmeye başlar. Düşünür ve düşündükçe yiğitlenir, korkusuzlanır, bilinçlenir... Eğilir halkının acılarına. Umut verir.

Halkın umudu bir nehre benzer. Ve o nehri besleyen sular vardır.

İşte ölüm arayıcılar, bu nehrin önü kesilsin isterler; önü kesilen nehir derinleşir, taşar; kurusun isterler bu nehir, sularını gözbağında bulandırırlar, fakat bakarlar ki, dağ su olur, gözyaşı irileşir, dağlaşır, nehre doğru yuvarlanır. Dağ diplerinde ve dağ diplerini omuzlaya omuzlaya köpürür gider o nehir...

Nice isimsiz yiğitler düşmüştür bu dövüşte. Ne var ki, çoğalan acının da bir taşma ânı vardır. Canlanır. Kimisi onun soluğu kesilsin ister, kimisi daha gür yaşasın diye canını canına, sesini sesine katar. O an, umudun hesap ânıdır.

Bir yanda halk vardır; bir yanda halkın cevherine kök salmış asalaklar. Bir yanda halkla var olan duygular; bir yanda halkın duygularına kurulan pusu.

İnançları uğruna ölümün eşiğinde bükülmeden duranları, var olalı beri tanır dünyamız. Çünkü bazı ölüler dünyanındır.

Hemen her ülkede yaşandı bu, yaşanıyor ve daha kim bilir ne kadar yaşanacak?

Bir zamanlar Sacco ile Vanzetti ölümün karşısında bekletilmişti. Dünyanın kılmıştı onları yaşadıkları şey. Amerika'da elektrikli sandalyede can verdiler. Halkın sevgisi üstlerinden eksilmedi. Çoğaldılar.

İspanya'da altı gencin dökülen kanı daha kurumadı. Onları da dünyanın kılmıştı simgeledikleri şey. Kurşuna dizildiler. Halkın bağlılığı varlıklarında dalgalandı. Milyonlarca basıldı resimleri. Bir ucundan bir ucuna, dünyaya uzanıp uyudular.

Bilinir, nice isimsiz ölünün omuzlarında yükseldi Vietnam'da zafer. Ve zaman zaman tümünün adına dikilerek ölü-

mün karşısında bazı isimler, simgesi oldu bu ülkenin. Genç elektrik işçisi Nguyen Van Troi bunlardan biriydi...

Doğduğunda savaş vardı; ülkesi yağmalanıyordu. Ve yağmacılarla yerli çeteleri dört bir yanı tutmuştu. Halkı yıllardır direnmekteydi emperyalizme ve uşaklarına karşı. Nguyen dünyaya baktıkça kendine geldi. Halkın saflarına katıldı. Amerika Savunma Bakanı McNamara'nın öldürülmesi görevini verdi ona mücadelesi. Fakat girişimi başarısızlığa uğradı. Vietnam'daki azgın sömürgeci güçleri denetlemeye gelen McNamara, ölümden kıl payı kurtuldu. Nguyen yakalanmıştı. İşkencelerden geçirildi. Troi devrimci bilincinden, yurtsever duyarlılığı ve kararlılığından bir an bile geri adım atmadı. Üstelik halk düşmanlarının elinden kaçmak, mücadeleye katılmak için her fırsatı değerlendirdi. İki kez kaçma girişimi oldu. Fakat ayağı kırılmış, başaramamıştı. Yeni bir fırsatta yine kaçacağını söylemekten çekinmedi; bir de eylemlerinin suç değil, halkına borcu olduğunu söylüyordu. Bu iki sözden başka tek şey alamadılar ağzından. Kurşuna dizileceği günü beklemeye başladı.

Yakalandığında yirmi günlük karısı, pamuk işçisi Quyen, umut ışığının sönmemesini dileyerek, acı içinde Saygon sokaklarında dolaşırken, gazete satan çocukların çığlıklarıyla irkilmişti: "Son baskı, yazıyor... Bir telefon konuşması bir hayatı kurtarıyor..."

Telefon Venezuelalı gerillalardan geliyordu. Yani dünyanın bir başka ucundan. Gerillalar, kaçırdıkları bir Amerikalı albayın hayatına karşılık, Nguyen'in hayatını istiyorlardı. Yani Nguyen'in kişiliğinde umudu...

Quyen, ne Venezuela'yı duymuştu ne de kocasını kurtarmaya çalışanları tanıyordu. Şaşkınlık ve sevinç içinde, yaşlı ve bilgili, tanıdık bir işçiye koşarken, Saygon sokakları da bir anda hareketlenmişti. Karanlık altında bir şenlik fısıltısı esiyordu.

Quyen değiş tokuş sırasında giysin diye, kocasının tek giysisini fırçalayıp bohçalarken, kocasından gelen bir mektup,

onun her şeyden habersiz olduğunu gösteriyordu. Quyen daha da heyecanlanmıştı. Nguyen mektubunda, "İdamımdan sonra karıma iyi bakın," diyordu. Quyen sevinçli haberi kocasına iletmek için zindana seğirtmiş, orada olağanüstü güvenlik önlemleriyle karşılaşmıştı.

Satılık, kukla Saygon yönetimi, Venezuelalı gerillaları aldatmıştı. Nguyen'i saldık deyip kurşuna dizmişlerdi.

Nguyen öldürüldüğünde yirmi yaşındaydı. Onun öldürüldüğü zindan, Saygon yönetiminin en sıkı korunan zindanıydı. Fakat bir grup devrimci, akla durgunluk veren bir başarıyla, zindana girip Nguyen'in kurşuna dizildiği direğin dibinde gösteri yaptılar.

Satılık Saygon yönetimi, yeni Nguyen'lerle karşı karşıyaydı.

Artık karısı Quyen de devrimin bir neferi olmuştu.

Bugün siyasal nitelikteki cinayetler dünyada alabildiğine yaygındır. Ölüm kimi zaman ansızın gelir. Kimi zaman ölümle yargılanılıp beklenir ve sonunda bir duvarın dibine, elektrikli sandalyeye ya da darağacına doğru yürünür...

25 Temmuz 1968'de Vedat Demircioğlu'nun öldürülmesiyle Türkiye'de de hızlanmaya başlayan siyasal cinayetlerin sayısı bugün yüzlerin üstüne ulaşmıştır. Yani sekiz yıldır, yaşları yirmi beşe değmeyen bir kuşak ölümle susturulmaya çalışılıyor.

6 Mayıs 1972'de idam hükmü giyip darağacında can verdiklerinde, Deniz, Yusuf ve Hüseyin'in yaşlarının toplamı, o güne dek ölen arkadaşlarının sayısının altındaydı.

Vedat öldürüldüğü gün Deniz, Üniversite Merkez Binası'ndan Sultanahmet'e doğru yürüyen kalabalığın önündeydi. Kavgasına adını kanıyla yazdırdığı ilk yıllardı. Yediği taşlardan sarsılacak kadar ince ve genç, ama geri dönmeyecek kadar gözüpekti...

Günlerin ölüm haberleriyle geldiği bir dönemdi. Yaşadığı kısacık hayatında, en yakın arkadaşlarının bir bir düşüşüne ta-

nık oluyor, bu da onu derinden etkiliyordu. Kavgasına ölüm haberleri içinde hazırladı kendisini.

Üçü de inançlarının yolunu kendi görüşleri doğrultusunda belirginleştirdikleri ve bir araya geldikleri zaman, bir gün ölebileceklerini biliyorlar ve bunu hiç sorun etmiyorlardı. Birlikte birçok kez ölüme gidip geldiler. Baştan beri aileleri ve yakınlarını, bir gün başlarına gelebilecek olana karşı hazırlamaya çalışıyorlardı.

Köyüne geldiği bir gün üstüne örttüğü yorganın kısa gelmesi karşısında, anasının eğilip Hüseyin'i öperek, "Üzülme oğlum, yarın yorganını uzatırım," dediğini anlatıyor babası. Hüseyin, "Benim için böyle bir zahmete girmeyin, belki bu, eve son gelişimdir," demişti...

Yusuf, daha dışarda olduğu günlerde, babasına yazdığı bir mektupta kendisini unutmaya çalışmalarını istiyordu.

Duygulu, gözüpek, şakacı kişiliğiyle Deniz, ilk arkadaş ölümünün acısını tattığı 25 Temmuz 1968'den dört yıl sonra; cesareti, dayanıklılığı ve kararlılığıyla hareket içinde belirginleşen Yusuf'la ve ağırbaşlılığı, az ve öz konuşuşu, bilgisiyle öne çıkan Hüseyin'le birlikte 6 Mayıs 1972'de darağacına doğru yürüdü...

Cumhuriyet tarihinde solun, infazı can karşılığı olan ilk hüküm giyişiydi bu. Onlar darağacının gölgesinde aylarca bekletildiler.

Son tutuklanışlarıyla başlayan serüvenleri, hareket içinde değişik bir gerilim oluşturdu. Arkadaşları için Deniz, Yusuf ve Hüseyin'in kurtarılması kendi hayatlarından daha fazla önem kazanmıştı. Çünkü onların kurtarılmalarındaki anlam, sıradan bir görünümün dışına taşmıştı. Varlıklarından çok, simgeledikleri şey öne fırlamıştı.

Ölümlerini bekledikleri günlerde, dışarıda kendileri için can verenleri duyuyorlar, bu durum onları son derece etkiliyordu. Deniz, saatlerce arkadaşlarının resimlerine bakıyor; Yusuf, büyük bir buruklukla hücresinde sabırsızlanıyor; Hüseyin, "hareketin kendilerinin kurtarılması biçiminde odaklanmaması" gereğini arkadaşlarına iletmeye çalışıyordu.

Bir an vardır, uğruna ölüme gidilir. Kendi inançları doğrultusunda Deniz, Hüseyin ve Yusuf bunu yaşadılar. İnançlarının siyasal yorumu, bıraktıkları mirasın genişlemesine ve derinlemesine değerlendirilmesi, tarihin sorunudur. Ne var ki onların son tutuklanmalarıyla başlayan ve asılmalarıyla sonuçlanan bir yargılanmanın üstünden kolayca geçilemiyor. Evet, onlara biçilen hüküm infaz edildi, fakat var olan yasalar karşısında suçları hükümle uyum halinde miydi?

Onların inandıkları yolun değerlendirilmesi ne kadar tarihin sorunuysa, onların yargılanış biçiminin değerlendirilmesi de o kadar bugünün sorunudur...

BU GÜNLER Kİ...

İşte yüzleri ne kadar net
dostun da, düşmanın da

Ve ilk kalkışı tozların doğacak fırtınada
denizi coşturan dalganın ilk çalkanışı

Oy, sancıyla kavrulan ten
bir canı ortak taşımadaki deryalı nabız
oy, mert bir buluşmanın gözlerde parlayışı
hesapsız hurdasız iletilen heyecan

Ve kusursuz çırpınışlarla
hayata bağlanışın ilk atakları
düpedüz, çarpa çarpa
güneşin ve toprağın dostluğuyla,
çoğalan vahşetin
zulmüne, iğrençliğine karşı
halka adanışın
ilk atakları

Artık
pürüzsüz bakışımızdaki hüzün
kaybedişten değil,
acıyla da olsa
bayırlardaki yuvalarından
sıyrılarak uçan yavru kuşlarda
coşkunun yaralarla bezenişidir

Onların kalbini öpüyoruz ağlayışlarda

N. Behram, 1971

TÜRKİYE'DE KARANLIK BİR DÖNEM VE DENİZ, YUSUF, HÜSEYİN'İN DIŞARIDAKİ SON GÜNLERİ

12 Mart'la başlayan dönem Türkiye'nin üstündeki karanlığı daha da yoğunlaştırmıştı. Sözde "söz özgürlüğü, düşünce özgürlüğü" denen şey, artık sözde bile değildi. Özellikle 1967-1968'lerden sonra giderek yaygınlaşan toplumsal, ekonomik ve siyasal huzursuzluk, 12 Mart'la birlikte, tek taraflı olarak ve bu kez sıkıyönetim uygulamalarıyla sürdürülmeye başlandı. Yıl be yıl sıçramalarla gelen bu gerginlik karşılıklı olarak mücadele biçimlerinde de çok çeşitli boyutlara varmıştı. Artık tutuklanmalar, öldürülmeler, işkenceler her günün haberleri arasındaydı. Sıkıyönetimin kendi içindeki *ilk* acemiliği geçince, birçok Sıkıyönetim Mahkemesi, önceden (ve bilinen yöntemlerle) bulunan suçluları yargılamaya başladı. Bu mahke-

melerden birçoğu, sanıkları "ölüm istemi"yle yargılıyordu. Ölümle yargılanmak da sıradan bir yargılama biçimi olmuştu. Türkiye'deki siyasal yargılama tarihinde ender uygulanmış maddeler, bu dönemde sıradanlık kazanmıştı. Yüzlerce sanığın ölümle yargılanışına tanık olundu. Bunlardan üçüne, Deniz, Yusuf ve Hüseyin'e verilen hüküm infaz edildi.

Çeşitli siyasal suçlardan aranan Deniz Gezmiş, 16 Mart 1971'de Gemerek'te yakalanmış, 18 Mart 1971'de tutuklanma kararı verilmişti. 5 Nisan 1971'de tutuklama kararı verilen Yusuf Aslan da, Deniz'le birlikteyken Şarkışla'da yakalanmıştı. 23 Mart 1971 tarihinde Pınarbaşı'nda yakalanan Hüseyin İnan ise 24 Mart 1971 tarihinde tutuklanmıştı.

Bu, üçünün de son tutuklanışlarıydı. Daha önce, özellikle Deniz başta olmak üzere, birçok kez tutuklanmışlardı. Hele 1968-1971 döneminde; içinde Deniz olsun olmasın, her hareketten sonra Deniz hakkında arama ve tutuklama kararı verilirdi. Üçü de daha önceleri çeşitli cezaevlerinde kalmışlar, işkencelerden geçirilmişlerdi. Hüseyin'e, Filistin dönüşü yakalandığı Diyarbakır'da çok ağır işkenceler uygulanmıştı. Yine de istenilen ifadeler alınamamıştı.

Bu, son tutuklanışlarıydı. Bu tutuklanışlarıyla başlayan serüvenleri, ölümleriyle sonuçlandı. Tutuklanma öncesinde bunu üçü de biliyordu. Artık hareketleri bir başka boyuta varmıştı. Öğrenci hareketi olmanın üstünde bir anlam taşıyordu. 12 Mart muhtırasıyla birlikte eylemleri de yoğunluk kazandı. Bir süre sonra Ankara'dan ayrıldılar ve Şarkışla'ya doğru yola çıktılar. Elazığ yöresinde bir köprüde, kendileriyle birlikte Ankara'dan ayrılan Sinan'la buluşacaklardı, Nurhak Dağları'ndaki barınaklarına gideceklerdi. Şarkışla'da bir kuşku üzerine çevrildiler. İsteseler, ellerindeki otomatik silahlarla kendilerini çevirenlerden bir anda sıyrılabilirlerdi.

O güne dek silahlarını öldürmek için ateşlememişlerdi... Öldürme duygusu onları her zaman tedirgin etmişti. Özellikle en yakın arkadaşları Sinan, bu konuda alabildiğine titiz davranırdı...

Dört Amerikalıyı esir alıp kaçırdıklarında, Sinan da, Deniz de, Yusuf da ellerindeki tutsakları öldürmek zorunda kalabileceklerini düşünmek bile istemiyorlardı... Sinan, böyle bir olasılık aklına düşmesin diye sürekli uzak duruyor, konuşmalara katılmıyordu. Deniz, "Bunlar nesnel olarak ölümü hak etseler de, öznel olarak suçsuz insanlar," diye düşünüyordu.

Amerikalıları esir aldıklarının ertesi günü, içlerinden birinin gizlice karısına yazdığı mektubu yakaladılar. Amerikalı, karısına, "Artık görüşemeyeceğiz," diye yazmıştı. Deniz, mektubu okurken oldukça hüzünlenmişti. Mektubu yakalatan Amerikalı çavuşsa çok korkmuştu, Deniz'e "karısının hamile olduğunu" söylüyordu. Deniz, "Üzülme, görüşürsünüz," diye avutmuştu onu.

İşte aynı duygu Şarkışla'da Deniz'in içini kaplamıştı. Çevrilmişlerdi ve kaçmaları gerekiyordu. Yeri ve göğü ateşleyip döndüler. Döndüklerinde ilk kurşunu Yusuf yedi arkadan. Deniz, düşen Yusuf'a koştu. Bakıştılar; Yusuf, Deniz kaçsın istedi; o, Yusuf'u kaçırmak istedi. Hayatları saniyelerle çevriliydi. Bakıştılar ve Deniz sıyrılıp kaçtı...

Deniz seğirtirken, içinden bir yanı kopmuş gibi duyuyordu Yusuf'u. Önünde araba duran bir kapıyı çaldı. Kapıyı açan kadına kocasını çağırmasını söyledi. Kadın ansızın kapıyı örtünce, silahını kilide doğru ateşledi... Deniz'in hiç istemediği bir şey olmuş, kapının öbür yanındaki kadın yaralanmıştı. Kocası geldi. Arabaya bindiler. Deniz arabanın yönünü, Yusuf'un kendinden koparıldığı yana çevirdi. Orada bir iki tur attı. Ve dışarı doğru, "Yusuf, Yusuf," diye seslendi. Kendi sesi ve motor gürültüsü dışında bir ses alamıyordu. "Yusuf'u öldürdüler," diye geçirdi içinden. Yüzündeki çizgiler gerildi. Metin olması ve kararlı davranması gerektiğini mırıldandı kendi kendine. Metin olmak ve kararlı davranmak onun ilk gençliğinden beri en temel niteliğiydi.

Arabasını aldığı Astsubay İbrahim Fırıncı'ya, Şarkışla dışına çıkmasını söyledi. Gemerek'e doğru yöneldiler, Astsubay'a karısının yaralanmasından duyduğu üzüntüyü belirtip, tedavi-

si için para verdi. "Şu beş yüz lirayla tedavi ettirin onu. Korkmayın, bankanın parası değil, harçlığımdan veriyorum. Bu 10 lira da bana yeter," demişti.

Yolda iki kez barikatla karşılaştılar. Silahına sarılıp ikisinden de sıyrıldı. Öldürmek amacıyla ateşlemedi silahını. Çevredekilerin ayakları dibine ve başları üstüne doğru yön veriyordu kurşunlara. Deniz keskin nişancıydı. Koşarken, uzakta küçük bir hedefi ilk atışta vurabilirdi.

Gemerek'e yaklaştıklarında bir benzin istasyonu çevresinde yolun kesilmiş olduğunu gördü. Belediye hoparlöründen bir ses sürekli ortalığı çınlatıyordu. Deniz'in Gemerek yönünden geldiğini duyuruyor, herkesi "bu kanun kaçağının" yakalanması için seferber olmaya çağırıyordu.

Deniz bundan sonraki anısını, hücresinde Niyazi Ağırnaslı'ya şöyle anlatmıştı:

> Uzaktan, bir benzin istasyonunun yakınında yolun kesildiğini görünce, direksiyonu tarlalara doğru kır, dedim. Biraz sonra arabadan indim, kaçmaya başladım. Bu arada etraftan sesler, anonslar geliyordu. Bir kalabalık dörder beşer kişilik gruplar halinde bana doğru sokuluyordu. Elimdeki makineliyle etrafa, yere, havaya doğru ateş açtım. Kalabalık kaçıştı. İçlerinden bir sivil kaçamadı. Onu yakaladım. Kimsin, ne istiyorsun benden, diye sordum. Ayaklarıma kapandı. Beni çocuklarıma bağışla yiğidim, diye yalvarıyordu. Omzuna ayağımla vurdum. Kalk çabuk, defol yanımdan, dedim. Belediye başkanıymış. Kalktı ve kaçmaya başladı...

Deniz bir süre tarlalara doğru yön aldı. Seğirtti ve önüne gelen bir çukura girdi. Silahında iki mermisi kalmıştı. "Biri kendime, biri hedefe," diye geçirdi içinden. Gözü gökyüzüne takıldı. Kısacık genç ömrü bir geldi, bir gitti gözünün önüne. Mermilerden kendine ayırdığını kalbine sıkmayı geçirdi içinden. Bir an ince bir duyguyla sarsıldı.

"Kalbe girecek bir mermi... Kalbinden giren bir mermiyle intihar..."

Sanki soyut bir şeyler vardı, kalbe sıkılan mermiyle ölmekte. Deniz bunu düşünürken duygulanıyordu. Ölümü kalbinden olsun istemiyordu. Kendini beynine saplanacak bir kurşunla öldürmek daha somuttu. Düşünceleri beyni ile kalbi arasında gidip gelirken, yakınlaşan seslerle irkilip doğruldu. Yukarı baktı. Yukarıda yalnızca gökyüzü görünüyordu. O anda vazgeçti kendini vurmaktan ve "İşkence acıları unutulur," diye geçirdi içinden. Yaşamaya olan inancı baskın geldi.

"Teslim ol," diye bağırıyorlardı.

"Sonunda ölüm de olsa konuşmam," diye mırıldandı; "işkence acıları unutulur, onurlu ve dik yaşamak iz bırakır hayatta..."

Bu, onun son yakalanışıydı.

Yakalayanların tümünden uzundu boyu. Büyük bir telaş içindeydiler. Yere bıraktığı silahını kaptılar hemen. Deniz, Yusuf'u geçirdi aklından. Bir yandan onu öldü sanıyor, bir yandan yaşıyor olması umudunu taşıyordu içinde. Gemerek'ten Kayseri'ye, oradan da Ankara'ya getirildi. Devrin İçişleri Bakanı'nın karşısına çıkarıldı. Onun sorularına gereken yanıtı verdi. Tutuklanıp, Merkez Cezaevi'nde hücreye konuldu. Avukatı Niyazi Ağırnaslı uzun bir uğraştan sonra onunla görüşmeyi başardı. Deniz görüşme yerine getirildiğinde ilk sözü, "Yusuf sağ mı?" oldu.

Yusuf vurulup düştüğü buzlamış yerde, iki saate yakın uzandı durdu. Öylece beklettiler. Sonra götürmek için aldılar. Yarı baygındı. Bir yandan vuruyorlardı. Darbeler indikçe ayılıyor, sonra yine kendinden geçiyordu. Bir binaya getirip yatırdılar. "Kimsin?" diyorlardı. Yusuf'un yarı baygın gözlerinden, Deniz'in görüntüsü geçiyordu. "Belki yakalanmamıştır, ismimi söylememeliyim..." diye kendine diş geçiriyordu.

Odaya getirilen fotoğraflar arasında onu tanıdılar. "Bu, Yusuf Aslan," diye bağırırlarken, seslerinde hem gizli bir korku, hem gizli bir sevinç vardı. O sırada odaya giren biri Gemerek'te Deniz'in yakalandığı haberini getirdi.

Görevliler Yusuf'u soymuşlardı. Yaralı vücudundan hâlâ kan sızmaktaydı. Akıp götürüyordu gücünü.

Yusuf uzun süre çıplak kaldı. Bu çıplaklık keskin soğuk altında bir de zatürre bulaştırdı ona. Ve komaya girdi.

Hüseyin, Deniz ve Yusuf'tan iki gün sonra, Ankara'dan ayrılacaktı. Denizler'in Sinan'la buluşup, Nurhak Dağları'ndaki barınaklarına varmalarından sonra, Hüseyin onlara katılacaktı.

Deniz ve Yusuf'un Şarkışla'da çevrildiklerini, Deniz'in Gemerek'te, Yusuf'un Şarkışla'da vurularak yakalandığını Ankara'da, saklandığı yerde öğrendi. Onların yakalanmış olması Hüseyin'i çok etkiledi. Hüseyin'in çok sakin bir kişiliği vardı. Bir olay karşısında ilk tepkisi nedir, kolay kolay anlaşılmazdı. Deniz'in heyecanlı ve coşkulu oluşuna karşılık, Hüseyin daha çok sakin ve düşünceliydi. Fakat Denizler'in yakalanması karşısındaki etkilenişi, bakışlarında birden kendini göstermişti. Yine de kararlı sakinliğini yitirmemişti. Konuşmalarıyla, çevresinde umudu sarsılmaya yüz tutabilecekleri yatıştırıyordu. Ağzından ilk çıkan söz bir panik havasında olmanın tam tersine, yatıştırıcı ve toparlayıcıydı.

Sadece Yusuf'un sağlığı hakkında kaygılanıyordu. Ona yaralıyken işkence yapabileceklerini düşünüyordu. Fakat Yusuf'un çok dayanıklı olduğunu söylüyordu. Onun daha önceki bir yakalanışında ağır işkenceler altında suçu ve bulunan silahı kabullenmeyip, istedikleri ifadeyi vermediği için, serbest bırakıldığını düşünüyordu. Bu kez de konuşmayacağına inanıyordu.

Hüseyin, Denizler'in yakalandığı ilk andan itibaren onları kurtarabilmenin yollarını düşünmeye başladı. Yakalanma olayı Hüseyin'in Ankara'dan ayrılışını geciktirdi. Ankara'da bir yurtta kalıyordu. Denizler'in yakalanışından bir hafta sonra Ankara'dan ayrıldı. M. Nakipoğlu ile birlikte Pınarbaşı'na geldi. Gece yarısı, dayısının evine ulaştı. Uzun bir yoldan geliyordu. Saatlerce yürümüşlerdi daha önce. Son derece yorgundular. Bir odaya çekilip uyudular.

Sabaha karşı vurulan kapının gürültüsüyle uyandı Hüseyin. Bir an tedirgin davrandı. Sonra dedesinin sesini duydu. Kapı-

yı açtı. Karşısında dedesi duruyordu. İlerde, arkasında bir iki görevli vardı. Hüseyin birden irkilip içeri girmek istedi. Dedesi ona çevrenin çok sıkı sarıldığını, kurtulamayacağını, kaçmaya çalışırsa vurulacağını, müsademenin köylüye zarar vereceğini söylüyor, teslim olmasını istiyordu. Hüseyin, dedesine aradan çekilmesini, kurtulabileceğini söyledi. Dedesi yalvarır bir sesle ona öldürüleceğini, teslim olmasını öğütlüyordu.

Hüseyin düşündü, düşündü ve teslim oldu. Görevliler hemen atılıp onu bağladılar.

Dışarı çıktığında dayısı, üç-dört görevli ve dedesinden başka kimseyi göremedi. Çok sonra dayısının, öldürülecek korkusuyla gidip "evimde" diye onu ihbar ettiğini babasından öğrendi.

Hüseyin, kendisini ihbar ettikleri halde, hiçbir zaman dedesine ve dayısına intikam duygusu gütmedi. Hatta onlara acıdı da. Ve arkadaşlarına onları hain saymamalarını, bir gün onların da her şeyi anlayacağını söyledi. İçerlediği tek şey, çok az sayıda, üç-dört kişinin kendini teslim almasıydı. "Kurtulabilirdim," diyordu. Yakalanmasında onu inciten tek şey buydu.

Deniz, Yusuf ve Hüseyin, yakalanmış ve tutuklanmışlardı. Yusuf hastanede, Deniz ve Hüseyin cezaevinde hücrelerinde, mahkeme günlerini beklemeye başladılar...

DENİZ GEZMİŞ, "MAHKEME DİYE BÖYLE BİR YERDE BULUNMAKTAN UTANÇ DUYUYORUM," DEDİ

"Deniz Gezmiş Davası" diye anılan 1. THKO duruşmalarına 16 Temmuz 1971'de Altındağ Veteriner Okulu binasında başlanmış; 9 Ekim 1971'de, yani iki ay on gün sonra karara bağlanmıştı. Mahkemenin vardığı sonuç, yirmi beş sanıktan on sekizinin ölümle cezalandırılışıydı.

Askeri Yargıtay 2. Dairesi'nce üçü "asli fail" sayılmış ve haklarındaki hüküm onanmış, diğerleri hakkındaki karar bozulmuştu.

1 No'lu Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi, Yargıtay'ın kararına uymadı ve ilk hükmünü tekrarladı. Daha sonra dava dosyası, Askeri Yargıtay Daireler Kurulu'nda incelendi. Ve 2. Daire'nin kararı onandı. Yasalar gereği bu kez mahkeme zorunlu olarak

Yargıtay Daireler Kurulu'nun kararına uydu. Sanıkların avukatları bunu temyiz etti. Sonuçta karar Askeri Yargıtay 2. Dairesi'nce onandı.

İş meclise kalmıştı. Meclis, Yargıtay'ın, dolayısıyla mahkemenin son kararını onayladı. Aynı günlerde İsmet İnönü, görüşmelerde usule aykırılık olduğu gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi'nde "kararı iptal" davası açtı. Anayasa Mahkemesi kararı usul yönünden bozdu.

TBMM'de ikinci kez yapılan görüşmelerde "infaz" kararı onandı. Ve Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay da onaylayınca, karar hemen Resmi Gazete'de yayınlandı.

Denizgil'in hakkında görülen davanın kronolojik sıralaması kısaca böyle.

Davanın gerek kendi içinde, gerek dışında, dönemin yapısına bağlı olarak bir başka görünüşü daha vardı. Denizler yakalanıp ilkin Kayseri'ye getirilmişler, daha sonra Ankara'ya götürülüp ayrı ayrı hücrelere kapatılmışlardı. Gerek bu duruma, gerekse uygulamalara ilişkin olarak avukatları (Şakir Keçeli ve Halit Çelenk) 3 Nisan 1971'de bir dilekçeyle itirazda bulundular.

Ne bu itiraz, ne de uygulamalara ilişkin diğer itiraz ve girişimler sonuç verdi. Hatta öyle durumlar oldu ki, âdeta mahkemeye resmen "ölüm hükmü", "telkin ve tavsiye" ediliyordu.

27 Eylül 1971'de Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nın yayınladığı 49 No'lu bildiri bunun bir kanıtıydı. Yine avukatlar 29 Eylül 1971'de Nihat Erim'e uyarı telgrafı çektiler. Bir tutuklu olan Yusuf Aslan'ın yaralı yatağında zincire vurulması, sanıkların mahkeme salonunda dövülmeleri gibi olaylar karşısında da gerekli merciler, avukatların ve sanık yakınlarının başvurmaları karşısında her zamanki gibi suskunluğu seçtiler.

21 ve 22 Ekim 1971 günlerinde Türkiye radyoları, İzmir Sıkıyönetim Komutanlığı'nın 26 sayılı bildirisini tekrarlıyordu. Davanın sürmekte olduğu bir sırada yayınlanan bu bildiride "verilmiş kararların infaz işlemine başlanacağı şu günler" deniliyordu. Mahkeme haberlerine sansür uygulanıyordu. Oysa

davayı ters yönde etki altında bırakacak her türlü haber ve yayın sağ basında yer alıyordu.

Gerek avukatların, gerek sanık yakınlarının bu işlemlere karşı çırpınışlarının sonuç vermemesi bir yana, avukatlara da sanık gözüyle bakılmış ve hatta savunmalarında geçen bir sözcüğün suç olduğu gerekçesiyle davanın on bir avukatı hakkında T.C.K 266. maddesi gereğince dava açılıp, Ankara 3 No'lu Sıkıyönetim Mahkemesi'nce üçer ay hapse mahkûm edilmişlerdi.

16 Temmuz 1971'de başlayan 1. THKO davasının mahkeme başkanlığında Tuğgeneral Ali Elverdi, duruşma hakimliğinde Yarbay Ahmet Tetik, üye hakimliğinde Binbaşı Mehmet Turan, iddia makamında ise Binbaşı Keramettin Çelebi ve Yüzbaşı Baki Tuğ bulunuyordu.

1. THKO Davası'nın avukatlarından Zeki Oruç Erel, o günle ilgili anılarını şöyle anlatıyor:

> 16 Temmuz 1971 günü Askeri Veteriner Okulu'nun çevresinde, avlusunda elleri makineli tüfekli pek çok komando askeri, verilecek komutla her an ateş etmeye hazır bir durumda bekliyorlar.
>
> Topçu yedek subay olarak bulunduğum askerlikten yeni döndüğümden, askerin ve başındakilerin ruh halini ezbere biliyorum. Binanın içindeki önlemler dışarıya kıyaslanmayacak ölçüde. Kesinlikle söyleyebilirim ki, hiçbir askeri birlikte birinci derecede alarm verilmeden bir bina bu denli korunmaya kalkılmaz.
>
> Üstümüz, başımız, çantamız, kısacası her yerimiz aranarak, dış kapıdan gidiyoruz. Sanki sanık müdafileri değil, tutuklanıp cezaevine yeni konulan sanıklarız. Şüphesiz o zaman, bu işlemin "doğal bir önlem" olduğunu düşünüyoruz. En kötümserimiz, bunu olsa olsa işgüzarlık olarak değerlendiriyor. Sıkıyönetim mahkemelerinin avukatlar için bile bir cezaevi, oradaki tüm görevlilerin ise birer gardiyan

olduğu konusunda, hiçbirimizin bir bilgisi, görgüsü ve deneyi yok daha.

18 Temmuz 1971 günü saat 9.00'da, binbir güçlükle "dinleyici"lik olanağına kavuşmuş yargılananların yakınları, 18 kişinin idam istemiyle görülecek bir davayı izlemek üzere gelmiş yerli ve yabancı basın mensupları, başkanlığını, bugün artık kim olduğu bilinen Ali Elverdi, duruşma yargıçlığını Alb. Ahmet Tetik, üye yargıçlığını Yb. Mehmet Turan'ın yaptığı mahkeme heyeti, yargılanacak kişileri savunacak çok sayıda avukat; duruşma salonunda, sessiz, yerlerini almış bekliyorlar; henüz salona getirilememiş yargılanacak olanlar.

Bekleyiş on dakika sürdü, yirmi dakika sürdü, yarım saat sürdü; gelen yok.

Duruşma usulünü bilenler için belki garip olacak. Fakat gerçekten; savcı hazır, basın hazır, mahkeme heyeti hazır, avukatlar ve dinleyiciler hazır. Ama yargılanacaklar, tüm bu "hazır"lara karşın, tam kırk beş dakikadan beri salonda yoklar. Kısacası, herkes yerini almış, kırk beş dakikadır onları beklemekte.

Nihayet saat 10'a doğru, çok uzaklardan, nasıl bir radyonun sesi kulağın duyabileceği en düşük düzeyde açılırsa, ancak o kadar duyabilecek bir ses tonunda, devrimci marşlar duymaya başladı "hazır"lar.

Giderek sesler yakınlaştı, gürleşti, netleşti; sözcükleri bile açık ve kesin olarak seçebiliyoruz artık... Beklenenlerin geldiğinden hiç kimsenin şüphesi yok; şüphe, yalnızca duruşma salonuna nasıl gireceklerinde.

Girişi anlatamam. Böyle bir olayı anlatmakta, "duygusal bir kişi olmamak" için ne kadar çaba harcasam, içtenlikle belirtmek isterim ki gerçekten anlatamam.

Biraz önce aşağıda bir gürültü kıyamet koptu; belli ki iyice bir arbede var. Sonradan öğrendiğimize göre; sıkıyönetimin otomatik silahlı görevlileri tarafından, her birinin

sağ eli diğerinin sol eline, boşta kalan sağ ve sol eller de iki ayrı komando askerine kelepçelenen ve böylece ikişer ikişer askeri ambulanslara konulan Deniz, Yusuf, Hüseyin ve arkadaşları, ambulanslardan inip yukarı çıkarlarken, elleriyle kolları zincirli ve kelepçeli durumda, "vatan kahramanları" tarafından dipçiklenip, susmaları buyrulmuş. İşte demin sözünü ettiğim, gürültü, patırtı ve kıyamet bu yüzden kopmuş...

Tutuklunun mahkemeye "bağımsız" olarak alınması yasa hükmündendir. Biz avukatlar, salonun giriş kapısına göre sağ dipte olduğumuzdan, kelepçelerin çözülmesini göremedik. Fakat anahtar seslerinden bunu anlıyor ve ayrıca yasa hükmünü bilmemizin yardımıyla, kesinlikle seziyorduk.

Gepgenç, hayatlarının baharında, pervasız; bizleri heyecandan, mahkemeyi teşkil edenleri ne yapacaklarını bilememekten karmakarışık eden bir havada girdiler içeriye. "Su" durulunca, askeri yargılama usulüne göre, mahkemeye güvenleri olup olmadığı soruldu. Burada bir parantez açmak istiyorum:

Savunma yöntemine uygun olduğu sanıldığından, benim de dahil olduğum avukatlarca, anayasaya aykırılığı ne kadar açık bile olsa, sanıkların mahkemeye karşı, peşinen ters bir tutum almamaları istenmişti.

Duruşma yargıcı soruyordu:

"Mahkemeye itimadınız var mı?"

Cemil oğlu, 1947 doğumlu, Erzurum, Ilıca Mahallesi, Öznü köyü nüfusunda kayıtlı, Hukuk Fakültesi son sınıf öğrencisi Deniz Gezmiş:

"Mahkemeye asla güvenim yoktur. Mahkeme diye böyle bir yerde bulunmaktan utanç duyuyorum."

Duruşma yargıcı soruyordu:

"Mahkemeye itimadınız var mı?"

Beşir oğlu, 1947 doğumlu, Yozgat ili Çekrek ilçesi, Kuş-

saray köyü nüfusuna kayıtlı, Ankara ODTÜ fizik bölümü 2. sınıf öğrencisi Yusuf Aslan:

"Mahkemeye güvenim yoktur."

Duruşma yargıcı soruyordu:

"Mahkemeye itimadınız var mı?"

Hıdır oğlu, 1949 doğumlu, Kayseri Sarız ilçesi, Bahçeli Mahallesi Nüfusuna kayıtlı, ODTÜ'den ayrılma Hüseyin İnan:

"Mahkemeye güvenim yoktur. Sıkıyönetim Mahkemeleri'ni yargı organı olarak kabul etmiyorum."

Ve Hüseyin sorgusunda, mahkeme ve dava konusundaki düşüncelerini açıklamaya devam ediyor:

"...Elli yılın bütün hesabını yirmi gençten soruyorlar. Bununla da kalmayarak, daha ileri gidiyorlar; üç ayda eşi görülmemiş zamların, vergilerin, hayat pahalılığının ve reformları engelleyen parti ve bakanların üstüne örtü çekilerek, dikkatler bizim üzerimize toplanıp, biz, bu yirmi genç topun ağzına sürülüyoruz. İddianameyi okuduğum zaman, cezanın suça değil, suçun cezaya uydurulmaya çalışıldığını gördüm. Cezamızı, biraz önce bahsettiğim pazarlık tayin edecektir. Böyle bir pazarlığın bize reva göreceği cezayı bağımsız yargı organlarından çıkarmak zor olduğu için Sıkıyönetim Mahkemeleri'ne çıkartılıyoruz.

Haklı olarak belirtiyorum; iddia makamını muhatap almıyorum ve mahkemeyi bağımsız yargı organı olarak kabul etmiyorum. Karanlık günler yaşadığımız Erim iktidarı döneminde sözlerimizin halktan gizleneceğini biliyorum. Fakat, hürriyetlerimizin alındığı bu ortamda, konuşma fırsatı bulmak dahi önemlidir. Cezamızın başka organlar tarafından verileceğini de çok iyi biliyorum:

Cumhuriyet tarihinde ilk defa yirmi genç idam talebiyle yargılanıyor.

...Erim iktidarı üç aylık politikasıyla, sanayiciler ve büyük tüccarlar hariç, Türkiye halkını açlığın ve sefaletin eşiği-

ne getirmiştir. Bu tehlikeli uygulamayı örtbas etmek için yirmi genci topun ağzına sürmek yetmeyecektir!

Tarih, asıl suçluları affetmeyecektir!

Asıl suçlular kurtulsa dahi, onları koruyanlar tarih önünde er geç hesap vereceklerdir.

Bu mahkemenin sonucu adli bir skandal olabilir. Fakat, mahkemenin sonucu ne olursa olsun dediklerimiz gerçekleşecektir!

...Ta ki vatanı Amerika'ya satanların ve gericilerin sonu gelene kadar, bu kavga biz olmasak da devam edecektir!

Yurtsever analar var oldukça devam edecektir! Kısaca; anaların rahmine el atılamayacağına göre, mutlaka devam edecek ve başarılacaktır!"

Bu gerilim içinde başlayan duruşmalar, sonuna dek aynı gerilimde sürdü. Hem de ölümün eşiğinde, geri bakmadan durabilmenin duyarlılığıyla...

TUTANAKLAR (1)

Sen kalbini savunurken düşmana uluorta
bağrından alkış benzeri bir gürültüyle yükselerek
şehri beyaz bir örtüyle kaplıyor içindeki duygular

Sen kalbini savunurken
habire göğsünde yumruklanan dünya
nemli duvarlarında hücrelerin
kanayan parmakların izleri gibi

Bilemem
hatıralar mı artık
seni
karanlık bir sokakta unutulmuş
sessiz gözyaşları mı gizler

Akarsular kadar berraksın oysa
adımların
kayalıklar kadar görkemli senin

N. Behram, 1971

ORTAK SAVUNMALARINA "EZENLERE KARŞI VERDİKLERİ MÜCADELELERDE ÖLEN TÜM EZİLENLERE SELAM OLSUN" DİYE BAŞLADILAR...

İddianameye şöyle girmişti savcı:

> 1968 yılı Türkiyesi'ndeki kıpırdanışlar gözle görünür bir durum arzettiği halde, *gaflet, korku, kurnazlık ve ihtiras* içerisinde bekleniyor, sükûnetle karşılanıyor, devamında fayda umuluyor, samimi ve gerçekçi bakışlarla karşılanıyordu. O günlerden bu güne gelindi; basiretliler geleceği gördüler, gizli yöneticiler kayboldular, kurnazlar lüzumlu dersi hafif geçiştirerek aldılar, gafiller uyandılar, korkaklar hâlâ yerlerinde, muhterisler umduklarını bulamadılar: Türk milleti uyanıktı...

Savcı iddianamesinin sonunda yirmi bir sanık hakkında 146/1'den ölüm cezası istiyordu.

Denizler ve avukatları, 16 Temmuz 1971'de mahkemeye güvensizliklerini bildirmişler ve bu istek reddedilmişti.

Davanın avukatları yaptıkları savunmada, Türkiye'nin yapısını, siyasal, toplumsal ve ekonomik bunalımın nedenlerini uzun uzun anlatmışlar, sanıkların suçları ile istenilen ceza arasındaki oransızlığı belirtmişlerdi. Avukatların savunmalarında suç bulunmuş ve haklarında dava açılmıştı.

Deniz Gezmiş ve arkadaşları ortak bir savunma hazırlamışlar ve savunmalarına şöyle başlamışlardı:

...İçinde bulunduğumuz şartlar, geniş bir savunma yapmamızı ve şahıslarımızda zincire vurulmak istenen bilimi ve gerçekleri savunmamızı gerektiriyor.

Amacımız, aleyhimize verilecek cezayı önlemekten çok, doğruluğuna inandığımız doğa ve toplum kanunlarının, insanlık tarihine nasıl yön verdiğini açıklamaktır.

Toplumların tarihi, ezenler ve ezilenler arasındaki mücadelelerin tarihidir. Çağımıza kadar bu mücadelelerde ezilenler daima yenilmişlerdi. Fakat 20. yüzyıl tarihimiz, ezenlerin barbarlığına ve bütün baskılarına rağmen ezilenlerin kurtuluşuna sahne olmaktadır.

Günümüzde ezenleri temsil eden ve çıkarı uğruna yoksul ulusları boyunduruğu altında tutan EMPERYALİZM'dir. İnsanlık tarihi gericiliğin, barbarlığın ve vahşetin son kalesi olan emperyalizmin de sonunu müjdeliyor.

Bütün ezilen uluslar, emperyalizme her gün darbe üstüne darbe vuruyorlar. Asırlardır ezenlere karşı mücadelelerde hayatlarını feda edenlerin çabaları boşa gitmemiştir. Dünyamız zafer türkülerini söylemek üzeredir...

Ezenlere karşı verdikleri mücadelelerde, ölen tüm ezilenlere selam olsun...

Dünyanın ve Ortadoğu'nun en eski devletlerinden biri

olan Türkiye, hâlâ kalkınamamış olup, yarı bağımlı durumdadır. Bir avuç sermaye çevresi Amerikan doları uğruna ulusumuza ihanet etmiş ve bağımsızlığımızı yabancılara ticaret konusu yapmışlardır. Yurdumuzun bağımsızlığı için giriştiğimiz bu kavgada Kurtuluş Savaşı'mızda şehit olanların onurlarını ve ulusumuzun kaderini korumaya kararlı olduğumuzu bildiriyoruz.

Kurtuluş Savaşı'mızın tüm şehitlerine selam olsun.

.....

Çağımıza damgasını vuran en güçlü silah bağımsızlık ve kurtuluş savaşlarıdır.

Emperyalizme karşı verdikleri mücadelelerinde başlarını eğmeden kahramanca savaşan tüm ezilen uluslara selam olsun.

.....

İşçiler, köylüler, öğrenciler ve tüm yurtseverler gericilere kahramanca karşı koymuşlar ve bu uğurda birçokları şehit olmuştur.

Emperyalizme ve onun emrindeki uşaklara karşı verdiğimiz kutsal bağımsızlık kavgamızın şehitlerine selam olsun...

.....

Ve Denizler uzun savunmalarını şu sözlerle tamamladılar:

Sayın Savcı,

1) Amerikan emperyalizmi gayri millidir.

2) Ona ortaklık edenler ulusumuza ihanet etmişlerdir.

3) Emperyalizme karşı mücadele suç değildir, silahlı mücadele ise anayasayı ihlâl değildir.

4) Gayri milli olan emperyalizm ve ortaklarının sömürüsü, anayasaya aykırıdır.

Buna göre iki şey var:

1) Eğer belli bir hata sonucu, iddianame ve mütalaayı hazırladınızsa, dikkatli olunuz; idamını istediğiniz kişiler kasaplık koyun değildir ve siz savcısınız...

2) Yok, eğer yaptığınızın bilincindeyseniz, yolunuz açık olsun.

Denizler'in savunmalarını tamamlamaları ve hüküm günüyle ilgili anılarını Avukat Zeki Oruç Erel şöyle anlatıyor:

Savunmaların sonuna gelmiştik.

Müşterek savunmayı, arkadaşları adına Deniz, Yusuf, Atillâ Keskin ve Hüseyin okumuşlardı. Savunmanın son bölümünü, zaman zaman yazılı metne bakarak, fakat genellikle mealen yapan Hüseyin, mahkeme heyetinde gerçek anlamda tam bir etki yaratmıştı. O kadar bilimsel ve içten konuşmuştu ki, duruşma yargıcı Ahmet Tetik renkten renge giriyor, üye Mehmet Turan da oldukça etkilenmiş görünüyordu. Ancak çok dikkatli bir gözlemle anlaşılabilecek, içe dönük paniğine rağmen, Mahkeme Başkanı Ali Elverdi hiç renk vermemeye çalışıyordu.

Mahkemenin bu görünümüne bakan biz avukatların büyük çoğunluğu, hiçbir idam kararı çıkmayacağını ummaya başlamıştık.

Deniz'i yakalandıktan sonra, Ankara Adliyesi'ne getirilişinde görmüş ve ilk defa Ankara Cezaevi'nde tanışmıştım.

Yusuf'la ilk karşılaşmam ancak mahkeme salonunda olmuştu.

Hüseyin'i ise daha 1965 yılından, öğrenciliğinden, çok yakından tanıyordum. Bu bakımdan onunla yakınlığımız - ama sadece bu nedenle- biraz daha fazla idi. Bende daha yıllar önce çok zeki, bilgili, tutarlı ve kararlı bir insan izlenimi bıraktığını açıkca belirtmek isterim.

Savunmalar bitip, dava karara kaldığı günlerden birinde, Av. Halit Çelenk ve Av. Niyazi Ağırnaslı ile birlikte görüşmek üzere Mamak Askeri Cezaevi'ne gitmiştik. Cezaevi Müdürü M. K. Saldıraner ve birkaç subay, astsubay ve erin nezaretinde, cezaevi müdürünün odasında Yusuf, Hüseyin

ve Deniz'le görüşüyorduk. Genellikle herkes birbiriyle konuşmasına rağmen; Deniz, Halit Çelenk'in, Yusuf, Niyazi Ağırnaslı'nın, Hüseyin de benim yanımda oturuyordu. Hüseyin bana:

"Sence karar ne yönde çıkabilir?" diye sordu. Ben şöyle dedim:

"Her türlü olabilir. Bu sorunun en iyi cevabını duruşmanın başında sen kendin verdin; Sıkıyönetim Mahkemeleri yargı organı değildir, bu mahkemenin sonucu adli bir skandal olabilir, dedin. Bu sözünün doğruluğunu ben de aynen kabul ediyorum. Yargı organı olmayan yerden her şey çıkabilir."

Ama Hüseyin, böyle üstü kapalı, genel anlam taşıyan cevaplarla yetinecek kişilerden değildi. Benden, gerçek kişisel düşüncemin ne olduğunu kesin bir şekilde ve tekrar sordu. Ben de şunları söyledim:

"Bunlar, benim görüşüme göre, halkın üzerinde baskı ve terör yaratmak amacıyla sizin davada ve diğer davalarda yargılananlardan toplam on-on beş kişiyi yok etmek isteyebilirler. Örneğin, sizin davayla ilgili olarak, önce mahkemeden sekiz-on idam kararı çıkarmak, bunun bir kısmını Askeri Yargıtay'da onamak ve sonra da halka dönüp, 'Ne yapalım, kurtara kurtara ancak bu kadar kurtarabildik,' demek isteyebilirler," dedim. Bu sözlerim üzerine, o kendine özgü duruşuyla bakıp, "Gerçekten böyle iğrenç bir taktiğe başvurabilirler," dedi...

9 Ekim 1971 günü gelip çattı. Bugün hüküm verilecekti.

Askeri Veteriner Okulu'un çevresinde, avlusunda ve içinde her zamankinden çok daha fazla önlem alınmıştı; sadece tank, top getirmemişlerdi, o kadar. Askeri ambulanslar orada, park yerine çekilip konulmuştu. Demek, haklarında hüküm verilecekler getirilmişlerdi.

Artık olağan duruma gelen, üstümüzün başımızın, çanta ve evraklarımızın aranıp taranmasından sonra, dış kapı-

dan giriyoruz. Binanın girişinden başlayıp merdivenlerde, koridorlarda süren ve duruşma salonunda "sanıklar bölme"sinde son bulan, onlarca komando erinin yan yana ve karşı karşıya dizilmesiyle meydana getirilmiş, yani insandan meydana getirilmiş ince, patika gibi bir yol var. "Patika"dan geçip duruşma salonuna giriyoruz. Yusuf, Deniz, Hüseyin ve arkadaşları salonda gene yok. Halbuki aşağıda ambulansları görmüştük. Savunduğumuz kişilerin, birbirinden ayrı ayrı, mahkemenin çalıştığı binanın bitişiğindeki ana tamir depolarının çeşitli yerlerine konulmuş olabileceğini aklımızın kenarından bile geçiremiyoruz o anda.

Mahkeme salonunda, hepimizin dikkatini derhal çeken, ama cevabını bir türlü bulamadığımız büyük bir gariplik var. Tahta parmaklıklarla çevrili; yargılananların tümünü rahatça alan, içinde her zaman yirmi-yirmi beş iskemlenin bulunduğu "sanıklar bölümü" iyice küçültülmüş. Oraya, bugün sadece üç iskemle koymuşlar. Halbuki hakkında hüküm verilecek en az yirmi kişi var.

Bir türlü yanıtını bulamağımız garipliğin nedenini biraz sonra, orada bulunan herkes gibi biz de öğreneceğiz.

Komando erlerinden oluşan "patika yol"un içinden, önce Deniz'le Yusuf'u getirdiler. Arkadaşlarının nerede olduğunu bilmedikleri belli. Hatta bize bakıp gözleriyle soruyorlar. Biz de bilmediğimizi belirten hareketlerle cevap veriyoruz.

Duruşma Yargıcı Ahmet Tetik:

"Anayasayı tebdil, tağyir ve ilgaya... TCK'nın 146/1. maddesine... Ölüm cezasına... Tahfife mahal olmadığına..."

Deniz hiç beklemeden, dimdik, yumruğu sıkılı, kolu havada bağırıyor...

"YAŞASIN BAĞIMSIZ TÜRKİYE!"

Yusuf da aynı şekilde haykırıyor:

"YAŞASIN BAĞIMSIZ TÜRKİYE"

Sonra Hüseyin, Atillâ ve diğerleri...

Ama görevliler, gençlere son sözleri söyleme fırsatı vermemeye, hepimizin gözleri önünde duruşma salonunda, sıkılı yumruğu havaya kalkan her birinin üzerine çullanıp yaka-paça dışarı atmaya başladılar...

Haklarındaki hükmü dinlemeye salona ilk giren Deniz'le Yusuf, dışarı çıkınca birbirlerine, "Vatan sağ olsun," diyerek sarılmış ve sonra kelepçelenip götürülmüşlerdi.

Artık celseler bitmişti. Beklemeye başladılar. Dışarda arkadaşları, yakınları, avukatları onları kurtarmak için çırpınıyordu. Günler ilerledikçe beklemenin gerilimi de çok geniş alanlarda derinleşti. İnançlarından hiçbir ödün vermeden beklediler.

GECENİN GÖLGELERİNDE AYRILIK

Karlı dal uçlarında kımıldayan ay mı
kabuğunun altında
çığlık çığlığa ışıldıyor tomurcuklar
yıldızlar mı dökülüyor gökten kırlara

Geceyle
sel sularında çalkanan yapraklar kaybolur
artık görünmez omzuna serpilmiş benekler
bayırlardan aşağılara doğru derinleşen karanlık
rüzgârla ıslık çalar kayalıklar boyunca

Çiğdem telleriyle bezenmiş yastığın ıslak
uykuna renkler topluyor dalgın dolaşan kelebekler
motor ve ayak sesleriyle çırpınırken sokaklar,
ıssız bucaksız tarlalarda başaklar nasıl da titrek

Kanla beklediğim şarkılarda gelişen sevgilim
belki de kalbinde düğümlenen
ölüme giderken duyduğum gülümseyiştir
bakarsın seninle artık görüşemem
alnına vuran ışığı
sakın kaybetme geceleri.

N. Behram, 1972

N. AĞIRNASLI, İNÖNÜ'YE, "KORKARIM BU KAN GÖLÜ ONU DÖKTÜRENLERLE BİRLİKTE, SUSANLARI DA BOĞAR," DEDİ...

1 Numaralı Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nde 1. THKO Davası sonuçlanmış ve 18 genç hakkında idam kararı verilmişti. Gelişmeler sonucunda artık, kamuoyunda Deniz, Yusuf ve Hüseyin'in asılacakları söylentisi almış yürümüştü. Avukatlar son girişimlerde bulunuyorlardı. Bu dönemde Niyazi Ağırnaslı, İnönü'yle bir görüşme yaptı. Ağırnaslı İnönü'yle görüşmesine ilişkin anılarını şöyle anlatıyor:

> Bizim endişemiz, bu üç gençle ilgili kararın onanacağı merkezindeydi. Dosya Askeri Yargıtay'da, Başsavcılık tetkikindeydi. İnönü'yü ziyaretim bu safhada oldu. 1933-1946 yılları arasında TBMM'de, özellikle son yıllarda Bütçe Ko-

misyonu'nda memurken, başbakanlığı ve cumhurbaşkanlığı dönemlerinde sayın İnönü'nün bana karşı bir göz aşinalığı vardı. 1961 seçimlerinde Cumhuriyet Senatosu'na Ankara Senatörü olarak girdikten sonra kendileriyle ilişkilermiz oldu. Altı yıl süren senatörlüğüm sırasında konuşmalarıma, TİP adına yaptığım girişimlere daima ilgi duyar, parlamento kulislerinde koluma girip benimle konuşarak dolaştığı olurdu. Cumhuriyet Senatosu'ndan ayrıldığım zaman da, "Parlamentonun çalışkan üyelerinden birisiydi. Yeni bir ses getirdi. Onu seçtirmek için girişimde bulunalım, kedisiyle konuşup bana haber getiriniz," diye eski CHP bakanlarından bir arkadaşımla bana mesaj yollamıştı. Bütün bu ilişkilerden cesaret alarak, telefonla Mevhibe Hanımefendi aracılığıyla istediğimiz randevuyu kabul etti. Pembe Köşk'ün giriş katındaki küçük salonda elli beş dakika süren bir konuşma yaptık. Daha doğrusu beni dinledi ve ara sıra bir iki cümleyle konuşmaya yön verdi. Ben bu konuşmaya on sekiz genç aleyhine çıkan idam kararından duyduğumuz endişeyi belirterek başladım.

"Telaşlanma, Ağırnaslı, ben ortada bir idam furyası görmüyorum. Olsa olsa üç-beş kişi hakkında bir kesin hükme varılır. Onları da biz meclislerde hallederiz," demişti.

"Paşam, parlamentonun yapısı bu umudu besleyici nitelikte değil sanıyorum. İşin sosyo-politik, sosyo-ekonomik nedenlerini, bu olayları hazırlayan ortamı, dış ve iç etkenleri yeterince bilen kaç kişi olduğunu bilemiyorum, ama bizzat sizin partinizde bile böyle müşfik ve hoşgörülü bir davranışa karşı çıkanlar olacağını sanıyorum," dedim.

"Eveet..." dedikten sonra, "O halde ne yapabiliriz?" diye ilave etti. O sıralarda gözlerindeki rahatsızlık nedeniyle, katarakt ameliyatı için Paris'e gidecekleri duyulmuştu. Bir olup-bittiden endişeliydik.

"Siz, ilk Talat Aydemir olayında, "Kan dökülmeden silahı teslim ederseniz koğuşturma açtırmam, amma sizi

emekliye sevkettiririm," diye Talat Aydemir'e mesaj göndermiş ve bu sözünüzü parlamentoda da tekrarlamıştınız. Birincide koğuşturma açılmadı, bunu biliyoruz. Sizden başka kimsenin gücü yetmezdi koğuşturma açtırmamaya," dedim. Gülümsedi. "Bu gençlerin devleti devirecek, anayasayı yok edecek güçte olduklarını sanmıyorum. Konu herhalde Yargıtay'da titizlikle incelenecektir inancındayım..." gibi bir mesajınız yeterli olur," dedim. "Bu, adalete müdahale olmaz mı, Ağırnaslı?" deyince de, "Paşam, sıkıyönetim komutanlarından bazıları, başta Faik Türün, bildiriler yayınladılar ve infazların çok yaklaştığı şu günlerde... diyerek adalete açıkca yön verme çabası gösterdiler. Biliyorsunuz, infaz deyimi sadece idamlar için kullanılıyor. Sizin salt adaletin gerçekleşmesi istikametindeki uyarınız, adalete olumlu yönde müdahale olur inancındayım, elbette bunun şeklini siz takdir buyurursunuz," cevabını verdim. Bunun üzerine de, "Amma ben Yargıtay'dan kimseyi tanımıyorum ki," dedi. "Paşam, sizin bu genç insanları tanımanız olanaksız elbette. Amma memleketin İsmet Paşası bir tanedir. Onu herkes tanır ve ondan gelecek telkinlere ve uyarılara dost düşman kulak kabartmak zorunluğunu duyar," yanıtını verdim. Gülümsedi. Ben de durup bir şey söylemesini bekledim. "Sen konuşmana devam et, Ağırnaslı, seni dikkatle dinliyorum," demekle yetindi. Sonradan bazı girişimlerde bulunduğunu duyduk, amma karanlık güçler kamuoyunu öylesine yanıltarak hazırladılar ve olaylar öyle gelişti ki korkulan sonuç, 6 Mayıs 1972 gecesi sabaha karşı gerçekleşti.

İnönü'yle görüşmemiz sırasında anayasayı ihlâlin Türkiye'de üç kez söz konusu olduğunu; bunlardan birinin devleti yöneten çoğunluk partisi iktidarına, ikincisinin Silahlı Kuvvetler'in bir bölümüne ait olduğunu, bunlarda vasıtaların yeterli ve maksadı istihsale elverişli olduğunu, THKO davasında durumun çok farklı bulunduğunu açıkla-

maya çalıştım. Siyasi cinayetlere, failleri bulunamadığına göre iktidarı suç ortağı, hatta asıl suçlu saymanın zorunlu olduğuna değindim. "Meşruluğunu yitiren bir iktidara karşı direnme hakkını kullananları sorumlu saymak güçtür. Gençliğin taptaze ve gür kanı durmadan gölleniyor paşam. Korkarım, bu kan gölü bir gün onu döktürenlerle birlikte susanları da boğar," deyince İnönü'nün kaşları çatıldı. "Sütünü iç, sütünü," diye sehpaya konan süt bardağını işaretledi. "Siz Türkiye'de özgürlükçü demokrasiye doğru ilk olumlu adımları atan insansınız," diyerek konuşmayı yumuşattım. "Özgürlükçü demokrasi karşıt fikirlerin birbirine tahammülünü gerektirir. Devlet, kaba kuvvete karşı tarafsız bir uyanıklık gösterse, bazı düşüncelerin meclisten, hatta ülkeden kovulması için linç olayları düzenlemese, ülkenin 12 Mart ortamına gelmesine gerek olmazdı..." filan gibi sözler söyledim. Hiçbir söz alamadan İnönü'nün yanından ayrıldım, amma yine de İnönü'nün bir şeyler yapacağı umudu bende uyanmıştı. Sonradan bazı girişimlerde bulundu da. Anayasa Mahkemesi'ne açtığı iptal davası, infazı elli gün kadar geciktirmiş oldu, ama büyük yerler işgal etmiş bazı küçük kişilerin hıncı, işbirlikçi sermayesinin devrimci eğilimleri sindirme çabaları, acımasızca çökmüştü memleket ufkuna bir kez. İnönü'nün Deniz Gezmiş'i "Hukuk okuyormuş, kaçıncı sınıfta?", "Çok akıllı çocukmuş diyorlar, doğru mu?", "İngilizceyi iyi biliyormuş, öyle mi?" gibi soruları zihnimizi karıştırdı. Arkadaşlarla yaptığımız değerlendirmelerde Hüseyin'le Yusuf'un ölüm cezalarının meclislerde ömür boyu hapse çevrileceğinden ve Deniz'in cezasının onanacağından kuşku duyar olmuştuk...

Gün, günü kovaladı. Zaten mahkemelerde tıkanmış olan yasalar, mahkeme sonrası başvurularda da kendini aynı nitelikleriyle sürdürdü. Denizler bir şarkı söyleme öncesi duyarlılığıyla, hücrelerinde ödünün izini taşımadan beklediler. Gün gü-

nü kovaladı. Mayıs geldi dayandı.. Artık avukatları son görüşmelerini yapıyorlardı. Niyazi Ağırnaslı son görüşmesini şöyle anlatıyor:

> ...Son ziyaretimiz infazdan birkaç gün önce Zeki Oruç Erel'le birlikte olmuştu. Hâlâ bazı ümitlerin bulunduğundan, Cumhurbaşkanı'nın vetosundan bahsettiğimizi gören Deniz Gezmiş, "Yok ağabey," demişti, "Bizim asılma kararımızı çok önceden vermişlerdi zaten, bunu hep söyledik. Dileriz ki biz boş yere ölmüş olmayalım ve vatan satıcılarının oyunları anlaşılsın yoksul halkımızca. Boşa ölmüş olursak işte o zaman yazık olur."
>
> Gözlerimi gizlemek zorunda kaldım ve sustuk. Kısa bir süre sonra, "Bizi TAYLAN ÖZGÜR'ün yanına gömdürün ve infazlar sırasında mutlaka bulunun. Burjuvazinin paçavra gazeteleri, korktular, düştüler, bayıldılar gibi onurumuzu kırıcı yayın yapmaya çalışır. Duruma avukatlarımız tanık olmalılar," dedi.
>
> Görüşme hücrelerine tek tek geliyorlardı. Hüseyin İnan'a, "Hadi, sen öbür hücreye geç de Yusuf'u göreyim," dedim bir ara. Durup bir şey söylemek istedi. Sonra dudağı hafifçe aralanmış olarak çıktı hücreden. Yusuf'un dudaklarında acı bir gülümseme vardı. Üçünde de korkudan eser yoktu. Güçler dengesinde henüz uyanışı tamamlanmış halkın karşısında dış sömürüden pay alan sermayenin ağır bastığının, bu ağırlığa kurban edileceklerinin bilincindeydiler.

Avukat Zeki Oruç Erel ise son görüşmesiyle ilgili anısını şöyle anlatıyor:

> Mamak Askeri Cezaevi'nde, çarşamba günleri sadece tutuklu yakınları görüş yapabilirler. Haftanın bu günü, yani çarşamba günü, avukatlar müvekkilleriyle görüştürülmezler.
>
> 3 MAYIS 1972 ÇARŞAMBA...

Bir gün önce, 2 Mayıs 1972'de senatodan idam kararları onaylanıp, çıktı.

On bir gündür DENİZ, YUSUF, HÜSEYİN açlık grevini sürdürüyorlar. Greve başladıkları gün, greve gitmelerinin nedenlerini belirten yazılı metni, cezaevi yöneticileri bütün çabalarımıza karşın bize vermedi. Mamak Askeri Cezaevi'nde kanunsuzluk asıl, yasallık istisna olduğundan, bu konunun üzerinde fazla durmaya gerek yok sanıyorum. Bu durumda üçü de sözlü olarak bize, açlık grevine gitmelerinin nedenini şöyle açıkladılar.

"Dışardaki gelişmelere bakılırsa, üçümüzün idamı kesin gibi görünüyor. Ayrı ayrı kapatıldığımız hücrelerimizde, Türkiye işçi sınıfı ve halkımız için yapabileceğimiz son eylem ancak bu olabilir."

3 MAYIS 1972 ÇARŞAMBA. Bu tarih, şüphesiz kişisel olarak benim için özel bir anlam taşımaktadır. Zira onları en son gördüğüm gün, 3 Mayıs 1972 Çarşamba günüdür.

2 Mayıs'ta Senato'dan idam kararları çıkınca, savunmayı üstlenen biz on bir avukat, bir mucize dışında idamların önlenmesinden umudumuzu kesmiştik. Dava süresince üçünü de yakından tanıma fırsatını bulmuş olan bizler, onların ölüm karşısında en ufak bir tereddüt göstermeyeceklerini kesinlikle biliyorduk. Bu konuda hiçbirimizin en ufak bir şüphesi yoktu. Ancak on bir gündür açlık grevinde olduklarını da biliyorduk. On bir günden beri süren açlık grevinin, en sağlıklı kişiyi bile "fizik" olarak nasıl halsiz düşürebileceği kolaylıkla tahmin edilebilir. Bu nedenle, açlık grevine son vermelerini kendilerine önermeye karar verdik. İşte, bu öneriyi iletmek üzere 3 Mayıs 1972 Çarşamba günü Mamak Askeri Cezaevi'ne gittik.

Onları mutlaka asmaya kararlı olanlar da açlık grevinden son derece tedirgindiler. Grev süresince her gün, içlerinde profesörlerin de bulunduğu Gülhane Askeri Tıp Akademisi'nden bir doktor heyeti cezaevine gelip muayene

ediyor, yirmi dört saatlik hücredeki yaşamları her yarım saatte bir, cezaevi yönetimince yazılı olarak saptanıyordu. Bu nedenle görüş yasağına karşın bizi cezaevine aldılar.

Başta cezaevi müdürü olmak üzere beş-altı görevli başımızda dikilmiş, Hüseyin, Yusuf ve Deniz'le yaptığımız konuşmayı dinliyorlar. Söze Halit Çelenk başladı:

"Biz infazların durdurulması için hâlâ ciddi çabalar sarfediyoruz. Ancak bu çabalar sonuç vermezse infazlar gerçekleşebilir. İnfazlar gerçekleştiği takdirde biz avukatlar, sizin infaz yerine sağlıklı ve rahat bir şekilde gidebilmeniz için açlık grevine son vermenizi öneriyoruz. Şüphesiz bu konuda karar sizindir."

Öneriye cevap için bizden bir saat süre istediler. Ama on dakika kadar sonra Deniz, gülerek geri geldi ve şöyle dedi:

"Önerinizi kabul ediyoruz. Sizlerden en az bir kişinin infazlarda mutlaka bulunmasını istiyoruz. Ancak faşizm, bizlerle ilgili halka yalan söyleyebilmek için, sizleri infaz mahallinde bulundurmayabilir. Eğer böyle bir durum olursa, bütün arkadaşlar kesinlikle emin olsunlar ki bir devrimciye yakışır şekilde gideceğiz."

Kendisine infazlarda iki avukatın bulunacağını, bu yönde bütün tedbirleri aldığımızı söylüyoruz. Benimle rahat, kendinden ve arkadaşlarından kesinlikle emin bir havada biraz daha görüştükten sonra, konuşmayı gene Deniz bitirdi:

"ŞİMDİLİK HOŞÇAKALIN.
İNFAZLARDA BULUŞURUZ!"

Evet, mayıs gün gün ilerliyordu. Ve sanki ölümü bekleyen onlar değildi. Öyle genç, öyle meraklı bekliyorlardı hücrelerinde. Son anlarına dek yaşamayla, yurtlarıyla, insanlarla ilgili şeyler düşüyordu akıllarına.

Deniz, Yusuf ve Hüseyin'le son görüşmesine ilişkin anılarını Avukat Orhan İzzet Kök şöyle anlatıyor:

Yapabilecek her şey yapılmış, sonuç belli olmuştu. İnfazlarla ilgili üç maddelik yasayı meclis onaylamış, cumhurbaşkanı imzalamıştı. Her an infazların yapılması bekleniyordu. Her üçü de hücrelerindeydiler. 6 Mayıs'tan bir-iki gün önce (tam hatırlayamıyorum) tutukevinden avukat istendiği haberi geldi. Gittim. Tek tek üçüyle de görüştüm (bu onları son görüşümdü). İnfazlarla, dışarıdaki politik ortamla ilgili bazı şeyler sordular. Tam ayrılacağım sırada Hüseyin, Toprak ve Tarım Reformu Ön Tedbirler Yasa Tasarısı'ndan bir tane elde edip kendisine getirmeye çalışmamı rica etti. Tasarının köylüye ne getirip götürdüğünü öğrenmek istiyordu. (O sırada basında ve kamuoyunda söz konusu tasarı tartışılıyordu.)

Donup kalmıştım. Her an ölüme götürülmesini bekleyen bir insan, o zamana kadar hücresinde, adı reform olan bir toprak yasasını okumak istiyordu. Güçlükle toparlandığımı, hemen şehre döndüğümü, bir yerlerden aldığım teksir ya da gazete küpürü benzeri bir tomar kâğıdı geri götürüp içeriye yolladığımı hatırlıyorum.

Orhan İzzet, Hüseyin'in istediği şeyleri getirmiş fakat kendisi görüşememiş, elden içeriye yollamıştı. Kupürler içeride Hüseyin'e verilmişti. Hüseyin götürüleceği ana kadar Toprak ve Tarım Ön Tedbirler Tasarısı'nı inceledi. Notlar düştü kenarına, satırların altını çizdi...

Ve Deniz de ve Yusuf da... Halkın hayatını düşünerek vardılar 6 Mayıs'a...

ÜÇ DAĞA AĞIT

Açlığın
çıplaklığın acısı mı genişliyor
dalları
meyvaya çağıran rüzgâr mı

Dalgın bir kuşun ötüşünden
sevdiğinin kalbine düşen âşık mı
yağmuru emen toprak mı derinleşiyor

Yas mı tutmalıyım onurlu ölüme
halkın gözlerini dolduran çizgilere
umudu mu çağırmalıyım

Ah, gidiyor işte gidiyor göz göre göre
sıcak titreyişi varlığını hayata adamışların
gidiyor
öfkenin haykırışları
yasalarıyla gidiyor kahredişin
zulmün ve iğrençliğin bayruklarıyla gidiyor
toprağa düşen bakımsız yapraklar gibi değil
azarlanmış çocukların kederiyle değil
doğuşun ve sevmenin feryadıyla gidiyor
ölümü donatan arkadaşlarım

Ah, gidiyor işte gidiyor göz göre göre
durutarak gündüzleri geceleri
durutarak adanmışlığı, mertliği yüceliği
damıtıp sevdalarına
nefesi toprağa aşılamaya gidiyor arkadaşlarım

Bulutlar da hafif mi kar taneleri kadar
özgürlüğün borcu mu ödeniyor

Yaralar mı açılıyor yoksulluğa
ezilmişliğin isyanı mı sesleniyor

Ah, gidiyor işte gidiyor göz göre göre
birer rüzgâr uğultusu bırakarak yanan ateşe

N. Behram, Mayıs 1972

6 MAYIS'IN İLK DAKİKALARINDA DENİZ, YUSUF VE HÜSEYİN'İN HÜCRELERİ AÇILDI... ZİNCİRE VURULDULAR...

1972 Mayıs'ının 5. günü Resmi Gazete'de bir kanun yayınlandı. "İnfaz"a ilişkindi. Kanun yayınlanmıştı fakat hükümlü ve killerinin 2 Mayıs 1972 ve 4 Mayıs 1972 tarihlerinde verdikler iki ayrı "karar düzeltme" istemine henüz bir yanıt gelmemiş ti...

Kanunun yayınlandığı gün, hükümlü vekillerinden Erser Şansal ve Mükerrem Erdoğan, Mamak Cezaevi'ne geldiler. De nizler'le görüşmek istediklerini bildirdiler. Beklemenin sonu gelmiyordu. Saat 17.00 olmuştu. Hâlâ görüşememişlerdi. Ayrıl mak zorunda kaldılar.

Ve yavaş yavaş karanlık çöktü. İlerleyen dakikalar 6 Ma yıs'a devirdi günü. Artık Mayıs'ın 6'sıydı...

Ankara'nın göğünde ılınmaya direnen bir gece yarısı. Ege'nin ve Akdeniz'in ılınmış rüzgârı uç vermiş Ankara'da. Ege'de dallar yırtılmış. Çiçeğe durmuş tomurcuklar. Akdeniz'de ilk turfandalar dirilmeye başlamış. Ilınan hava, uzansın istiyor Anadolu'ya. Ankara'da düğümlenmiş. Durmuş. Burulmuş. Bu bahar gecesinde Ankara sisli. Suskun. Susturulmuş.

Yağmur yağıyor Sivas'ta. Yamaçlarda beyazlıklar başlıyor Doğu'ya doğru. Kar daha çekilmemiş. Çektikleri, çekilir cinsten değil Doğulu'nun. Binlerce can, kulağını Ankara'ya dikmiş. Karanlık altında bir haber bekliyor havadan.

Kar daha çekilmemiş. Ankara'ya vuruyor serinliği.

Ankara'da üç dal fidan; ellerinde bıçkılarla gelenlerin ayak seslerini dinliyor.

Yeni bir günün ilk dakikaları. Demir topuklar çınlatıyor betonu. Sokakların gözleri yumuk. Geceleri sokağa çıkması yasaklanmış Ankaralıların. Binlerce göz uyanık ev içlerinde, açık, bekliyor... Aylardır yoldaki haberi, ölüm haberini... An an beklenen uykusuzluk gelip irkiltti körpecik bedenleri.

Mayıs'ın 6'sıydı. Şafak sökmeden, gerilemeden karanlık, gün yükselmeden, darağacına çıkacaktı Deniz, Hüseyin ve Yusuf. Görevliler doldurmuştu her yanı. Sanki bir şeylerden bir şeyleri kaçırıyorlardı. Telaş içindeydiler.

Güvenlik kuvvetlerinde bütün izinler kaldırılmıştı. Beş kişi ölümle yüz yüze getirilmeyi bekliyordu. Üçünün durdurulacaktı yüreği. İkisi avukattı; durdurup yüreklerini, darağacında üç kişiyi seyredeceklerdi.

Saat 00.30 olmuştu ki, Halit Çelenk ve Mükerrem Erdoğan'ın evleri önünde görevliler belirdi. Arabaları gelmişti, bindiler...

Yollar bomboştu. Semtlerinden ayrılıp Merkez Cezavi'ne doğru yöneldiler.

Ankara'da Mamak Askeri Cezaevi çok sayıda kuvvetle çevrilmişti. Tanklar ve çember çember güvenlik görevlisiyle, yüksek dereceden güvenlik görevlileri ve yüksek rütbeli subaylar, sağa sola gidip geliyorlardı. Telsizlerle sürekli komut alınıp veriliyordu. Cezaevinin içi dışı projektörlerle aydınlatılmıştı.

Bir ara bir telsiz komutu bütün bekleyenleri harekete geçirdi. Görevliler Mamak Askeri Cezaevi içinde Deniz'in bulunduğu hücreliklere doğru yöneldiler. Kaldıkları hücrelerin birer birer kapıları açıldı. Gidecekleri haberi verildi.

Yusuf ve Hüseyin daha önce yazdıkları son mektuplarını koyunlarına koymuşlardı. Görevliler ilkin, hücresinde Deniz'i ayaklarından zincire vurdular. Ellerini arkadan bağlayıp dışarı çıkardılar. Zincirler yürümesini engelliyordu. Bir görevli zincirleri kaldırarak yürümesine yardımcı oluyordu.

Dışarda her biri için ayrı bir zırhlı araba bekliyordu. Deniz hücresinden çıkarılmış, koridordan geçiyordu. Koğuşların kapılarının açıldığı koridora geldiğinde, haykırarak kapalı kapılar ardındaki arkadaşlarına veda etti. Ve görevliler arasında zırhlı arabaya doğru yürüdü.

Arabaya bindirip kapılarını kilitlediler.

Yusuf ve Hüseyin de aynı şekilde alındılar ve aynı yerde haykırıp, arkadaşlarına veda etmelerinden sonra, ayaklarından zincire vurulmuş, elleri arkadan bağlanmış bir durumda zırhlılara bindirildiler.

Yeni bir telsiz komutuyla zırhlılar harekete geçti. Mamak Askeri Cezaevi'nin karanlıkta buruk sessizliği, arabaların gürültüsü uzaklaşınca daha da yoğunlaştı. Ve göz göz kapalı gökyüzünün altında büküldü kaldı. Uzaklaşan sesler içerdekilerin kulaklarında ağır ağır donuklaşıp çınlamaya dönüştü.

Arabalar arka arkaya Merkez Cezaevi'ne yanaştılar. Bir süre koşuşmalar, konuşmalar ve hazırlıklardan sonra birer birer zırhlıların kapıları açıldı.

Deniz'i başgardiyan odasına getirdiler. Yusuf ilerde bir başka küçük odaya, Hüseyin avukatlarla mahkûmların görüşme odasına getirildi.

Başgardiyan odası avluya bakıyordu. Zifiri geceyi, Ankara Merkez Cezaevi'nin ışıkları kendi gücünde çelmişti. Avludaki darağacına, alacakaranlık altında ışık vuruyordu. Deniz, yüzü pencereye dönük olarak oturtulmuştu. Görevliler omuzların-

dan tutuyordu. Ayakları hâlâ zincire vurulmuş, elleri bir daha çözülmemek üzere arkadan bağlanmıştı.

Başgardiyan odasında aşağı yukarı, yirmi-otuz yüksek dereceden görevli vardı. Cezaevi görevlileri, merkez komutanları, güvenlik görevlileri, Tevfik Türüng, İnfaz Savcısı Sami Uğur ve diğerleri...

Deniz, son mektubunu önceden hazırlamamıştı. Son mektubunu darağacının karşısında yazdıracaktı. Bir zabıt kâtibi ve daktilo getirttiler.

Sigara içeceğini söyledi. Bir görevli Deniz'in sigarasından bir tane ağzına koyup yaktı. Bir-iki nefes çektikten sonra geri aldı. Deniz istedikçe veriyordu.

Darağacına bakarak son mektubunu yazdırmaya başladı:

Merkez Cezaevi

Baba

Mektup elinize geçmiş olduğu zaman aranızdan ayrılmış bulunuyorum. Ben ne kadar üzülmeyin dersem yine de üzüleceğinizi biliyorum. Fakat bu durumu metanetle karşılamanı istiyorum, insanlar doğar, büyür, yaşar, ölürler, önemli olan çok yaşamak değil, yaşadığı süre içinde fazla şeyler yapabilmektir. Bu nedenle, ben erken gitmeyi normal karşılıyorum, ve kaldı ki, benden evvel giden arkadaşlarım hiçbir zaman ölüm karşısında tereddüt etmemişlerdir. Benim de düşmeyeceğimden şüphen olmasın, oğlun ölüm karşısında aciz ve çaresiz kalmış değildir, o bu yola bilerek girdi ve sonunun da bu olduğunu biliyordu, seninle düşüncelerimiz ayrı, ama beni anlayacağını tahmin ediyorum. Sadece senin değil, Türkiye'de yaşayan Kürt ve Türk halklarının da anlayacağına inanıyorum. Cenazem için avukatlarıma gerekli talimatı verdim. Ayrıca savcıya da bildireceğim. Ankara'da 1969'da ölen arkadaşım Taylan Özgür'ün yanına gömülmek istiyorum. Onun için cenazemi İstanbul'a götürmeye kalkma, annemi teselli etmek sana düşüyor, kitaplarımı küçük kardeşime bı-

rakıyorum, kendisine özellikle tembih et, onun bilim adamı olmasını istiyorum, bilimle uğraşsın ve unutmasın ki, bilimle uğraşmak da bir yerde insanlığa hizmettir, son anda yaptıklarımdan en ufak bir pişmanlık duymadığımı belirtir, seni, annemi, ağabeyimi ve kardeşimi devrimciliğimin olanca ateşiyle kucaklarım.

Oğlun DENİZ GEZMİŞ

Deniz başgardiyan odasında son mektubunu yazdırmaktayken, dışarda üstleri başları didik didik, don, çorap, ayakkabı içine kadar arandıktan sonra, avukatları Halit Çelenk ve Mükerrem Erdoğan içeri alındılar.

İlkin infaz savcısı Sami Uğur'la karşılaştılar. Savcı onlara son "kararı düzeltme istemleri"nin reddedildiğini sözlü olarak iletti. "Hukuki bütün formaliteler tamamlandı," dedi...

Avukatlar başgardiyan odasına getirildiler. Deniz onları görünce gülümsedi ve "Hoşgeldiniz," dedi. Metin bir görünüşü vardı. Saçı traşlıydı.

Bir ara infaz savcısı Sami Uğur, Deniz'e doğru eğilerek "Nasılsınız?" dedi. Deniz, "Çok mutluyum ve rahatım," diye yanıtladı. Ve devamla mektubunun tamamlandığını söyledi...

Mektubu infaz savcısına verdiler. Avukatları, Deniz'e bir arzusu, diyeceği olup olmadığını sordu. Deniz onlara, "Cezaevindeki bütün arkadaşlarımı benim tarafımdan öpün. Onlara ve dışardaki bütün devrimci arkadaşlara selam ve sevgilerimi söyleyin. Her ikiniz de idam sehpasına nasıl gittiğimize tanık olun ve bunu anlatın," dedi.

Avukatlar, Deniz'in yanından ayrılıp Yusuf'un olduğu odaya geldiler. Zincire vurulmuş ve bağlı bir durumda oturan Yusuf'un, avukatları görünce yüzünü bir gülümseme kapladı ve onlara, "Hoşgeldiniz," dedi. Arkasından, "Babam infazı biliyor mu?" diye sordu. Avukatlar, "Biliyor," dediler. Yusuf, "Ne durumda?" diye sürdürdü. Avukatlar, "Metin ve soğukkanlı," diye yanıtladılar.

Avukatlarının bir diyeceği olup olmadığını sormaları üzerine Yusuf, "Çok iyiyim!" dedi. Ve şu sözleri ekledi "Biz inanıyoruz ki, bu mücadele bizim ölmemizle son bulmayacak..." Kısa bir suskunluktan sonra Yusuf avukatlarına, "Son bir kez Deniz'i görmek istiyorum," dedi.

İnfaz savcısı Yusuf'un bu sözü üzerine, "Buna ne lüzum var?" diye araya girdi. Avukatlar, "İdam hükümlülerinin son arzularının yerine getirilmesi bir gelenektir, bunda bir sakınca yoktur, her üçünün de birbiriyle görüştürülmeleri gerekir," diye direttiler.

Yusuf, odasından alınarak Deniz'in yanına getirildi.

Sanki, günlerce süren ölüm orucundan çıkan onlar değildi. Sanki, az sonra darağacında can verecek olan onlar değildi. Uzun bir hasretlikten sonra buluşan iki kardeş gibi kucaklaştılar. Öpüştüler. Dizleri ayaklarındaki zincirleri zorladı bir an. Omuzları arkalarından bağlı kollarını zorladı bir an. Sessiz bakışlarla veda ediyorlardı birbirlerine. İkisi de birbirlerine, yapacakları şeylerden emin bir duyguyla bakıyorlardı.

Ayları, yılları tutmuştu arkadaşlıkları, daha önce birçok kez birlikte ölüme gidip gelmişlerdi.

Şimdi bu son yolculuklarından bakışları, saniyelerle sınırlıydı. Bakıştılar... Bir ömür boyu kadar uzun bir bakış... Ama bir kelebeğin ömrü kadar bile değil...

Birlikte "Tamam" der gibi görevlilere baktılar. Yusuf döndü, görevlilerin arasında zincir şıkırtılarıyla odasına doğru yürüdü...

Bu sırada avukatlar Hüseyin'in olduğu odaya yönelmişlerdi.

TUTANAKLAR (2)

Tuzlu suda yarası pişen ayak
ve pasıyla kelepçenin incelen bilek kemikleri
yıllarca taşınsa da
çıplak etin altında acısı donuklaştı

Ve ter
ve ipekten dökülen uyku
ve halka halka açılan bahar sabahları
kırılan kaburgaları
gökkuşağıyla sardı

Dostlarından gelen haberler
meraktan bir öpüş seli doldururken gövdene
gururla yükselen bakışını
toprağa düşürmek için
düşman boşuna çabaladı

Artık denizlerdeki dalgalar kadar azgın
çayırlar kadar ferahsın

Yüreğin aşkla örselenmiş bir kerre senin

N. Behram, 1972

TELAŞLANMIŞLAR, DENİZ'İN AYAĞINDAKİ ZİNCİRİ AÇAMIYORLARDI. DENİZ GÜLÜMSÜYORDU...

Avukatlar Hüseyin'in olduğu odaya girerlerken, bir albayla karşılaştılar. Albay, "Dini telkin istemiyorlar," dedi. Bunu anlamlı bir sesle söylemişti. Müslüman olmadıklarını çağrıştırmak istiyordu.

Avukatlar, "Bu sadece onların bileceği bir iş," dedi. Albay, "Tabii siz de bilirsiniz," diye aynı sezdirmeyi bu kez avukatlara yöneltti.

Aylardan mayıstı. Günlerden Mayıs'ın 6'sı. "Hıdırellez" günü diye yazıyor takvimler, "Alaçam, Samsun, Geyikaşan Hıdırellez günü... Karacabey, Bursa Hıdırellez şenlikleri..." Halkın her yıl sevgili gibi karşıladığı bir gün. Dargınların barıştığı, çocukların, canlıların, doğanın şenlendiği, armağanların alınıp

verildiği bir gün.

Yerleşmiş İslam geleneğine göre Hıdır ve İlyas peygamberlerin her yıl buluştuklarına inanılan gün. İnanışa göre, ölümsüzlüğe erişmiş bu iki peygamberin buluşmaları kutlanarak anılır.

Avukatlar Hüseyin'in bulunduğu odaya girecekken duydukları bu sözle sinirlenmişlerdi. Hüseyin, babasını düşünüyordu odada; Hıdır'dı babasının adı, Hıdır İnan.

Aylardan mayıstı. Günlerden Mayıs'ın 6'sı. İnanışa göre ölümsüz peygamber Hıdır baba baharın muştulayıcısıdır. Bastığı yerde güller açılır, bülbüller ötüşmeye başlar, baharın bereketi hissedilir... O gün şarkılar söyleme günüdür. Kızlar evliliğe niyet tutar. Hastaların iyileşme umudu dirilir, tazelenir. Canlıların canı yakılmaz. Karıncaların bile incinmesinden sakınılır. İyilik günüdür Mayıs'ın 6'sı. Hıdırellez, halkın günüdür...

Avukatlar albaydan geçip Hüseyin'in bulunduğu odaya girdiler. Hüseyin de Deniz'in ve Yusuf'un durumundaydı. Birkaç görevli omuzlarından tutmaktaydı.

Avukatlarını görünce büyük bir mutluluk ve derin bir gülümsemeyle, "Hoşgeldiniz," dedi. Avukatlar ona bir arzusu olup olmadığını sordular. "Bir arzum yoktur. Sizlere çok teşekkür ederim," dedi.

Sonra Hüseyin avukatlarına, "Babam Ankara'da mı?" diye sordu. Avukatlar Ankara'da olduğunu söylediler. Hüseyin, "Nasıl?" diye sürdürdü sorusunu.

"İyi ve seninle iftihar ediyor," diye yanıtladı avukatları.

Bu arada avukatlar görevlilere, Hüseyin'in de arkadaşlarıyla vedalaştırılmasını hatırlattılar.

Hüseyin aynı sıcaklık ve canlılıkla Deniz ve Yusuf'la odalarında birer birer kucaklaştı. Zincirleri ve bağları, üçünün de bu vedalaşma anında gövdelerine alabildiğine ağırlık veriyordu. Omuzları ve başlarının hareketiyle birbirlerine sokuluyorlardı.

Hüseyin önce başgardiyan odasında Deniz'le, sonra yandaki diğer odada Yusuf'la, konuşacak çok şeyleri olan, ama ayrıl-

mak zorundaki insanların can sevinciyle bakıştı. Hiçbir şey şakadan değildi. Fakat yaşayan gülümseyişlerinde, çocuksu, şakacıl bir incelik vardı.

Bir birlikteliğin, yaşamdaki son karşılaşmaları da böylece bitti. Hüseyin, görevliler arasında bekleme yeri olan, avukatlarla mahkûmların görüşme odasına getirilip sandalyesine oturtuldu.

Üçü de ilkin kendisinin asılmasını isteyen bir duygu taşıyordu. Onları darağacına çıkmak değil, darağacına çıkacak arkadaşlarını seslerden, kıpırtılardan dinlemek zorunluluğu incitiyordu. Fakat bu son deneylerinde de dik duruyorlardı.

Saat 01.00'i geçiyordu.

Bu ara avukatlar Deniz'in bulunduğu odaya döndüler.

Deniz, ayakları zincirli, elleri arkadan bağlı bir durumda, darağacına bakan pencereye karşı oturduğu yerden yazdırdığı son mektubunu tamamlamak üzereydi. Onun bitirmesini beklediler.

> *"... Son anda yaptıklarımdan en ufak bir pişmanlık duymadığımı belirtir, seni, annemi, ağabeyimi ve kardeşimi devrimciliğimin olanca ateşiyle kucaklarım... Oğlun Deniz Gezmiş."*

Mektup tamamlanmıştı.

İnfaz savcısı Sami Uğur, Deniz'e sokulup, elindeki basılı kâğıttan idam kararının özetini okuyup, bir diyeceği olup olmadığını sordu. Deniz, kararın kendisine ait olduğunu, bir diyeceği olmadığını belirtti.

Savcı görevlilere, "Zincirleri çözün," dedi. Bir görevli yarı telaşlı, yarı çekingen bir tavır içinde, elindeki anahtarla zincirlerin kilidini kurcalamaya başladı... Açamıyordu. Elindeki anahtar kilide uymuyordu. Bunun üzerine başgardiyan birkaç anahtar daha verdi. Kilidi yine açamadılar.

Bu durum odadakilerde yeni bir sabırsızlık havası estirmişti. Kendi kendine söylenenler vardı.

On beş dakika kadar beklendi. Birisinin, "Zincirleri çözmeye lüzum yok, zincirleriyle çıkarılsın," dediği duyuldu. İnfaz savcısı Sami Uğur, "Bunlar efendi çocuk, prangayı çözelim," diye karşılık verdi ve "Kilidi kim kilitlediyse acele bulun," komutunu verdi.

Adamı bulup getirdiler. Ve zincirler çözülebildi. Deniz zincirlerini çözen adama, "Postallarımın bağını bile bağlamaya vakit bırakmadan beni apar topar buraya getirdiler. Sehpada bu haliyle postallarım ayaklarımdan düşecek. Onları bağla," dedi. Görevli, Deniz'in postallarını bağladı.

Bu arada Deniz'e, beyaz bezden dar bir idam gömleği giydirdiler. Ayaklarına kadar uzandı...

Gitme vakti gelmişti.

Deniz avukatlarına dönerek veda etti. Çevresini acı bir gülümsemeyle süzdü ve avludaki sehpaya doğru metin adımlarla yürüdü.

İdam gömleğinin dar olması ve ellerinin bağlı olması nedeniyle sehpaya destekle çıktı. Sehpada üç ayaklı bir tabure vardı. Deniz ona da çıkıp ilmiği boynuna kendisi geçirmeye çalıştı.

İlmiği boynuna geçirdiğinde, seyredenlerden bazıları, cellada başlarıyla tabureyi çek işareti veriyordu. Deniz birden, şafağı daha sökmemiş bu bahar sabahının, serin sessizliğine doğru yankı veren bir sesle bağırmaya başladı:

> "YAŞASIN TÜRKİYE HALKININ BAĞIMSIZLIĞI, YAŞASIN MARKSİZM-LENİNİZMİN YÜCE İDEOLOJİSİ, YAŞASIN TÜRK VE KÜRT HALKLARININ BAĞIMSIZLIK MÜCADELESİ, KAHROLSUN EMPERYALİZM!"

Çevredeki görevliler telaşlandılar. Deniz'in son sözcüğü bitmemişti ki, cellat aceleyle tabureyi altından çekti. Ciğerinden yükselen son sözcüğü taşıyan nefes, dudağına varamadan, gırtlağında tıkandı.

Taburenin çekilmesiyle Deniz boşluğa yığılmıştı. Fakat onun uzun boyunu cellat hesap edememişti. Deniz'in ayakları taburenin altındaki masaya çarptı. Hemen masayı da çektiler.

Saat 01.25'i gösteriyordu.

Gardiyan, imam ve sivil personel, gelenek gereği saygı duruşuna geçmişti. Avukatların yüzlerini derin bir hüzün doldurmuştu. Denizgil'i ölüme mahkûm eden 1 No'lu Sıkıyönetim Mahkemesi Başkanı Tuğgeneral Ali Elverdi, elleri arkasında, ağzında sigara, Deniz'i seyrediyordu. Ankara savcısı Fazıl Alp, Tevfik Türüng, Sami Uğur, yüksek rütbeli birçok subay, gardiyanlar, sivil görevliler, imam, avukatlar, doktor, infazda hazır bulunmuştu. Özellikle imamın aşırı duygulandığı görülüyordu. İnfaz savcısı Sami Uğur, kendince espriler yapıp yine kendi gülüyordu.

Deniz'in göğsüne, karar özetini içeren bir beyaz karton astılar. On dakika kadar sonra, görevli doktor gömleğini sıyırıp nabzına baktı. Deniz'in nabzı çarpıyordu. Beklediler...

On-on beş dakika sonra nabza tekrar bakıldı. Deniz'in nabzı durmamıştı. Bekliyorlardı. Deniz ipin ucunda bir dal gibi, alaca havada ağır ağır dönüyordu. Sadece başı ve postalları, uzun ince beyazlığın iki ucunda, iki gri noktaydı.

Gemerek'te yakalandığı gün kalbi ve beyni arasında dolaştırdığı ölüm duygusu, onu darağacında, boynunda bulmuştu.

Elli dakika öylece kaldı.

02.15'de ipi kestiler.

KANAYAN ÜZÜMLER

Elleri bağlı, bilekleri
gözleri açık... kan yok gözkapaklarında
yalnız gevşeyen bir omurga, kırılan ayna parçaları

Yalnız gevşeyen bir omurganın
saçlara bulaşan ıslaklığı
cansız sarkışı bir gövdenin

Hayır, bağırmak için vakit erken
geceyi bölmeliyiz geceyi...
halkın çırpınışlar biriktiren karanlığını,
gül yapraklarında yağmur taneleri gibi
ölümü sabırla taşımalıyız bağrımızda

Işık kırılıyor -nasıl olsa kırılacaktı-
okşarken güvendiğimiz hayat
karanlıklara alışarak başkaldırdı
bulut gibi taşınan pankartlarla
olgun meyvalardan fışkıran suyla
acının ve akmayan gözyaşının sırrıyla
ah, bir ter gibi gitgide soğuyan kansız ölüler
kanayan üzümleri görüyorum
kanayan üzümleri
yaşadığımız bağ evlerinde
bağ evlerinde

N. Behram, 1972

YUSUF ODASINDAN ALINIRKEN, "DENİZ'İN SESİNİ DUYDUM," DİYORDU...

Deniz darağacından indirilip götürülürken, Yusuf'u odasından çıkardılar. Başgardiyan odasına getirdiler. Gelirken, "Deniz'in sesini duydum," diyordu. Deniz'in oturmuş olduğu sandalyeye bu kez Yusuf'u oturttular.

Ayaklarındaki zincirler çözüldü. Kendisine hüküm okundu. Bir diyeceği olup olmadığı soruldu. "Bir diyeceğim yok, karar bana aittir," dedi.

Doktor çağırdılar. Yusuf, "Hiçbir şeyim yok, sanki komada olsam asmayacak mısınız?" dedi.

Bu arada Yusuf, babasına yazdığı ile köyündeki akrabalarına ve köy halkına yazdığı son mektuplarını avukatlarının almasını istedi. Yusuf son mektuplarını dört gün önce cezaevinde-

ki hücresinde yazmış, koynuna koymuştu.

Mektupları infaz savcısı aldı. Yusuf, "Mektuplarımı yerlerine verecek misiniz?" diye sordu. İnfaz savcısı, "Elbette vereceğiz, bize güvenin yok mu?" diye yanıtladı. Yusuf gülümseyerek, "Niye güvenim olsun?" diye karşılık verdi...

Yusuf'un babasına yazdığı son mektubu şöyleydi:

Salı
2 Mayıs 1972

Sevgili Babacığım...

Bu mektubu aldığın zaman ben ebediyen bu dünyadan göç etmiş olacağım. Ne kadar sarsılacağını tahmin ediyorum. Bir buçuk seneden beri benim yüzümden nasıl üzüntü içinde olduğunuz malum. Bu son olayı da metanetle karşılamanızı sadece dileyebiliyorum.

Babacığım, bu olayda da annemin ve Yücel'in senin tesellilerine ve desteklerine ihtiyaçları çok. Bunun için ne kadar metin olursan, hem senin sağlığın için, hem de onlar için o kadar iyi olur. Elbette ki, yıllarca emek verip yetiştirdiğin bir oğulun, bir günde öldürülmesi kolay göğüslenecek bir olay değildir. Fakat siz benim ne için, kimlere karşı mücadele verdiğimi biliyorsunuz. Ben bu açıdan rahat ve vicdan huzuru içinde gidiyorum. Sizlerin de bu bakımdan rahat ve huzur içinde olduğunuzu ve olacağınızı biliyorum.

Babacığım, annemin ve Yücel'in senin desteklerine muhtaç olduklarını yukarda söylemiştim. Onları rahat ettirmek için bütün gücünü kullanacağından zaten eminim. Babacığım burada şunu ilave edeyim ki, Yücel'in hastalığından kendimi sorumlu hissediyorum. Yücel için her şeyinizi ortaya koyacağınız konusunda da kuşkum yok. Ablamlar için söyleyeceğim, fazla üzülmesinler. Olayın sarsıntıları geçtikten sonra normal hayatlarını devam ettirsinler. Mehtap'a ne diyeyim... Benim için her zaman bol bol öpün.

Babacığım cezaevinde kalan arkadaşları ara sıra yoklarsan, hallerini hatırlarını sorarsan çok memnun olurum. Her biri oğlun sayılır. Dışarda bizler için uğraşan dostlarımı ve dostlarını hiçbir zaman unutmayacağını biliyorum.

Mektubum burada biterken sizi, annemi, Yücel'i, ablamı, Aziz ağabeyi, Mehtap'ı hasretle kucaklarım babacığım... Sağlıcakla kalın.

HOŞÇAKALIN
T. Yusuf Aslan

Yusuf'un babasına yazdığı bu son mektubu yerine verilmişti, fakat köyüne ve akrabalarına yazdığı mektup yerine verilmedi.

Yusuf'un infaz savcısına, "Niye güvenim olsun?" karşılığı daha sonra haklılık kazanmıştı.

Savcıyla bu konuşması sırasında Yusuf'un beyaz idam gömleğini getirdiler. Yusuf, "Beyaz gömleği giymesem asamaz mısınız?" diye sordu. "Usul böyle," diye karşılık verdiler.

Bu ara Yusuf, karşısında oturan ve çevresindekilerin kendisine "Müdür Bey" dediği birine (Birinci Şube Müdürü'ne), "Yine işkencelere devam ediyor musunuz?" diye sordu. Müdür birden irkilip, "Biz öyle şey yapmayız," diye yanıtladı. Yusuf gülümseyip başını hafifçe bükerek, "Peki, elektrik işkencesi nasıl gidiyor?" dedi. Müdür yine, "Bizde böyle bir şey yoktur," diye yanıtlayınca, Yusuf, müdüre, "Sizin çocuğunuz var mı?" diye sordu. "Bir kızım var," diye karşılık verdi müdür. "Nerede okuyor?" diye sorusunu sürdürdü Yusuf, müdür de, "Okula gitmiyor, daha küçük bir kız," dedi. Daha sonra müdür, Yusuf'a, ODTÜ'de hangi bölümde okuduğunu sordu. Yusuf, "Fizik bölümü ikinci sınıfta idim," diye yanıtladı. Yusuf'un konuşmasındaki rahatlıktan onun idam edilecek biri olduğunu unutmuştu sanki müdür. "İkinci sınıfta idim," deyişi birden havayı etkiledi.

Daha sonra Yusuf'a avukatları, "Sigara içer misin?" diye sordular. "Son bir defa içeyim," diye yanıtladı.

O ara tuvalete gitmek istediğini söyledi. İnfaz savcısının izniyle tuvalete götürdüler. O tuvaletteyken savcı, "Dikkat etsinler, orada pencere vardır," diye seslendi.

Yusuf tuvaletten döndüğünde, infaz savcısı, "Yusuf'u bekletmeyelim," dedi. Beyaz gömleği giydirdiler.

Yusuf avukatlarıyla vedalaşıp, güler bir yüzle idam sehpasına doğru yürüdü. Masaya ve tabureye çıktı. İlmiği boynuna geçirmişti ki gür bir sesle bağırarak şöyle söyledi:

"BEN HALKIMIN BAĞIMSIZLIĞI VE MUTLULUĞU İÇİN ŞEREFİMLE BİR DEFA ÖLÜYORUM. SİZLER, BİZİ ASANLAR, ŞEREFSİZLİĞİNİZLE HER GÜN ÖLECEKSİNİZ. BİZ HALKIMIZIN HİZMETİNDEYİZ. SİZLER AMERİKA'NIN HİZMETİNDESİNİZ.. YAŞASIN DEVRİMCİLER, KAHROLSUN FAŞİZM..!"

Yusuf bağırırken, seyredenler arasından biri aceleci bir sesle, "Sehpaya vur, sehpaya vur, sehpaya vur," diyordu. Celladın hareketleri çabuklaştı. Yusuf ayağıyla tabureye vurmaya çalışırken cellat onu altından çekti, sonra masayı da aldı. Yusuf'un da son sözcüğü ağzında kalmıştı. Boşluğa çakılmasıyla birlikte dişleri kenetlenmiş, âdeta son sözcüğü ısırarak söylemişti...

Saat 02.25'i gösteriyordu.. Aynı kişiler onu da aynı şekilde seyrettiler... Ağır ağır dönüyordu ipin ucunda. Sonra bir külçe halinde durdu. Sadece esintiyle idam gömleğinin uçları uçuşuyordu...

02.50'de ipi kestiler...

Az sonra Hüseyin, Merkez Cezaevi'ndeki avukatlarla mahkûmların görüşme odasından alınıp, başgardiyan odasına getirildi. Deniz ve Yusuf'un daha önce oturtulduğu sandalyeye oturtulup, ayaklarındaki zincirler çözüldü.

O sırada avukatları, Hüseyin'e sigara vermek istediler. Hüseyin içmeyeceğini söyleyip teşekkür etti.

Bir ara infaz savcısı Hüseyin'e, "Sarız'ın içinden misiniz, köyünden mi?" diye sordu. Hüseyin, "Sarız'ın içindenim, siz Kay-

seri'nin neresindensiniz?" dedi. İnfaz Savcısı, "Kayseri'nin içindenim," diye karşılık verdi.

Ve savcı bu konuşmadan sonra, hakkındaki idam kararını Hüseyin'e okuyup, sordu: Hüseyin, "Karar bana aittir, bir diyeceğim yoktur," dedi. Bu ara Hüseyin daha önce hücresinde babasına yazdığı kısa mektubunu çıkarıp, babasına vermelerini söyledi... bu son mektubunda Hüseyin şunları yazmıştı:

Babama, Anneme, Kardeşlerime ve yakın arkadaşlarıma,

Söyleyecek fazla söz bulamıyorum.

Bir insanın sonunda karşılaşacağı tabii sonuç bildiğiniz sebeplerden dolayı erken karşıma çıktı.

Üzüntü ve acınızı tahmin ediyorum.

İleride durumu çok daha yakından anlayacağınız inancındayım.

Metin olunuz.

Üzüntü ve acılarınızı unutmaya çalışınız.

Bütün varlığımla hepinize kucak dolusu selâmlar, sevgiler!..

Yazılacak çok şey var, fakat hem mümkün değil, hem de sırası değil...

Candan selamlar...

Hüseyin İnan

Hüseyin son mektubunda da yaşadığı sürece ağırbaşlı, az konuşan kişiliğini sürdürmüş, kısa bir mektup bırakmıştı.

İnfaz savcısının mektubu almasından sonra Hüseyin, avukatlarına dönerek, "Ayağımda bu beyaz lastik papuçlar var, ayakkabılarımı giymeme fırsat vermediler, çullanırcasına, âdeta havalandırarak apar topar getirdiler, babama söyleyin, bu lastikleri gördüğü zaman, ayakkabısı yokmuş diye üzülmesin. Hücrede kalan ayakkabılarım, Askeri Cezaevi'ne hediyem olsun," dedi..

O sırada infaz savcısının, "Hüseyin'i bekletmeyelim," dediği duyuldu. Hüseyin'e beyaz idam gömleği giydirildi.

Hüseyin avukatlarına veda etti ve çevresine dönerek, "Bu mücadele bizimle bitecek mi?" dedi..

Daha sonra beyaz gömleği içinde sehpaya doğru dik ve metin adımlarla yürüdü. Sehpaya çıktı, tabureye çıkmadı. Son sözlerini tabureye çıkmadan, ilmiği boynuna takmadan bağıracaktı.. Aceleci sesin sahibine âdeta, sessizce oyunbozanlık etmişti...

Hüseyin saat sabahın 03.00'ünde, şafağın sökmeye sabırsızlandığı bir sırada, son karanlığında gecenin, sehpanın üstünde bağırarak karanlığa karşı şunları söyledi:

> "BEN ŞAHSİ HİÇBİR ÇIKAR GÖZETMEDEN, HALKIMIN MUTLULUĞU VE BAĞIMSIZLIĞI İÇİN SAVAŞTIM. BU BAYRAĞI BU ANA KADAR ŞEREFLE TAŞIDIM. BUNDAN SONRA BU BAYRAĞI TÜRKİYE HALKINA EMANET EDİYORUM. YAŞASIN İŞÇİLER, KÖYLÜLER VE YAŞASIN DEVRİMCİLER, KAHROLSUN FAŞİZM...!"

Bu son sözlerinden sonra Hüseyin, boynunu ilmiğe geçirdi ve ayağının altındaki tabureyi bir-iki tekmeyle devirip, kendi infazını yaptı.

İnce dal bedeni boşluğa düştü... İleri geri sallanıp döndü... Deniz ve Yusuf'la bir kez daha buluştu...

ÖLÜM NERDEN VE NASIL GELİRSE...

Hava nasıl da puslu
bulutlar yumak yumak yığılmış ağaçlara
incecik boynundan süzülen ter
karışırken böğründen fışkıran kana
öyle derin öyle berrak ki
üstelik: çayır kuşlarının gözleri kadar

Pusudan gövdene alçakça sokulmuşlar
dehşet aç kurtlar gibi ellerinde -sinsi ve kirli-

Oysa
onların göremediği bir şey var
kanınla yıkadığın toprağa
kalbinden rüzgâra usulca ilişerek
savrulan isyan filizleri

N. Behram, 1972

YAN YANA YAŞAMIŞ, YAN YANA ÖLMÜŞLERDİ, AMA YAN YANA GÖMÜLMELERİ ENGELLENDİ

5 Mayıs'ı 6 Mayıs'a bağlayan saniyelerde Deniz, Yusuf ve Hüseyin'in babaları, sokakları kulaklarında acı çınlamalarla dinlediler. Ankara'da "sokağa çıkma yasağı" vardı. 3-4-5 Mayıs günleri Hüseyin'in babası Hıdır İnan, Deniz'in babası Cemil Gezmiş ve Yusuf'un babası Beşir Aslan, bir gözleri kör edilecekmişcesine, son çırpınışlarıyla bakıyorlardı. Baktıkları her nokta kararmış, infazlar artık kesinleşmişti... Üçü de birbirinden daha az konuşmaya çalışıyordu. Çocuklarının hayat kardeşliği, üç babayı Ankara'da omuz omuza getirmişti. Üçü de halktan insanlardı...

5 Mayıs akşamı, sabah buluşmak üzere vedalaşıp ayrıldılar. O sabah oğulları asılacak üç baba, Ankara'nın karanlık sokak-

larına doğru, üç ayrı yöne uzaklaştı. Hıdır İnan bir yakınlarının evinde, Cemil Gezmiş bir otelde kalıyordu. Beşir Aslan'ın evi Ankara'daydı. Sabah otelde buluşacaklardı.

Çocuklarının bu son gecelerinde, çıkmanın yasak olduğu Ankara sokakları, evvelki günler gibi ıssız ve gürültüsüz değildi. Gece ilerledikçe şehirlilerin sesleri evlere sinmiş, Ankara'da bir başka gürültü çınlamaya başlamıştı.

Zaman zaman hızla bir resmi araba geçiyor, zaman zaman uzaktan uğultular geliyordu...

Üçü de bir ara boşanacak gibi oluyor, sonra oğullarıyla yaptıkları son görüşmelerini düşünüp, metin olmaya çalışıyorlardı. Üçü de bir ara bozulacak gibi oluyor, oğullarının yargılandıkları günleri düşünüyor, netleşiyorlardı. Üçü de bir ara kahredecek gibi oluyor, geçmiş günlerin anılarıyla kahırlarını dindiriyorlardı.

Ölüm ve ayrılık duygusu, bu niteliğiyle, kendi tesellisini de getiriyordu. Yapılacak tek şey onların ölmediğini düşünmekti. Üç baba da bunu yaptılar..

6 Mayıs sabahı gök sancılanırken, saat 04.00 sıralarında görevliler Deniz'in babasını almaya geldiler. Onların gelişleri, o ana kadar, Deniz'in babasının yüreğindeki soyut titreyişleri; soyut titreyişler halindeki düşleri bir anda donuklaştırdı. Ondan sağ olarak aldıklarını, ona cansız olarak vereceklerdi... O âna kadar onun saymadıkları şey, artık onundu. Aralarında dışarı çıktı ve arabalarına bindi...

Bir süre sonra Deniz'in babasının kaldığı otele Hüseyin'in babası geldi. Otele girdi ve orada, yarı uykulu beklemekte olan otelciye Cemil Gezmiş'i sordu. Otelci az önce götürüldüğünü söyledi. Biraz ileri çıkmıştı ki, otelin önüne bir polis arabası yanaştı. Çabuk çabuk içeri girip otelciye bir şeyler söylediler. Otelci onlara Hıdır İnan'ı işaret etti. Hıdır İnan'la karşılıklı söylenecek hiçbir şeyleri yoktu. Hıdır İnan da onların yanına sokuldu ve otelden uzaklaştılar...

Araba bir süre Ankara'nın dışına doğru yol aldı. Mezarlık-

lar Müdürlüğü'ne geldiler. Hıdır İnan, orada Cemil Gezmiş, Beşir Aslan ve Deniz'in abisi Bora dışında tanıdık kimse göremedi. Fakat oda oldukça kalabalıktı. Sonra Karşıyaka Mezarlığı'na geldiler.

Hıdır İnan oğlunu görmek istediğini söyledi. "Müdür Bey"in izniyle, yanına üç-beş polis verilerek oğlunun olduğu bölüme gönderildi.

Deniz, Yusuf ve Hüseyin yıkanmak üzere yan yana uzatılmışlardı. Üzerleri örtülüydü, fakat Deniz uzun boyuyla belliydi.

Hıdır İnan sırayla üçünün de yüzünü açtı ve birer birer alınlarından öptü. Çelik gibi sertleşen alınlarının altındaki çizgiler, ince bir gülümseme halinde şakaklarından yanaklarına doğru uzanıyordu. Yaşayan insan kokuları, daha gövdelerinden uzaklaşmamıştı. Yine de Hıdır İnan'ın dudakları, alınlarında ince bir iz bırakmıştı. Bu onları son gören göz, onlara son yaklaşan dudak ve insani soluk oldu.

Hıdır İnan yıllar sonra oğlunu ancak bu şekilde, bu kadar yakından ve içten öpebilmişti. Polisler onu seyrediyordu. Hâlâ oğlu ile kendisi arasında duruyorlardı. Anlaşılıyordu ki, bu üç insan ancak yeraltında bakışlardan uzak kalabilecekti.

Oysa zaman gösterdi ki, toprak altında da rahat bırakılmadılar. Gelen ziyaretçileri alınıp götürülüyor, âdeta ziyaretleri suç sayılıyordu...

Hıdır İnan ilkin Deniz'i, sonra Yusuf'u ve sonra oğlu Hüseyin'i alınlarından öpmüş, onlara doğru bakarak, "Vatan ve bağımsız Türkiye sağ olsun," demiş ve örtülerini bir daha açılmamak üzere yüzlerine örtmüştü...

Artık saat ilerlemiş, vakit aydınlığa varmıştı. Cemil Gezmiş bir an önce ölülerin gömülmesini isteyen görevlilerle tartışıyordu. Oğlunu İstanbul'a götürmek istiyordu. Onun son mektubu daha kendisine verilmemişti. Deniz'in nereye gömülmek istediğini bilmiyordu.

Görevlilerden söylenenler vardı. Yüksek derecede bir görevli, "Hadi yahu, sabahı uykusuz ettik," demişti.

Deniz'in babası, sabahın da uykusuz olduğunu ona hatırlatmış, görevli susmuştu...

Yusuf'un babası Cemil Gezmiş'e, "Gel bu çocukları ayırmayalım, birlikte yaşayıp birlikte öldüler, onları birlikte gömelim," diyordu.

Çıkıp mezarlığı gezdiler. Sonunda Cemil Gezmiş fazla ısrar etmedi. Ve Yenimahalle Belediyesi'nden mezar yeri almaya gittiler.

Görevlilerle uzun uzun tartışıyorlardı. Üçünün de babası, oğullarının yan yana gömülmesini istiyordu. Mezarlıklar Müdürü ise, "Aynı mezarlıkta olsun, fakat ayrı ayrı bölgelerde yer vereceğiz," diyordu. Onların, "Çocuklarımızı ayırmayacağız," ısrarı karşısında, Mezarlıklar Müdürü, "Emir böyle," demek zorunda kalmıştı.

Sonunda Deniz, Yusuf ve Hüseyin'in, aralarında başka mezarlar olması kaydıyla, aynı sırada gömülmelerine izin verildi. Birlikte yaşayan, birlikte ölen Deniz, Yusuf ve Hüseyin'in, birlikte gömülmesi de "Emir böyle" olduğu için engellenmişti.

Mezar yerleri alındıktan sonra, Cemil Gezmiş imam getirilmesini istedi...

Çocuklarının kendilerine "tören yapılmamak üzere teslim" edildiği hatırlatılarak, bir an önce gömülme işleminin yapılmasını söylediler...

Cemil Gezmiş, "İmamın gelmesinin tören olmadığını, elbette davul-zurna getirmeyeceklerini, zaten kendilerinden başka, ölülerinin orada kimseciği olmadığını, kendilerinden korkmamalarını," hatırlattı.

Bir görevli Cemil Gezmiş'e, "Onlar asılma öncesinde imam istemediler," demişti. Cemil Gezmiş ise bu görevliyi, "Neden istesinler, günahları mı vardı ki?" diye yanıtladı.

Sonra çocuklarını gömme işlemine hazırlandılar. Mezarlık polis ve görevlilerle doluydu. Oldukça kalabalıktılar. İlerde gruplar halinde duruyorlardı.

Cemil Gezmiş, Beşir Aslan, Hıdır İnan ve Deniz'in abisi, ölü-

lerinin önünde namaz kılmaya hazırlanıyorlardı. Bir ara Cemil Gezmiş arkasındaki polis kalabalığına dönerek, "İçinizde abdesti olan yok mu?" diye anlamlı bir sesle sordu. Tek kıpırtı gelmedi o yandan. Cemil Gezmiş'in sözü beklenmedik bir konuk gibi çalmıştı kapılarını. Zaten baştan beri sürekli olarak, beklenmedik bir şey oluverecekmiş tedirginliğiyle seyrediyorlardı...

Deniz'i babası ve abisi kucaklayıp, kollarıyla mezarına yerleştirdiler. Ve sırayla Yusuf'u... Hüseyin'i...

İlerde, değişik köşelerde Mahir yatıyordu... Saffet... Niyazi... Hüdai...

Artık mezarlıktan ayrılma vakti gelmiş, onlarla birlikte oradan kalabalık da uzaklaşmıştı. Mezarlığı arkada bırakacak tepeyi dönerlerken, geriye dönüp baktılar. Uzaktı; çocuklarının mezarları görünmüyordu. Fakat bazı memurların görevleri orada sürmekteydi...

Ankara'ya dönüp, çocuklarının son emanetlerini toplayacaklardı. İnfaz savcısı kendileriyle görüşecekti.

Gidip, asılma sonrası üzerlerindeki eşyaların doldurulduğu torbaları aldılar.

İnfaz Savcısı Hıdır İnan'la görüşmüş, ona, "Başın sağ olsun, bu kadar infazda bulundum, bunca mert adam görmedim," demişti. Bu arada Hüseyin'in üstünden çıkan 21 lira 95 kuruşu babasına veriyordu. Ayrıca Hüseyin'in ölmeden kendisine bir mektup bıraktığını söyleyip onu da verdi. Hıdır İnan, "Savcı Bey," demişti, "Hüseyin'in bu güne gelmesi onun mertliği sonucudur; mert yaşadı, mert öldü... Bu vereceğiniz parayı almazdım ama, onu ölene kadar saklayacağım için alıyorum..."

Savcı daha sonra Yusuf'un babasına, oğlunun asılma öncesinde kolundan çıkarılan Rigi marka saati ve 17 lira 50 kuruşu verdi. Ayrıca Yusuf'un ölmeden yazdığı iki mektuptan, köyüne ve akrabalarına olanını alıkoyup, babasına hitaben yazdığını Beşir Aslan'a verdi.

Beşir Aslan öbür mektubun da verilmesi için çok ısrar etmiş, fakat mektup verilmemişti.

İdamlar sırasında tutulan "Ölüm İnfaz Zabıt Varakası"nda "... Yusuf Aslan tarafından, daha önce babasına ve bütün akrabalarına hitaben yazdığı iki adet mektup, savcı yardımcısı Sami Uğur'a verildi ve bunların babasına her ikisinin de teslimi istendi..." diye resmi kayıta geçmiş olmasına rağmen, "bütün akrabalarına" hitaben yazdığı mektup hâlâ yerine verilmemiştir.

Ölüm öncesi, bir insanın yazdığı veda mektubunun hangi kanun maddesince yasaklandığı belli değildir. Bugün mahkemelerde mektupların suç delili bile sayılmadığı açıkken, Yusuf son mektubuyla da suçlanmış, takibata uğramıştı. Ölümünün hemen ertesinde yeni bir yargılanmadan geçiriliyordu...

Savcının mektubu "kesin olarak" veremeyeceğini bildirmesi üzerine, Beşir Aslan ısrarından vazgeçti. Yalnız bir kere okutup dinledi...

Yusuf bu son mektubunda köyüne ve akrabalarına veda ederken, emperyalizme karşı sürdürülen mücadeleyi, halkın durumunu, sömürüyü anlatıyor, gelecek günlere olan umudunu belirtiyor, faşizmi lânetliyordu...

Çırpınarak sabaha varmış bir gecenin karanlığı, aydınlıkla çelinirken, Ankara'da sokağa çıkma yasağı da sonuçlanmıştı... İnfaz haberi, ilk bültenlerle Ankara'dan, bir uçtan bir uca Anadolu'ya yayıldı...

O gün 6 Mayıs'tı. Halkın "Hıdırellez" günü. Toprağa tohum atılırdı Hıdırellez'de... Halk inancında toprağın bereket vakti diye bilindiği bir gündü...

... ...
Ah, ardı ardına kenetlenen ölüm
ah, hıncı sabırla bezeyen sır
yazmadaki sırması ağlayışın tırnaklara oturan kan
... ...
Ey yangınlarda patlamaya hazırlanan merak
ey içimi ekşi sularla çalkalayan baş dönmesi
ıssız ıpıssız boşluğu aysız gecenin
ölümle yaşamak arasındaki şerit
naneler, kekikler ebegümeçleri
ve şifalı bulutu kaynar kükürt deresinin
çekiyor altımdan nemli döşeğimi

Ah, yürekleri toprağa saplanan arkadaşlarım
ah, oğlakların, tayların, buzağların
acı otlarla kararan damakları
(akşamları barut kokusuyla dönsem de odama)
sancısı: çaresiz seyrettiğim ölümün

Ah, bir kere daha kederliyim
ah, çılgın bir aşkın kollarında incelen bıçak
seni öperek bilemeliyim

N. Behram, (1972)

YUSUF ASLAN SON MEKTUBUNU SENATO'NUN İDAMLARI ONAYLADIĞI GÜN YAZMIŞTI...

6 Mayıs'ı Ankara büyük bir sessizlik içinde geçirdi. Ana caddelerde, sokak aralarında, okul önlerinde, duraklarda hüzünlü insanlar kadar, güvenlik önlemleri de göze çarpıyordu. İkişer üçer sivil-resmi güvenlik görevlileri dolaşıyor, görevleri gereği, incelen bakışları izliyorlardı.

Ölüm hangi nitelikte olursa olsun, yine de kendi ağırlığıyla gelir. Ve o gün Ankara'daki ölüm, ağlamayı dahi yasaklayan cinstendi. Haberi ilk veren spiker, sesinin titremesi nedeniyle huzurundan edildi. Mezarlığa ilk giden genç tutuklandı. Sokakta ilk bağıran bir kadın, alınıp götürüldü.

Ve binlerce insan yeraltı yatağında akan bir dere gibi, içinde yaşadı duygularını.

Deniz, Yusuf ve Hüseyin'in anaları, Deniz, Yusuf ve Hüseyin'in babaları, kardeşleri de o sabahı, duyguları içlerine bastırılmış olarak yaşadı.

Sabahın ilk saatiyle birlikte evlerini görevliler çevirmişti. O gün dahi, dostlarıyla aralarına kara gölgeler devrildi.

Üç gencin babaları bütün gün çırpındı durdu Ankara'da. Deniz, Yusuf ve Hüseyin'i ölümün karşısında olduğu günlerde savunan avukatlar, ölümlerinden sonra babalarına son görevlerini yapmanın acı telaşındaydılar.

Avukat Zeki Oruç Erel, Deniz, Yusuf ve Hüseyin'in darağacında öldürüldükleri günle ilgili anılarını şöyle anlatıyor:

> 5 Mayıs'ı 6 Mayıs'a bağlayan gece, evde sabaha kadar uyumadan bekliyorum. Sokağa çıkma yasağı devam ediyor. Sabah saat 05.00'te telefon çalıyor; telefonda, yakından tanıdığım, Yusuf'un babası Beşir Aslan:
>
> 'Zeki bey, biz mezarlıktan telefon ediyoruz..'
>
> Telefonu, Deniz'in babası Cemil Gezmiş alıyor:
>
> 'Zeki bey, bizim buradaki işler için herhangi bir yardıma ihtiyacımız yoktur. Buradaki işleri biz kendimiz görebiliriz ve esasen görmekteyiz. Ancak çocuklar ölmeden önce bize birer mektup bırakmışlar. Öğrendiğimize göre, mektuplar infaz savcısında imiş. Sizi aramamızın nedeni, mesai saatinde buluşup, mektuplarımızı almak içindir. Bir yer ve saat kararlaştırıp, mektuplarımızı alalım.'
>
> Yer ve saat kararlaştırıp telefonu kapıyoruz.
>
> Artık, onların aramızdan ayrıldığını öğrenmiş bulunuyorum. Hem de babalarından!..
>
> Evden çıkıp doğruca, infazlarda bulunacağını bildiğim, arkadaşım Av. Mükerrem Erdoğan'ın evine gidiyorum. Evde beş-on kişi daha var. Haliyle, acı haberden hepsi allak bullak olmuş. Mükerrem ise, iki saat öncenin etkisiyle donmuş kalmış, yüzümüze anlamsız bakıyor. O'na olanları, he-

men şimdi, aynen anlatmasını, Deniz'in, Yusuf'un, Hüseyin'in ölüm karşısında takındıkları tavrı tesbit etmek istediğimizi söylüyoruz. İnfazları tekrar yaşayarak, aynen anlatıyor. Ve sözlerini şöyle bağlıyor:

'Size şerefimle temin ederim ki, çocuklar iki saat önce idam olmadılar. Hiç tartışılmayacak biçimde, bu bir devrimci eylemdi.'

6 Mayıs 1972 sabah saat 9.00'da Ankara Adliye Binası'ndayız. Deniz, Hüseyin ve Yusuf'un mektuplarını almak için, babalarıyla birlikte, İnfaz Savcısı Sami Uğur'un odasına çıkıp, geliş nedenimizi söylüyoruz. Sami Uğur'un, mektupları vermemek için o gün takındığı tavrını hâlâ unutamam. Çocuklarını daha birkaç saat önce kaybetmiş olan babalara, istemeseler bile mektupları vermekte kanunen zorunlu iken, gerçeği söylemiyor.

"Ben mektupları sıkıyönetime verdim(!)"

Hepimizde son derece gergin bir hava, Ankara Savcısı Fazıl Alp'e gidiyoruz. Mektupları, ne pahasına olursa olsun almadan buradan ayrılmayacağımızı, bu yüzden çıkabilecek olayların sorumluluğunun bize ait olmayacağını kesinlikle belirtiyoruz. Fazıl Alp durumun farkında; infaz savcısını çağırtıp gerekli talimatı veriyor, biraz önce kendisinde mektupların bulunmadığını söyleyen Sami Uğur'dan mektupları alıyoruz...

Yusuf iki mektup bırakmıştı; biri babasına, diğeri akrabalarına. Akrabalarına yazdığı mektubu vermediler. Ancak, verilmeyen bu mektup infazlarda bulunan avukatlar ve babası tarafından okundu. Bu metin okuyanlarca, hemen o gün, yani 6 Mayıs 1972 günü yazılı olarak saptandı.

Av. Zeki Oruç Erel'den edindiğimiz bu metinde Yusuf şöyle diyor:

2 Mayıs 1972
Mamak - Askeri Cezaevi

Bütün Akrabalara,

Bu mektubumu okuduğunuz zaman, artık aranızda olmayacağım. Mektubumu, senatonun idamlarımızı onayladığını öğrendiğim anda yazıyorum. Şundan emin olmalısınız ki; bu güne kadar davama olan inancım sarsılmamıştır. Sehpaya gidene kadar da en ufak bir sarsılma olmayacaktır.

Ben, halkımın kurtuluşu, Türkiye'nin tam bağımsızlığı için savaştım. Sizler beni tanıyorsunuz. Bir yıldan beri, bu bir avuç sömürücüler, vatan satıcıları, işbirlikçiler; ellerindeki bütün imkânlarla, bizi dışardan yardım gören, beyinleri yıkanmış, vatan haini, dışardan emir alan, bölücü, anarşist diye tanıtmaya ve halkımızdan bizi koparmaya çalıştılar. Bu bir avuç azınlığa göre vatanseverlik; vatan satmak, yabancılarla işbirliği yapmak, NATO'yu, Amerika'yı savunmak, 6'ıncı Filo'yu ağırlamak, milyonlarca köylünün geçimi olan haşhaş ekimini elinden almak, işçinin grev hakkını engellemek, Amerika'ya ve emperyalizme hizmet etmektir.

Biz bunlara karşı çıktık. Bunun için biz vatan haini, onlar vatansever oldular.

Bizi, bu mücadelemizden dolayı, güya adil mahkemelerinde yargılayan ve yine adil kurumların eliyle asacak olanlar bilmelidirler ki; biz halkımızın kurtuluşu ve Türkiye'nin bağımsızlık mücadelesi uğruna, şerefimizle bir defa öleceğiz. Bizi asanlar ve astıranlar ise her gün bin defa öleceklerdir.

Son sözüm: Yaşasın işçiler, köylüler! Yaşasın Devrimciler! Yaşasın halkımın kurtuluşu ve bağımsızlığı için savaşanlar! Yaşasın tam demokratik Türkiye'nin kurulmasından yana olanlar!

Kahrolsun emperyalizm! Kahrolsun Sunay, Erim, Tağmaç, faşist koalisyonu.

T. Yusuf Aslan

YALNIZ DEĞİLLER...

Saydam ve ıslak ölüm
eğer boyunlarına geçirilen ilmikten
gökten bir fırtınayı koparır gibi
koparacaksa ciğerlerini
nefesimi onlara vereceğim
kalbimdeki yaşayan tıpırtıyı
gözlerimi onlara vereceğim
oyarak kirpiklerimle dünyada
acıya ve öfkeye dair bütün görüntüleri

Urgan
demir yollarında
fabrikalarda
gün boyunca çığlığın dinmediği
şehrin uzak semtlerine doluşan işçilerin,
pamuk seline yaprak yaprak dökülen
tütünde
zeytinde
fındıkta
çam denizinde ormanların
ve verimsiz düzlüklerinde kurak toprağın
açlığın çan çekişini
tırnakla
terle
susturmaya çalışan yoksul köylerin
gözlerinde parlamaya başlayan
umut için düğümlendi

Saydam ve ıslak ölüm
eğer boyunlarına geçirilen düğümden
dökecekse körlerin alfabesini
yumruğumu onlara vereceğim
yaşayan yumruğumu
ağzımı onlara vereceğim
yeryüzünün bütün mert ölüleri için
toplayarak kanlı kelimeleri

N. Behram, 1971

SİNAN'LA HÜSEYİN'İN ARKADAŞLIĞI KAVGA İÇİNDE BAŞLADI, SON ÂNA KADAR AYNI DÜYGUYU TAŞIDILAR...

Mustafa Yalçıner mahkemedeki sorgusunda, "Üç yiğit vatansever arkadaşım, gözlerimin önünde, yaralı yaralı kurşunlanırken..." diyordu.

Sözünü ettiği arkadaşları Sinan Cemgil, Kadir Manga ve Alpaslan Özdoğan'dı. Yalçıner aynı olayda yaralı olarak ele geçirilmişti... Yedi kişiydiler. Denizgil yakalanalı iki ayı geçmişti... Onları kurtarabilmenin girişimindeydiler.

Karaha Geçidi yöresindeki Amerikan Radar Üssü'nü basacaklardı. İhbar sonucu, İnekli Köyü yakınlarında çevrildiler...

Deniz'in Gemerek'te, Yusuf'un Şarkışla'da yakalanışları, Akçadağ Nurhak Dağları'ndaki karargâhlarında onları beklemekte olan Sinangil'i derinden etkilemişti...

Bir süre neler yapabileceklerini düşündüler. Yirmiden fazla arkadaştılar. O sıra Hüseyin, Ankara'dan ayrılmıştı. Sinangil'le irtibat kurmaya çalışıyordu.

Sinan'ın bulunduğu bölge Hüseyin'e yabancı değildi. Bölgeyi birlikte gezip, tanımışlardı. Fakat gerek yeni koşullar, gerek iki önemli arkadaşlarının yakalanmış oluşu ve çevredeki sıkı önlemler, bağlantılarını güçleştirmişti.

Daha sonra Hüseyin'in de Pınarbaşı'nda yakalanışı, Sinangil'i önemli bir unsurdan daha yoksun bırakıyordu.

Sinan'la Hüseyin'in arkadaşlıkları, Sinan'ın Hüseyin'i kavga içinde görmesiyle başlamıştı. Hüseyin üç-dört polisin arasında, düşüp kalkıp boğuşuyordu... Onun gözüpekliği ve dövüşkenliği Sinan'ı bir anda etkilemişti.

Ortalık yatıştığında, tanıştılar. Hüseyin yeni bir öğrenciydi. ODTÜ'ye gelmişti. Sinan onu arkadaşlarıyla tanıştırdı. Hüseyin kısa zamanda ODTÜ'de adından çok söz ettiren biri olmuştu.

Bir gerilim içinde başlayan arkadaşlıkları sonuna kadar böyle sürdü. Şimdi Hüseyin içerideydi ve Sinan onu kurtarmak için dövüşüyordu.

Ankara ve Nurhaklar arasındaki bu kopukluk İstanbul'da da kendini gösterdi. Denizgil'in yakalanışı İstanbul'da da aynı etkiyi bırakmıştı...

Ömer Ayna, sonradan sınırda öldürülen Avni Gökoğlu ve bir arkadaşıyla birlikte Kadıköy'de vapura bineceklerken, gazetecilerin, "Deniz Gezmiş yakalandı," diye bağırmasıyla birden duraklamış ve hemen aldığı gazeteden haberi yutarcasına okumuştu. Sonra Cihan Alptekin'le buluşup konuşmuştu. Onlar arasında da arkadaşlarının kurtarılması sorunu ön plana geçmişti.

Bağlantı sağlamak üzere Alpaslan Özdoğan İstanbul'a gelmiş, Ömer ve Cihan'la buluşmuştu. Kendilerinin Nurhaklar'da Amerikan Radar Üssü'nü basacaklarını, Cihanlar'ın da İstanbul'da eş eylem koymaları gerektiğini söylemişti.

Cihanlar İstanbul'da kararlaştırılan tarihlerde bir konsolosluk basmaya ya da konsolos kaçırmaya çalışacaktı. Alpaslan, İstanbul'dan Nurhaklar'a dönüp, Sinangil'e durumu iletti...

31 Mayıs 1971'de karargâhlarından, Sinan'ın yönetiminde, gün doğmadan yedi kişi İnekli Köyü'ne doğru yola çıktılar. Ve radar üssüne yakın bir yerde dinlenme sırasında, saat 05.30'a gelirken yapılan bir ihbar sonucu çevrildiler. Aynı günkü olaydan sağ çıkanların deyimiyle, Sinanlar "vurma kastı gütmeksizin" ateşe, ateşle cevap verdiler. Çatışma sonunda üç arkadaşları öldürüldü.

Sinan, Kadir ve Alpaslan'ın öldürüldüğünü, karargâhtakiler radyodan öğrendiler. Bir süre düşünüp, gruplar halinde çeşitli yönlere çekilmeye karar verdiler.

En yakın arkadaşlarından üçünün öldürülüşü, Deniz, Yusuf ve Hüseyin'i alabildiğine üzmüştü. Bu üzüntü yerini giderek öfkeye bıraktı.

Deniz sorgusunda, öfke ve üzüntüyle harmanlanan bir duyguyla şöyle diyordu:

> *"Biz Amerikalılara acımış, serbest bırakmıştık. Sinan da aramızdaydı, sonradan dağıldık. Sinan Cemgil Nurhak Dağları'nda yaralandı. Silah kullanamaz haldeyken kasti olarak öldürüldü. Alpaslan ve Kadir de aynı şekilde öldürüldü... Biz Şarkışla'da teşhis edildik, ancak burada isteseydik bizi teşhis edenleri silah kullanamaz hale getirirdik, fakat bunu asla yapmadık, bu yola başvurmadık. Arkamızı döndüğümüz sırada, bu yola başvurmadığımız kimseler tarafından ateş açıldı..."*

Akçadağ'dan bir muhtar, Deniz'in babasına, Sinan'la ilgili bir anısını anlatmıştı. Muhtar, Sinan'a, "Gelin, sizi Suriye'ye geçireyim, kurtulun," demişti. Bu söz Sinan'ı sinirlendirmiş, "Arkadaşlarımız ölümü eli kolu bağlı beklerken, bizim elimiz kolumuz açık, kurtulmaya çalıştığımızı mı sanıyorsun?" demişti.

Sinan'la başlayan ölüm haberleri yeni isimlerle sürüp gitti. İçeride, hücrelerinde Deniz, Yusuf ve Hüseyin'i bir an olsun bırakmadı. Ölüm haberleri durmadan tekrarladı kendini.

İstanbul'da, Unkapanı Ziraat Bankası soygununda Ömer yakalanmış, giderek Cihanlar ele geçmişti.

Yakalanmalarından, "emniyette geçen günler"inden sonra, (aynı günlerde benim de tutuklu olarak yattığım) Maltepe Askeri Cezaevi'nde toplanmaya başladılar.

Düşünceleri, tasarıları orada da aynı ağırlığıyla kendini sürdürdü. Yalnız, bu kez bir fark vardı. Kurtulmak ve kurtarmak gerekiyordu. Bu bir an olsun akıllarından çıkmadı.

Sürekli olarak kaçma planları kuruyorlar, düşen hareketlerinin serpilmesi için kurtulmak ve Denizler'i kurtarmak gerektiğini vurguluyorlardı.

Önceleri inşaatlarda çalışmış olan Ömer, sürekli olarak duvarları, yeri inceliyor, bir şeyler düşünmeye çalışıyordu. Bu günlerde tünel fikri ortaya atıldı. İlk ikna olan Cihan'dı. Ömer toprağın tünel için elverişli olduğunu söylüyordu. Uzun zaman planlarını yaptılar.

Sonunda tüneli kazmaya karar verdiler. İdareden tuvaletlerin temizliği için tuzruhu getirmek istediklerini bildirdiler. Büyük bir heyecan ve gizlilik içinde kazıma başlama gününü beklediler. Bir süre tuzruhu biriktirdikten sonra, betonun delinme günü gelip çattı.

Aralarından bir kısmının, büyük koğuşta eğlence düzenleyip herkesi bir yere toplayıp, gürültüyü sağladığı bir sırada, tünelin kazılacağı büyük odada, tuzruhu betona döküldü. Beton çökelek gibi olmuş, gevşemişti.

Diğer koğuştakiler gürültüden ötürü keser darbelerini duymadılar. Ömer betonu delmiş, toprağı çıkarmaya başlamıştı bile. Artık tek sorunları kalmıştı; gizlilik içinde, yorulmaksızın çalışmak.

Sabahlara kadar soğuk, ıslak tünel içinde sırayla çalıştılar. Tünel kazımını bilenlerin sayısını, bir süre sonra güvendikleri kişilere göre arttırdılar.

Daha sonra Mahir de aynı cezaevine geldi. Ortak savunma hazırlığı için getirmişlerdi. Uzun aylardır hücredeydi. Açlık grevinden yeni çıkmıştı. Fakat şaşılacak bir biçimde, kısa zamanda toparlandı ve kendine geldi.

Tünel ilerledikçe kaçabileceklerine inançları da çoğaldı, somutlandı. Bir kısmı daracık tünele girip çalışıyor, bir kısmı onların çamurlanan giysilerini yıkıyor, ertesi güne hazırlıyordu. Tünelden çıkan suyu ve toprağı tuvaletlere taşıyorlardı. Toprakları yığabilmek için, tuvaletlerden birini kapatmışlardı.

Tünel için kablolarla ışık, tencerelerle toprak taşıma sistemi kurmuşlardı.

Diğer tutukluların dikkatlerini dağıtabilmek için soba başında türküler söylüyor, eğlenceler tertipliyorlardı. Özellikle Cihan, Laz türküleri söyleyip oynuyor, bu şekilde hem içindeki sevinci yaşıyor, hem soba başında görev yapıyordu.

Tünel tamamlandığında, beşer kişilik üç grubun çıkmasına karar verilmişti. İlk çıkış denemesinde dış duvar dibine geç gelmişler, askerlerin devriyesi başlamıştı. Saat 06.00 olmuştu. Tam bu saatte geliyordu devriyeler.

Cuma günkü bu başarısızlık, çıkacak gruplardan birini eksiltmişti. Cumartesi günü de son anda çıkılamamış, geri dönülmüştü.

Artık tek grubun çıkması gerekiyordu.

Pazar günü Cihan, Ömer, Ulaş, Mahir, Ziya arkadaşlarıyla vedalaşıp, içlerinde giysileri olan naylon torbalarıyla, birer birer tünele girdiler.

Koğuştakiler soluklarını keserek beklediler. Dakikalar ölüm âhı ağırlığıyla yürüyordu. Hepsinin kulağı tetikteydi. Tetiğin çalışabileceğinde... Ve çok zor gelen kısa bir zaman sonra, ilk rahat soluklar alındı. Bir saat geçmişti ki, geride kalanlar ikişer ikişer tuvaletlere, odalara gidip diğer tutuklulara belli etmeden sevinç gideriyorlardı.

Yeni bir umut belirmişti... Kapıları tutup, içerde direniş başlattılar. Ankara'daki cezaevlerinde direniş vardı. Direnişlerinin, onlarla dayanışma anlamında olduğunu söylediler. Oysa gerçek amaçları mahkûmların sayım saatini geciktirmekti...

Ölüm haberlerinin kurtuluş haberleriyle birlikte geldiği günlerdi. Kaçış büyük manşetlerle bir anda bütün yurdu kapladı.

Haber, Ankara Mamak Cezaevi'ne geldiğinde, açlık grevi ve direniş vardı. Koğuşlar ilk haberi radyodan aldılar ve herkes bir anda bağrışmaya başladı. Hemen herkes birbirine, "Susun, kim kaçmış, adlarını duyalım," diyor ve bir ağızdan edilen bu söz, yoğun bir gürültü yapıyordu.

Mamak'ta bir anda güvenlik önlemleri alınmıştı. Koğuşlar açlık grevini bıraktı. Direnişi kaldırıp şenliğe başladılar.

Deniz bir anda uçarılaşmış; Yusuf sabırsızlığını bu kez sevinç adına yaşıyor; Hüseyin; "Şimdi dışarda bir varlık sayılabiliriz artık," diyordu.

Kaçış günlerinde, üçü de ilk görüşmelerine ışıldayan gözlerle çıkmıştı...

YAŞAMAK ADINA

Sinan Cemgil için

Doldurdu gırtlağını kalbinden esen rüzgâr
Dağıldı sessizce yaralarına
Kalbin ki susarak neler söyledi
En güzel şiirler bile uzaktı ona

Şimdi uykusunda kıpırdayan çocuklar
Rüzgârlarınla uçuşan kar gibidir
Ve dalgın gözlerin şefkatle aralanıp
Kelebekler döküyor onların titreyen kanatlarına
Uzanıp gidiyorsun belli belirsiz
Bir tutam kan sıcak nefesiyle dostların
Kâkül gibi kıvrılıyor alnında
Süngülenmiş bahar kadar dokunaklısın
Süngülenmiş bahar kadar incelen hayal
Tanımsız duygularla katıldı sana
Gülümsedin papatyadan örülmüş bayırlar gibi
Kuşlar doldu koynuna gülümserken
Hasretin derinleştiği anda
Kapıştılar kabaran bağrındaki dehşeti

İşte derelerin kıyısında sevişen serçelerin
Arılar topluyor sevinçlerini
Oynarken gölgesinden ürküyor sincap
Sabahın boşluğuna serpildi kırlangıçlar

İşte yayla serin boylu boyunca
Kan sıcak
Ses yankı veriyor mağara önünde

Yıldız dökmek isteyene zorlu dağlar var

N. Behram, 1971

KURTULUŞ HABERLERİNİN, ÖLÜM HABERLERİYLE BİRLİKTE GELDİĞİ GÜNLERDİ; ULAŞ DÜŞTÜ İSTANBUL'DA...

Ve günler geçti... Ulaş düştü İstanbul'da... Cihanlar, Mahirler gün be gün tetik üstünde bekleşti; tetik ardında uykusuz geçirdiler geceleri... Koray düştü Ankara'da... Ardından Kızıldere katliamı... Hüdai, Saffet, Mahir, Cihan... düştüler...

Günlerin ölüm ve kurtuluş haberleriyle geldiği dönem ağırlaştı. Yaşamak bütün ağırlığıyla sindi Deniz'in, Yusuf'un, Hüseyin'in içine...

Kızıldere'de kan aktığını radyodan dinlediler. Ertesi gün saatlerce gazetelere diktiler gözlerini.

Uzaktan bakan görevlilerin, kendilerini görüp sevinebileceklerini düşenerek, acılarına da gösterişsizlik verdiler. Dayanmak gerektiğini söylediler. Ve ilk onlar oldu, üzüntüsü aşı-

rılaşan arkadaşlarını onaranlar.

Kızıldere olayından sonraki ilk görüşme gününde, görüşçüleri onları, uzaktaki bir şeyleri düşünürken buldular. Düşünceliydiler, fakat dikliği yine de elden bırakmıyorlardı.

Bu ilk görüşmesinde, "Ana, ana," demişti Deniz, ziyarete gelen anasına, "Sanki sürek avına çıkmışlar, ne canlar düştü bak, ne yiğit canları... duydun mu, gördün mü olanları..." babasına, "Ölenlerimize yakışan bir biçimde olmalıyız," demiş, hiçbir af girişiminde bulunmamasını rica etmişti.

Aynı gün Hüseyin görüşme yerinde babasına, "Bu bir yakalama değil, katliamdır," diyordu.

O günler avukatlarına da hiçbir af girişiminde bulunmamalarını tekrar tekrar rica etmişler, "Af istemiyoruz" diye bir dilekçe vereceklerini söylemişlerdi.

Bu acının da altından kalktılar. Yine, kendilerine moral vermek için görüşe gelenlere moral veren onlardı.

Son günlerine kadar büyük bir ısrarla kitap istiyorlardı. En yeni haberleri, yayınları merak ediyorlardı.

Özellikle romanlara meraklı olan Deniz en son babasından Tolstoy'un "Savaş ve Barış"ını istemişti.

Yakınlarının onlarla son görüşmeleri, açlık grevlerinin 12. gününe rastladı.

12 gündür ölüm orucuna yatmışlardı. Ve ölüm oruçlarının nedenlerini açıklamışlardı. Bu onların, ölümleri dışında son eylemleri oldu...

Dışarda, idamların bir an önce infazı için yoğun bir çalışma vardı. Bir an önce meclisten geçsin ve sonuçlansın diye uğraşılıyordu. Tam bu sırada, 18 Nisan 1972'de, Deniz, Yusuf ve Hüseyin hücrelerinde ölüm orucuna başladıklarını açıkladılar. Ölüm orucuna başlama nedenlerinden elde edebildiklerimiz şunlardır:

> *1) Son getirilen zamlar ve hayat pahalılığı, fakir emekçi halkımızın zaten son derece güç olan hayat şartlarını, çıkarcıların menfaati uğruna daha da dayanılmaz hale getirmiştir.*

2) Halka dönük olan 1961 Anayasası elbise değiştirir gibi değiştirilmiş, bununla da yetinmeyerek halkımıza anayasamızca tanınan hakları tamamen ortadan kaldırmak için, yeni anayasa değişikliğine gidilmek istenmektedir.

3) Sıkıyönetim Mahkemeleri'nde, MİT ajanlarına mahkemelerin temsilcileri görüntüsü verilmek istenmiş ve "ANARŞİST" deyimi ile devrimcilerin katline gidilmiş ve aynı nedenle siyasi cinayetler işlenmiştir.

4) Bizim bugün hücrelerinde kaldığımız Mamak Askeri Cezaevi'nde bulunan diğer tutuklu arkadaşlarımızdan bir veya birkaçı her gün "Mahkemeye götürüyoruz" denilerek MİT'in işkence odalarına götürülüp çağ ve insanlıkdışı işkenceye tabi tutularak, yapılan işkencenin bütün belirtileri üstlerinde olarak geri getirilmektedir.

5) Bütün bu yasadışı, çağdışı ve insanlıkdışı uygulamaların halkımız ve ilerici aydınlar tarafından bilinmemesi ve duyulmaması için basına sansür konulmuş, basın ancak sıkıyönetiminin izin verdiği haberleri verebilecek duruma getirilmiştir.

Bütün bu nedenlerle 18 Nisan 1972 tarihinden itibaren ÖLÜM ORUCU'na başladık. Bu davranışımızın kötülükleri sona erdirmeyeceğini biliyoruz. Ancak, halkımıza ve onun haklarına cezaevi hücrelerinde sahip çıkıp onu savunacak tek hareketimiz ÖLÜM ORUCU'nu sürdürmek olacaktır.

Ölüm orucunda kararlı oluşları, yöneticileri de telaşlandırmıştı. İnfazda bir aksilik çıkmasından korkuyorlardı. Yakınlarına, onları vazgeçirmeleri için çok ısrar ettiler. İçeride koğuşlardaki arkadaşlarından, onlara "açlık grevini bırakma çağrısı" yapmalarını istediler.

Bu isteği, içerideki arkadaşları Denizgil'le son bir görüşme fırsatı saydılar. Görevlilere Deniz, Yusuf ve Hüseyin'i ikna edebileceklerini söylediler.

Görevlilerin kabul etmesi sonucu, aralarından üç kişi seçe-

rek yanlarına yolladılar. Böylece arkadaşları son kez Denizler'le bir araya geldi ve onlara haber getirdiler, haber götürdüler, konuştular, vedalaştılar...

Ölüm oruçlarının 12. günü, aynı zamanda görüşme görünüydü. Deniz'e babası ve kardeşi Hamdi gelmişti. Yusuf ve Hüseyin'in babaları da oğullarının ziyaretçisiydi...

Deniz görüşme yerine, dal gibi geldi. Yorgun fakat neşeliydi. Babası kemerinin beş delik geride olduğunu söylüyordu. Ölümlerinden bir hafta önceydi bu son görüşmeleri. Ölümden hiç konuşmamış ve hatta canlı, esprili anılar anlatmıştı.

Yusuf görüşme yerine geldiğinde çok soğukkanlıydı. Açlık grevi onu hiç etkilememişti. Babasına dayanıklı olduğunu, kendisi için üzülmemesi gerektiğini söylüyordu.

Beşir Aslan, "Sen söyle oğlum, seni dinleyeyim, çıkmayan canda ümit vardır. Ama yine de hazırlıklı ol," demişti. Yusuf'sa, "Biz zaten hazırlıklıyız, tahminimizde yanılmıyoruz," diye yanıtlamıştı. Babasından herhangi bir af girişiminde bulunmamasını rica etmiş, "Sizin ümitlendiğiniz insanlar bize karşıdır, biz sadece kendimize ve arkadaşlarımıza, bizimle olanlara güveniriz," demişti.

Hüseyin aynı gün görüşme yerine oldukça bitkin gelmişti. Rahatsızlığı iyice ilerlemişti. Uzun süredir midesinden rahatsızdı. Fakat Hüseyin bu rahatsızlığını hiçbir zaman sorun etmemişti.

Öteden beri arkadaşları, midesi rahatsız olduğu için ona süt verilmesini istemiş, Hüseyin bir ayrıcalığı olmasın diye bunu kabullenmemişti.

Ölüm orucunun boşluğu midesini iyiden iyiye yaralamıştı. Babası, görüşme yerine "karnı sırtına yapışmış bir durumda gelen" oğluna, "Oğlum, ölüme git, ama böyle değil," demişti.

Hüseyin'se babasına, "Sağlığı değilse de, moralinin ve neşesinin yerinde olduğunu, üzülmemesini," söylemiş, ölüm oruçlarının sebeplerini anlatmıştı.

Hıdır İnan, oğluna, "Senin ölümüne üzülmeyeceğiz; hırsız

değilsin, katil değilsin; ama sevmeyenlerimizin gözleri üzerimizde, dik git..." demişti. Hüseyin'in babasına son sözü, "Dik gideceğime güvenin hiçbir zaman sarsılmasın," olmuştu.

Yakınlarından sonra, onlarla görüşmeye avukatları geldi. "Ölüm orucuyla ilgili haberlere sansür konduğunu" söylediler. Orucu bırakmalarını istediler.

18 Nisan'da başlattıkları açlık grevini, infazlardan bir hafta önce bıraktılar...

MBG BAŞKANI FAHRİ ÖZDİLEK İNFAZLARA TARAFTAR DEĞİL, FAKAT UMUTSUZDU...

Avukatların, infazların durdurulması için bütün yasal girişimleri sonuçsuz kalmaktaydı. Özellikle gerici parlamenterler ve gerici basın bir an önce infazların yapılması için her türlü yola başvurmaktaydı. İnfazlar halinde büyük bir "adli hata"nın artık onarılamaz biçimde işleneceğine değin görüşlere, kesin bir sansür uygulanıyordu. Aynı günlerde aydınlar, ilericiler, yurtsever, demokrat unsurlar arasında idamların durdurulması için açılan imza kampanyasına binlerce kişi katılmıştı. Tepkilerin yoğunlaşmasından korkan gericiler büyük bir telaş içindeydiler.

Denizler'in avukatları böyle bir ortamda, kararın üstünde etkili olabileceğini düşündükleri kişilerle son bir kez daha ko-

nuşmayı deniyorlardı. Bu kişilerden birisi de Milli Birlik Grubu Başkanı Fahri Özdilek'ti.

Fahri Özdilek'le, Deniz ve arkadaşlarının avukatlarından Niyazi Ağırnaslı görüşmüştü.

Ağırnaslı bu görüşmeye ilişkin anılarını şöyle anlatıyor:

> Hüseyin İnan, Deniz Gezmiş ve Yusuf Aslan'ın asılacaklarına, hâlâ bir türlü inanmak istemiyorduk. Kızıldere'de Ömer Ayna, Cihan Alptekin, Mahir Çayan ve arkadaşlarının toplu olarak katledilmiş olmalarına, üniversitelerin, liselerin kapıları önünde geleceğin güvencesi olan gençlerin, fabrika duvarları dibinde devrimci işçilerin kurşunlanmasına, katillerinin bulunmamasına, baş katilin bilinmesine rağmen inanmak istemiyorduk.
>
> Yavrularını yiyen dişi kediler gibi gençliğin kanını içerek, fosilleşip köhnemiş gövdelerine zindelik kazandırabileceklerini, yabancı efendileriyle, onların işbirlikçisi sermaye çevrelerine yaranacaklarını umanların kahpece çabalarına rağmen inanmak istemiyorduk.
>
> Çünkü, idamlar toplum adına, adalet adına yapılacaktı. Ne toplumun ne de özellikle adaletin yasalara uymayan bu cinayetleri içine sindirebileceğine kesinlikle inanmıyorduk.
>
> Bu nedenlerle ben, sayın Fahri Özdilek'i de evinde ziyaret ettim. Değerli dostum beni karşıladı, ziyaretimin sebebini bile bile.
>
> "Paşam," dedim. "Siz Sunay'la sınıf arkadaşısınız. Bunu sizden öğrenmiştim. Ölüm cezalarına ilişkin yasayı VETO etmesine onu uyarmanız için ricaya geldim. Sizden, hayatımda ilk ve belki de son kez bir dilekte bulunuyorum. Bu, yanlış ve siyasi bir karar oldu. İşe duygular ve sınıfsal çıkarlara hizmet amacı da karıştı. Çok yakında, bu adli skandal hukukçular arasında, daha sonra da kamuoyunda tartışılmaya başlanacaktır, amma neye yarar ki çok gecikilmiş

olur. Bu konuda göstereceğiniz çabayı özellikle genç kuşaklar unutmayacaktır."

"Millî Birlik Grubu'nun ve benim bu konudaki eğilimimi biliyorsun. Bu gençleri bu tür eylemlere iten asıl sebepleri de biliyoruz. Amma böyle bir müdahalenin yararlı olacağı inancında değilim. Hem de bu gençlerin generaller için 'Babaları belirsiz' dedikleri duyulmuş. Bu nasıl söylenir?" dedi.

"Paşam, bu, karanlık maksatların tam bir uydurmasıdır. Herkesin bir babası olur. Kendi iradeleri dışında fizyolojik bir olaydan dolayı insanlar suçlanamazlar. Bu idrak ve görüş içinde olan gençlerin böyle bir suçlamada ve kınamada bulunmalarına kesinlikle olanak yoktur, dedim ve ekledim:

Paşam hatırlasınız: Cumhurbaşkanı seçiminde yan yana oturuyorduk. Siz oyunuzu yazmış ve katlamıştınız. Boş oy pusulasının benim önümde durduğunu görünce bana, "Niçin yazmıyorsun?" diye sordunuz. Ben de, "Elim bir türlü varmıyor. Güvenemiyorum bu zata," demiştim.

"Sunay benim sınıf arkadaşımdır. Ben kefil oluyorum, yaz. Zaten başka alternatif de yok," dediniz.

Önümüzdeki sırada oturan iki Milli Birlik Gurubu üyesine, "Paşamın kefaletine güvenerek oyumu veriyorum, vebâli kendilerinin," dedim ve oyumu yazdım. (Hatta kürsüden inerken Bölükbaşı elimden tutup, "Oy verdin mi?" diye sordu ve "Biz vermiyoruz," diye de ekledi.

Bu kısmı Paşa'ya söylemedim. Sayın Bölükbaşı'yla ikimiz arasında geçti.)

Özdilek Paşa, "Evet, hatırlıyorum," dedi. "Ben verdiğim oydan dolayı çok pişmanım, amma şimdi iş size düşüyor. Bu üç genç insanın hayatı söz konusu olunca ve üstelik suçlar ile takdir edilen ceza arasında yasal ve vicdani açıdan denge de kurulamayınca, bu müdahaleyi sizden isteme hakkı doğuyor. Bir kısım insanlar 27 Mayıs'ın intikamını da alma çabasındalar. 27 Mayıs 1960'da bu gençler orta-

okul öğrencisiydiler, paşam. Cumhurbaşkanı, parti liderlerine de etki yaparak kanunu VETO edebilir ve idamlar ömür boyu hapse çevrilirse, bu, sizin hizmetlerinize hiç unutulamayacak bir yenisini eklemiş olur," dedim.

"Bir deneyelim, Niyazi. Fazla ümitli değilim ya," dediler.

İlişkilerinden ve Milli Birlik Grubu'nun topluca çabasından da olumlu bir sonuç alınamadı, amma biz bu çabaları Ahmet Yıldız'ın C. Senatosu'ndaki grup adına yaptığı konuşmayı, Sami Küçük'ün bir günde üç kez, enfarktüslü kalbiyle merdivenlerimizi tırmanıp bize haber ulaştırdığını, babaları teselli ettiğini, Sayın Haydar Tunçkanat'ın açıklamalarını, Suphi Karaman dostumun yürekten gayretlerini unutamayız.

Üç, fidan gibi gencin asılmasının dördüncü yılında, "Ben bu mahkeme başkanlığını komünizmin kökünü kazımak için üzerime aldım," diyebilen, sözde tarafsız bir mahkemenin başkanını, büyük bir iştahla Millet Meclisi'nde ve C. Senatosu'nda, "Daha çok idam bekliyorduk," diyerek sınıflarına yaranma gayretine düşenleri ve bu arada Nahit Saçlıoğlu, Remzi Şirin, Kemal Paşa gibi davranışları, kararları ve muhalefet şerhleriyle adaletin itibarını korumaya çalışan hâkimleri ayrı ayrı anıyoruz. Zaman, kimlerin ölümsüzleştiğini, kimlerin daha nefes alırken, havyar yiyip viski yudumlarken, ölü bulunduğunu elbette çok yakında saptayacaktır."

Deniz'in babasıyla konuşmam sırasında, bir ara bir doktordan söz etmişti. Ankara'ya Denizgil'in mezarlarına gideceğimi, Yusuf'un babasını, Niyazi Ağırnaslı'yı göreceğimi söylemiştim. Cemil Gezmiş bir an durmuş ve "Mezarlara gittiğinde Deniz'in doktorunun mezarına da uğrarsın," demişti.. Kendisine, "Deniz'in doktorunun kim olduğunu" sorduğumda, "Niyazi beyin iyi arkadaşıydı, o anlatır," diye yanıtlamıştı.

Sadece ODTÜ'deki bir olayda Deniz'in başından yaralandığını, o zaman kendisini bu doktorun tedavi ettiğini söylemişti.

Deniz babasına, bu doktora olan saygısını sık sık belirtirdi.

Ankara'da Niyazi Ağırnaslı'ya, "Deniz'in çok sevdiği bir doktor varmış," dediğimde, bir süre hiç konuşmadan durdu.

Denizler'in görüntüleriyle dalgalanan gözlerine, belli ki yeni bir görüntü daha düşmüştü. Yine aynı duygulu sesiyle, ağır ağır şunları anlattı:

> Dr. Paruğ Erdilek, devrimci bir operatör arkadaşımdı. Çocuklar 6 Mayıs 1972 günü asıldılar. Hemen her gün muayenehanesine uğrardım Paruğ Erdilek'in.
>
> "Bu yaşta fidan gibi çocuklar böylesine acımasızca asıldı da, ölü toprağı saçılmış gibi susuluyor," diyor ve hiç içine sindiremiyordu idamları.
>
> Birçok yaralı gencin kurşunlarını çıkarmış, yaralarını sarmış, devrimci gençlere daima bir baba şefkati göstermişti.
>
> Kızı Neşe, benim kızımla beraber gözaltına alınmıştı. Kızını ziyarete geldikçe mutlaka bizi de görmeye çalışırdı.
>
> Trafik kazasındaki kırıktan kalma bir iltihaplanma ile sağ bacağım vakit vakit şişer, morarır, ağrılar beni yürüyemez hale getirirdi. Hemen Paruğ'a uğrardım. Ufuneti yarıp akıtır, yaraya fitil koyar, pansuman yapıp beni yolcu ederdi. Devamlı koşturmak zorundaydık. Hafta sürmez, bacağım bir başka yerden yine iltihaplanırdı. Duruşma safahatını benden, günü gününe sorar izlerdi. Burjuvazinin sağırlığına hırçınlanır, küfrederdi.
>
> Çocukların idamından beş gün sonra sokak ortasında düşüp öldü. Onlara çok yakın bir yere gömüldü. Eşi Sevinç hanım, Denizler'in mezarının bir örneğini yiğit kocasına da yaptırcı.

BAHARDI (II)

Onlar, onlar kurtulabilseydi eğer
-üstelik can verildi bunun için
parçalanıp düşüldü,
sözleşildi, koşuldu, çırpınıldı...
ne mahpusluk, ne ayrılık incitir içi
dayanılmaz olurdu
ne susuşlar, ne keder bölebilirdi derinliği

döküldü, en kıvırcık tüyleri süt kuzularının
çarpa çarpa yemişlere döküldü daluçlarından
bir kuş yuvası,
döküldü, kahramanca söylenen türkülerden
oluk oluk kan

onlar, onlar kurtulabilseydi eğer
olur olmaz başlayan her konuşmada
kaynak ateşinden sıçrayan demir lavları
sabahı yutkunuşla tıkmazdı boyunlara

yolundular daha çok başlarındayken yolun
en körpe, en diri filizleri ezildi gülümseyişin,
sınanır, yol aranır
avuç avuç taşınırken halka aydınlık
çelmelendi sekişi
koparıldı bağırlardan bir demet ışık
döküldü, yüzlerce yeşillik sanki,
sedef gagasından yanar gibi döküldü
ötüşleri sakanın,
döküldü yükselen omuzların ürpertisi
yayıldı sabrın küreklerine

onlar, onlar kurtulabilseydi eğer
-hayata
uzak yaşayanlar
bunu bilmezler-
varlıkları gözlerden dudaklardan sezilecekti.

(Hangisine alışılır acının söyleyebilirim şimdi.
hangisi korunda ışıtır depreştirir insanı;
hangi sevinç başıboştur -artık biliyorum-
hangisinin o yıldırım kökleri acılardan beslenir)

N. Behram, 1972

HÜSEYİN, FİLİSTİN DÖNÜŞÜNDE AĞIR İŞKENCELERDEN GEÇMİŞ, FAKAT TEK KELİME KONUŞMAMIŞTI...

Hüseyin'in babası, oğlunun küçükken kuşları çok sevdiğini söylüyor. Onun ev üstüne çaktığı sandıkta, iki güvercinini büyük bir titizlikle beslediğini, uçurduğunu, kendine alıştırdığını anlatıyor.

Hüseyin'in babasının küçük bir dükkânı vardı. Fakat Hüseyin, dükkâna çok az uğruyordu. Bu işe hiç mi hiç bağlılığı yoktu. Çoğunlukla kırlarda gezer, bir şeyler düşünür, kendi kendine bulduğu şeyleri incelerdi.

Okul sıralarında çalışkan bir öğrenciydi. Babası, hiç olmazsa ders sonlarında dükkâna gelmesini istiyor, Hüseyin'se, "Ben tüccar olmak istemiyorum," diyordu.

İki oğlan, dört kız kardeşi vardı.

Lise sıralarına geldiğinde, babası, "Artık büyüdüğünü, kardeşleri gibi kendisine yardım etmesini, dükkâna sahip çıkmasını" istemişti. Hüseyin'se çocukluğundaki tepkisini, bu kez düşünceyle birleştirmiş, yine babasına, "Ben bu düzenin adamı olamam, beşe aldığınızı ona satıyorsunuz, bu bana uygun değil," demişti.

Sonraki yıllar Hüseyin, Sarız'dan ayrılmış, Ankara'ya, ODTÜ'ye gelmişti.

Hüseyin'in lise sıralarında kültür ve sanat çalışmalarına yatkınlığı ve sevgisi vardı. Özellikle tiyatroya büyük bir eğilimi vardı. Devrimci bir oyun yazarı olmak istiyordu. Kendince senaryolar tasarlıyor ve yazmayı deniyordu. ODTÜ'ye girdiği 1966 yılıyla birlikte, militan enerjisi hareket içinde kendini günışığına çıkardı. Bütün devrimci eylemlerde aktif olarak yerini aldı. Bir dakikasını bile boş geçirmeyişi, sürekli okuyuşu, bütün eylemlerde ön safta oluşu, ona arkadaşları arasında saygın bir yer kazandırmıştı.

Babası İstanbul'a mal almaya giderken, ona uğrar, görüşürdü. Ankara'ya geldikten sonra, artık memleketine uğramaz olmuştu. Bir seferinde babası onu, okulunda bulmuş, "Oğlum," demişti, "Bayramlar, kurbanlar geçiyor; anan, ablaların seni özlüyor, niye evine gelmiyorsun?"

Hüseyin babasına uzun uzun bir şeyler anlatmış, sonunda, "Eve gelemem," demişti. "Çünkü kendimi adadığım bir dava var, ilerde en ağır cezanın verileceğini biliyorum, gelmememin sebebi budur. Beni şimdiden unutmaya çalışın, kendinizi hazırlamış olursunuz."

Bir gün babası Sarız'da radyodan, Antep yolu üzerinde Filistin'den dönenlerin yakalandığını dinlemiş; isimler arasında "Hüseyin İnan" da geçmişti.

Hıdır İnan hemen Antep'e gidip, savcıyı bulmuştu. Savcının, "Yakalananlar Diyarbakır'a gönderildiler," demesi üzerine, Hıdır İnan Diyarbakır'a geçmişti...

Vilayete gidip, oğlunu görmek istediğin bildirdi. Vali, "Oğ-

luna tek fiske vurulmadığını, sağlığının yerinde olduğunu," bildirmiş, fakat görüşmenin imkânsız olduğunu söylemişti.

Hıdır İnan çok ısrar edince, kendisini Emniyet Müdürü'ne yolladılar. Oradaki yetkililer de, Hıdır İnan'a, Hüseyin'in sağlığının iyi olduğunu, fakat görüşemeyeceklerini söylediler. Mahkemeyi beklemesini istediler.

"Oğlumu hiç olmazsa karşıdan göreyim," diye çok ısrar etmiş, ısrarları sonuçsuz kalınca ertesi sabah 04.30'da gelip beklemeye başlamıştı.

O gün mahkemeye çıkacaklarını duymuştu.

Beklemenin sonu yoktu.

Taksicilerden biriyle konuşurken, yakalananların 04.00'te cezaevinden alındıklarını öğrendi. Cezaevi ve adliye birbirine yakındı. Ve bir avukat buldu. Avukat içeri girip, bir süre sonra çıktığında, "Çocukların ayakta duramadıklarını" söyledi.

Hıdır İnan saat 12.00'ye dek orada bekledi. Bu sırada her birinin kolunda iki polis, çocuklar sürüklenerek dışarı çıkarılıyordu. İlk sekiz-dokuz kişi çıkmıştı ki, iki polis arasında, kapıda Hüseyin göründü. Babasıyla göz göze gelince öne atılmak istemiş, "Babam gelmiş," diye bağırmıştı. Polisler bırakmadılar. Hıdır İnan'sa, "Oğlum, zorlanma, peşinden gelirim, sen git," demişti.

Sonra cezaevinde Hüseyin'le görüşebildi. Hüseyin, "Çok dövüldüklerini, kendisinde ve arkadaşlarında hayır bırakılmadığını," söylüyordu. Aynı olayda, Attila Keskin ve Sinan'la birlikte Nurhaklar'da öldürülen Kadir Manga da vardı.

Hüseyin babasına, Vali Ali Rıza Yaradan'ın kendisine, "Gel, bu işten vazgeç, ne istersen veririz, bize yardımcı ol..." diye ajanlık önerdiğini anlatıyor, "Vali'ye gerekli yanıtı onun sözlerini halka açıklayarak vereceğim," diyordu.

Nitekim Hüseyin bunu açıklamış, Vali Ali Rıza Yaradan da alelacele basında tekzip etmişti.

Diyarbakır'da yattığı günler, babası ona görüşmeci gidiyordu. Bir seferinde, ona aldığı iç çamaşırlarını getirmiş ve "Bura-

da fanila, çamaşır çok pahalı," demişti. Hüseyin o zaman babasına, "Şimdi anladın mı çocukluktan beri senin dükkânına neden gelmediğimi; bizim mücadelemiz bunlarla işte, sen de aynı işi yapıyorsun, beşe alıp ona veriyorsunuz, fakir fukarayı sömürüyorsunuz," demişti...

Hüseyin, Diyarbakır'dan çıktıktan sonra yine uzun süre kaybolmuştu.

Hüseyin'in son tutuklanışında, artık baba-oğul karşılıklı olarak, bunun bir ölüm tutuklanışı olduğunu biliyorlardı.

Bir görüşme öncesinde, bir görevli, cezaevi kapısında görüşmecilere, "Bizim sözümüzü dinlemiyorlar, onları ikna edin, bir af dilekçesi versinler; yaptıklarımızın yanlışlığını anladık, pişmanız desinler, o zaman idamdan kurtulabilirler..." demişti.

Hıdır İnan bunları söyleyen görevliye, "Onlar böyle bir nedamet içine girerlerse, biz veli olarak hakkımızı helal etmeyiz," diye karşılık vermişti. Bunun üzerine aynı görevli, "Siz veliler, canavarca, çocuklarınızın sehpada sallanmasına razı oluyorsunuz da, birer dilekçeyle reisicumhurdan af dilemeye razı olmuyorsunuz..." diye söylenmişti.

Hıdır İnan af dileme önerisine karşı çıkarken, af da dilense onların yine asılacaklarını düşünmüştü. Fakat af dilenirse, ellerinde onları küçük düşürücü kozları olacaktı...

Görüşmeye girdiğinde, dışarıda olanları Hüseyin'e anlatmış, Hüseyin babasını büyük bir mutluluk ve gülümseyişle dinlemişti. "Bize de geldiler, boşverin, üstünde durmayın," demiş, babasına en ufak bir af girişiminde bulunmaması dileğini tekrarlamıştı.

Hüseyin'in bu sözüne rağmen, Yargıtay'da on sekiz idam hükmünün bozulması yanında, Deniz, Yusuf ve Hüseyin'inki kesinleşmişti ki, birer baba olarak Hıdır İnan ve Beşir Aslan dayanamayıp, 12 Mart öncesi sağlık bakanlarından, Kayseri AP Milletvekili Vedat Ali Özkan'a gitmişlerdi.

Onun da Kayserili olduğunu düşünüp, "Belki bir bilgi alabiliriz," diye hesaplamışlardı. Meclis salonunda kendisini gör-

müşler, "Biz Yusuf ve Hüseyin'in babalarıyız, çocukların idamları Yargıtay'da onaylandı; sizin partinizin ne gibi bir fikri var?" demişlerdi.

Vedat Ali Özkan onlara, "Biz on sekizinin de Yargıtay'dan geçmesini bekliyorduk, artık bu üçü kesindir," diye karşılık vermişti.

Vedat Ali Özkan'ın bu sözü üzerine, Yusuf ve Hüseyin'in babaları, "Eğer memleket düzelecekse idam edilsinler, vatan sağ olsun," deyip ayrılmışlardı.

Yine bir seferinde, Hüseyin'den habersiz olarak babası, Memduh Tağmaç'ın karısına bir bayan yollamış, çocuklarının durumu hakkında bilgi almak istemişti... Tağmaç'ın karısı kendisiyle görüşmeye gelen bayana, "Üç kişi değil, üç milyon gitmeli ki bu memleket kurtulsun," demişti...

Deniz'in Gemerek'te yakalanışı sırasında, çocukluğunun gözleri önünden bir şerit gibi geçmesi boşuna değildi. Şarkışla onun aynı zamanda çocukluğunun izlerini taşıyan bir ilçeydi. Çocukluk günleri Sarkışla'nın sokaklarında geçmişti. Üç kardeşin ortancasıydı. Babası Cemil Gezmiş orada öğretmendi...

Duygulu, haşarı, sıcakkanlı, gözünü budaktan esirgemeyen, ince, naif bir çocuktu. Daha o yaşlarında, yediği her lokmada, bir lokma yiyeceği olmayanları düşünür, tıkanırdı.

Beş-altı yaşlarındaydı ki, ilçenin en yoksullarından birçok arkadaş edinmiş, onlarla her şeyini paylaşıyordu... En ufak bir mal tutkusu yoktu.

Babası mahallenin esnafına aydan aya ödeme yapar, anası ve kardeşleri ay boyunca erzağı veresiye alırlardı.

Deniz'in anası, büyük oğlu Bora'yı her gün fırına ekmek almaya gönderirdi. Deniz ve Bora birbirlerine çok benziyordu.

Bir keresinde fırıncı, Denizgil'in eve her gün birkaç ekmek aldığına dikkat etmiş, durumu merak edip bunca ekmeği ne yaptıklarını babasına sormuştu.

Sonradan anlaşılmıştı ki, Deniz kendisine çok benzeyen abisi yerine fırına gidiyor ve ekmekleri alıyordu. İzlediklerinde, Deniz'in aldığı ekmekleri yoksul arkadaşlarına dağıttığını görmüşlerdi.

Yine bir gün evlerine gelen bir komşu kadın, "Deniz'in çöplükte millete maaş dağıttığını," söylemişti. Hemen evden çıkan anası baktı ki, Deniz bir taşın üstünde çevresindekilere para dağıtıyor. Ayaklarına da anneannesinin ayakkabılarını giymişti. Sonradan anlaşıldı ki, üç aydan üç aya emeklilik maaşı alan anneannesinin parasını almış ve onun ayakkabılarını giyerek, mahallenin yoksullarına maaş dağıtmaya gitmişti.

Deniz annesinin geldiğini görünce ürkmüş, fakat yaptığı işin yanlış olduğunu söyleyenlere hiçbir zaman inanmamıştı...

Yaşının biraz daha büyük olduğu ilkokul sıralarında, bilgisi ve zekâsıyla yaşıtlarından çok üstündü.

Kendince CHP'li olmuş, kitaplarına altı ok çiziyordu. Aynı dönemlerde, okul sıralarında çektirdiği bir resminde ellerinin 6 parmağını havaya kaldırarak poz vermiş, hocasını telaşlandırmıştı. O yıllar bir başka baskı yıllarıydı...

Annesi, Deniz'in bir gün evden kaçtığını ve Sivas'a gelen İnönü'yü görmek için, İnönü'nün kaldığı eve gittiğini anlatıyor.

Daha Sivas'ta ortaöğreniminde olduğu günlerde, düşünceleri ve devrimci görüşleri, konuşmaları nedeniyle baskılara uğradı. Bu baskılar Deniz'in liseden ayrılmasıyla sonuçlandı. Sivas'tan İstanbul'a gelip Haydarpaşa Lisesi'ne kaydoldu. Deniz bu ilkgençlik günlerinde devrimci bir militan olmaya başlamıştı artık. Çocukluğundan beri içinde sürüklediği düşünceleri olgunlaşmaya başlamıştı.

Lise son sınıftaydı ki, İstanbul'daki devrimci hareketler içinde yerini alıyordu. Aynı günlerde Haydarpaşa Lisesi'nde de üzerindeki baskılar yoğunlaşmaya başladı. Kıbrıs'ın, ancak emperyalizmin güdümünden sıyrılmasıyla kurtulabileceğini ve bağımsız bir devlet olabileceğini savunan bir kompozisyon yazması, üstündeki baskıları iyice yoğunlaştırdı ve Deniz, Haydarpaşa Lisesi'nden de uzaklaştırılmış oldu.

O günlerden sonra bütün ilerici devrimci hareketlerde en önde yürüdü.

Bir ara arkadaşlarıyla Filistin'e gitti ve Ortadoğu'daki Arap halklarının mücadelesini yakından izledi ve katıldı.

Özellikle ailesini hiç üzmemeye çalışır, onlara karşı sevgisinde aşırı bir özen gösterir, anasına büyük saygı duyardı.

O yıllarda yoğunlaşmaya başlayan öğrenci hareketleriyle birlikte, sık sık tutuklanmaya başladı. Ve sondan önceki tutuklanışında, askere götürülecekken, görevlilerin elinden kurtulup Ankara'ya geldi... ODTÜ'de kalmaya başladı. Ve bir daha bırakmamak üzere silah kuşandı.

Sonuna kadar da öyle gitti...

YUSUF'UN KARARLILIĞI VE CESARETİ POLİSİ ŞAŞKINA ÇEVİRMİŞTİ...

Yusuf'un çocukluğu köylerde geçti. Kişiliğinin en belirgin yanları olan korkusuzluk ve dayanıklılık, daha üç-dört yaşlarında kendini göstermişti. Herkesi hasta eden havalarda sapasağlam sokağa fırlardı. Sözünü geçiremediği yerde dövüşür ve çok ender ağlardı.

Günlük yaşamında, kendi halinde ve son derece uysaldı. Yeni tanıdığı insanları büyük bir dikkatle inceler ve ilk sezgileri onu çoğunlukla yanıltmazdı. Sevdiği insanlara karşı saygılı, efendi, kızdıklarına karşı hırçın ve huysuzdu.

Damarına basılmadıkça sinirlenmez, sonuna kadar hoşgörüyü elden bırakmazdı. En belirgin özelliklerinden birisi de kendinden küçükleri koruyuşuydu.

Yozgat'ın Çekrek kazası, Kuşsaray köyünde yaşadıkları sıralarda, bir gün babasını, anasını ve kardeşlerini büyük bir tehlikeden kurtarmıştı.

Beş-altı yaşlarındaydı. Anası, babası, kardeşiyle birlikte değirmene gidiyorlardı. O yörenin en iri ve azgın köpeklerinden biri yolları üstünde yatmaktaydı. Köpeğin önünden büyük bir tedirginlikle geçmişlerdi ki, hayvan birden saldırdı. Çocuklarını kurtarma duygusuyla Beşir Aslan öne fırlamış ve köpekle karşı karşıya gelmişti. Köpek babanın üzerine atılmış ve koluna çenesini kenetlemişti. Köpeğin boğazına sarılmaya çalışan Beşir Aslan, bir yandan da çoluk çocuğuna uzaklaşmaları için bağırıyordu.

Yusuf kaçmamıştı. Köpeğin babasına saldırmasıyla birlikte, o da köpeğe yönelmiş ve yaşının bütün gücüyle bir yandan bağırıyor, bir yandan elindeki değnekle köpeğe vuruyordu.

Yusuf'un gözüpekliği garip bir şekilde köpeği ürkütmüştü...

Çocukluktan çıktığı günlerde abisiyle birlikte kahveye giderler ve gören herkes Yusuf'un daha büyük olduğunu sanırdı. Ağırbaşlılığı çevrede böyle bir izlenim bırakıyordu. Olur olmaz herkesle arkadaşlık kurmuyor, hiçbir zaman ciddiyeti elden bırakmıyordu.

Yusuf liseyi bitirince ODTÜ'ye girdi. Çalışkan ve başarılı bir öğrenci olmasına karşın, düşüncelerinde gerici ve tutucu ideolojinin koşullanmaları vardı. Fakat Yusuf, içten, yürekten bir yurtseverdi. Özündeki bu yapı onun tutucu ideolojinin koşullanmalarından kısa zamanda sıyrılmasını sağladı. Devrimci öğrencilerin haklılığını kısa zamanda kavradı ve onların saflarına katıldı.

Daha ODTÜ 1. sınıfta olduğu günlerde tutuklanmıştı. Bu onun ilk tutuklanışıydı.

Kıbrıs sorunu için Türkiye'ye gelip, görüşmelerde bulunmakta olan Amerikan temsilcisi, devrimci öğrencilerce protesto ediliyordu. Alan birbirine girmiş, polis öğrencileri dağıtmaya çalışıyordu. Yusuf daha yeni bir öğrenciydi. Harekete aktif olarak katılmamıştı.

Hava birden gerginleşmiş ve alanda çatışma başlamıştı. Yusuf bir öğrenciyi polislerin dövdüğünü görmüş, dayanamayıp öne fırlamıştı. Ve bir anda kendini öğrenciler arasında dövüşte bulmuştu. Damarına basılmıştı artık.

Toplum polisleri Yusuf'u yakalayıp götürdüler...

Bu olay onun içindeki yurtsever özün, devrimci bilinçle perçinlenmesini sağladı. Kısa zamanda birçok temel kitabı özümleyerek, yutarcasına okudu. ODTÜ Sosyalist Fikir Kulübü'ne üye oldu. Artık Türkiye'nin neresinde bir eylem varsa, Yusuf da oradaydı. Hareket içinde belirginleşmiş, önde yürüyen bir militan olmuştu.

Onun polis karşısındaki, işkenceler karşısındaki tavrı ve dayanıklılığı, inancının ve cesaretinin bir kanıtıydı. Yılmak, yorulmak, sızlanmak bilmeyen bir yapısı vardı. Dayanıklılığı, cesareti ve kararlılığı işkencecileri şaşkına çeviriyordu.

Ortadoğu'da, Arap halklarının siyonizme ve emperyalizme karşı yürüttükleri mücadeleyi, sıcaklığı içinde değerlendirmek ve katılmak için gittiği Filistin'den dönüşünde yakalandığı zaman, Yusuf'a günler, geceler boyunca korkunç işkenceler yapılmış, üstünde Filistin gerilla giysileri olmasına karşın suçlamayı kabullenmemiş; ne istenilen ifadelerin altını imzalamış ne de arkadaşlarının adını vermişti.

Devrimci saflara katılışından son gününe dek bu özelliği zedelenmedi.

Aktif bir militan olarak dövüştüğü günlerde, ailesi onu çok ender görüyordu. Bir gün bir mektup almıştı ondan babası, Yusuf mektubunda şöyle diyordu:

Sevgili Anneciğim,

Babacığım, Kardeşlerim

Sizlerden ayrılalı üç ay kadar bir zaman geçti. Bu zaman zarfında sizleri ne kadar sevdiğimi anladım. Üç ay hep sizi düşündüm. Sizleri ve evimizi çok özledim. Ama ne yapayım ki şartlar beni sizden ayırmaya zorluyor. Polis Ankara'dayken beni takip ediyordu.

Herhangi bir kazaya kurban gitmemek için Ankara'dan ayrıldım.

Şimdi bu mektubu aldığınız zaman ben Almanya'da olmuş olacağım. Orada bir arkadaşım vasıtasıyla güzel bir iş buldum. Orada bir müddet kalmayı düşünüyorum. Sizleri çok üzdüğümü, bunun için benden nefret ettiğinizi biliyorum. Fakat siz benden nefret etseniz de, ben sizi sevmeye devam edeceğim. Kötü bir iş yapmadığımı, doğru yolda olduğumu gelecekte anlayacaksınız.

O zaman şimdi utandığınız benden gurur duyacaksınız. Almanya'da size adres veremiyorum. Bunun çeşitli sakıncaları var. Fakat devamlı kart atacağım. Sizlerin sıhhati hakkında devamlı bilgi alıyorum. Benim için hiç merak etmeyin, üzülmeyin. Sıhhatliyim, mektubuma son verirken buluşma dileğiyle hepinizi hasretle kucaklarım.

Sizleri Çok Seven
YUSUF ASLAN

Beşir Aslan mektubu alınca oldukça telaşlandı. Hemen oğlunun arkadaşlarına gitti. Onlara ısrarla Yusuf'u sordu, onu bulmalarını, görüşmek istediğini söyledi.

Arkadaşları bir süre sonra Beşir Aslan'a, "Bulamadık," dediler.

Beşir Aslan uzun süre Almanya'dan mektup bekledi. Fakat yine de içine kurt düşmüş, oğlunun Ankara'da olabileceğini düşünmekteydi.

Bir gün ODTÜ'ye gitti ve Yusuf'u aramaya başladı. Sonunda Yusuf'u buldu. Görüşüp, konuştular.

Yusuf ona, "Bir aksilik çıktığını, pasaport alamadığını," söyleyip, üzülmemesi için babasını avutmuştu.

Beşir Aslan oğlunun kendini ölümüne bir şeye adamış olduğunu somut olarak hissetmiş ve Yusuf'un geri dönmeyen kişiliğini bildiği için, acıyla burkulmuştu.

Olaylar hızla birbirini izledi. Aynı günlerde Beşir Aslan

Yozgat'ta radyodan bir banka soygunu haberi dinlemiş, haberde soyguna katılanlardan birinin, "Hadi Yusuf, kaçalım," dediği bildirilmişti. Soygunda bir istasyon şefi öldürülmüştü.

Beşir Aslan son derece telaşlanmış, üzülmüş ve hemen oğlunu aramaya gelmişti. Onu bulamadı. Fakat ODTÜ'de Hüseyin'le karşılaştı. Hüseyin'in oğlunun can arkadaşı olduğunu biliyordu.

Beşir Aslan, Hüseyin'e, oğlunun nerede olduğunu sormuş, Hüseyin'se ona, "Amca ben de senin gibiyim, nerede olduğunu bilmiyorum," demişti.

Beşir Aslan, Hüseyin'le oğlunun yakınlığından dayanak bulup ısrar ediyordu. Artık onun ağzından söz alamayacağını anlayınca, "Hüseyin, oğlum, bu nedir, Yusuf adam mı öldürdü?" diye sormuştu. Bu söz Hüseyin'i bir anda değiştirmiş, gözlerini ateşlendirmişti. Sert bir tonla, "Amca," demişti, "biz istasyon şefi vurmayız. Böyle bir şeyi aklından çıkar. Günahsız hiç kimseyi vurmayacağımıza andımız var. Biz halk düşmanlarına karşı dövüşüyoruz. Yusuf'u tanımıyor gibi konuşma."

YUSUF'UN YARASINA, VURULDUKTAN ON BİR SAAT SONRA BAKILDI...

Hüseyin'in sözleri Beşir Aslan'ı bir anda yatıştırmış ve üzüntüsünü çözmüştü. Artık öğrenmek istediğini öğrenmişti. Önemli olan buydu. İçi rahatlamıştı. Son olarak Hüseyin'e, "Saklanacaksa saklayayım, yardıma ihtiyacı varsa edeyim..." demişti. Hüseyin, Yusuf'un bir ihtiyacı olduğunu sanmadığını, sağlığının yerinde olduğunu söyleyip, boşuna üzülmemesini istemişti.

O gün evine dönen Beşir Aslan, gazetede İlhan Selçuk'un bir yazısını okumuş, içi daha da rahatlamıştı. İlhan Selçuk yazısında, bu soygunların adi suçlar olmadığını, siyasi nitelikte olduklarını söylüyordu. Oğlunun adi suçlu, hırsız, katil olmadığının söylenmesi onu ferahlatmıştı.

Hüseyin'le görüştüğünde Mart'ın 3'üydü. İki gün sonra ODTÜ'de büyük bir çatışma çıkmıştı.

O günden sonra olaylar Ankara'da zincirlemesine genişledi.

Ve ayın 16'sında radyodan oğlunun Sivas'ta yakalandığı haberini aldı. Radyo, Yusuf Aslan'ın vurularak ele geçirildiğini bildirmişti.

Beşir Aslan hemen Sivas'a hareket etmiş ve oğlunun yattığı yere gitmişti. Yusuf ağır yaralı ve hasta olarak yatıyordu. Yaralanıp düştüğü yerde buzlar üstünde saatlerce bekletilmişti. Daha sonra da soyundurulmuş, saatlerce soğukta bırakılmıştı.

Babasını görünce, "İyiyim, üzülmeyin," dedi. Yatağında zincire vurulmuş bir durumda yatıyordu. Ağır ağır konuşuyor, vurulduktan on bir saat sonra yarasına bakılmaya başlandığını anlatıyordu. Kısa zamanda iyileşeceğine söz veriyor, âdeta sancısının üstüne yürüyordu. Son olarak babasına Deniz'i sormuş, kendisine sık sık Deniz'den haber getirilmesini istemişti.

Yusuf, Hüseyin ve Deniz, Ankara Mamak Cezaevi'nde hücrelere konmuşlardı. Hücrelerinde de birbirleriyle konuşmanın yollarını bulmuşlardı. Hücrelerinin duvarlarından tuğla çıkarıp delik açmışlardı. Hücrelerinin tepesindeki delikten bağırarak birbirlerine haber iletiyorlardı.

Bir küçücük hücreye binlerce merakı sığdırmışlardı. Habire okuyorlar, dünyadan haber soruyorlardı.

Son günlerine kadar arkadaşları onları kurtarmaya çabaladı.

3 Mayıs'ta bir uçak kaçırılmış, 4 Mayıs'ta Eken'i kaçırma girişiminde bulunulmuştu. Birincisinin sonucu bugün hâlâ karanlıktadır. Türk hükümetiyle, Bulgar hükümetinin görüşleri ne nitelikteydi...? Bulgar hükümetiyle yapılan görüşmelerin resmi belgeleri açıklanmadıkça bu sorun da karanlıkta kalacaktır.

Eken'i kaçırma girişimi, ardında Niyazi'nin hayatını bıraktı. Kimi ölüler vardır, gövdesinde kurşunlarla gömülür. Niyazi de böyle girdi toprağa.

Son günlerine kadar ölüm haberleri dinledi Denizler. 6 Mayıs'ta bu duyguyu yenmeye gittiler.

Gitme öncesinde Hüseyin, arkadaşlarına haber iletmiş ve ölümlerinden sonra kesin olarak, herhangi bir boykot, açlık grevi, isyan yapmamalarını; sonucu olgunlukla karşılamalarını istemişti.

Mamak'ta arkadaşları Hüseyinler'in bu son vasiyetine uydular ve gerek 5 Mayıs gecesini, gerek 6 Mayıs gününü çöküntü ve hırçınlık izi taşımadan geçirdiler. En ufak bir taşkınlıkta bulunmadılar.

Görevliler o gün cezaevinde isyan olabileceği düşüncesiyle olağanüstü önlemler almışlardı. Onların içerde hırçınlaşacağını sanıyorlardı. Ve sık sık, gelip koğuşlara bakıyorlar, mahkûmların her günkü olağanlıkları içinde oluşları ve metanetleri karşısında şaşkına dönüyorlardı. Bu görüntü, isyandan daha etkili olmuştu. Önlemini alamayacakları, hesap edemeyecekleri bir sonuçla karşı karşıya bırakmıştı görevlileri. Hüseyin'in vasiyeti, yeni bir eylem gibi yaşanmıştı Mamak'ta.

Saat 01.00'den sonra, saatlerce cızırdayan bir radyo, kaçaklık günlerimizde saklandığımız odanın, o gece tek uğultusuydu.

Uğuldamış, çınlamış; günle birlikte bir ses, üstümüze doğru yuvarlanmaya başlamıştı. Saatlerce süren çınlama boyunca Denizler'in can vermekte olduğunu bilmekteydik. O ses, o düşünceyle birlikte paslı bir şeyleri, sivriltip bilemekteydi. Zaman zaman koynumdan "Hayatımız Üstüne Şiirler"in müsveddelerini çıkarıp odadaki arkadaşlarıma okumak istiyor, sonra yine koynuma koyuyordum.

İlk haberler, koparıp götürdü Deniz'i, Yusuf'u, Hüseyin'i... Dışarı çıktık.

Dışarda aynı gün, aynı dünya, aynı insanlar. Ve ilk kez o gün anladım, bir odanın, bir evin, bir sokağın, bir şehrin bir insana düşmanca bir acı verebileceğini...

Ağır akan bir kalabalık içinde Taksim'e doğru yürümüş ve bir ara gürüldeyen motorsiklet sesleriyle irkilmiş, sarsalanmıştım. Bir anda, çevremin polislerle dolu olduğunu görmüş, kaçmaya davranmadan önce şaşkınlıkla bir polise, "Bir şey mi var?" diye sormuştum.

Polis büyük bir kaygısızlık ve rahatlıkla (aklımda kaldığı kadarıyla), "Karayolları emniyet günü", "Uluslararası bir bayram" gibisinden bir şeyler söylemişti.

Sonra yoldan motorsikletleri üstünde gösteri yapan trafik polisleri geçtiler...

İçerdeki arkadaşlarda olanaksızlıkların sağladığı metanet, dışarda yerini, bir şey yapamamış olmanın suçluluk ve hırçınlık duygusuna bırakıyordu.

Ve İbrahim parçalanıp düştü Aksaray'da. Dik, dayanıklı gövdesi, bir külçe halinde asfalta yayıldı.

Elindeki bombalar, sesini beklenmedik bir anda boşaltmış, en yakınındaki insanın, İbrahim'in kulaklarını tıkamıştı.

İlk gürültü bir dumanla birlikte yükselip dalga dalga uzaklaşırken, İbrahim elini beline atmış, silahına davranmak istemişti. Kolu gitmiyordu. Omzundan aşağı doğru sallanıyordu. Öbür koluna dayanıp dikilmek istedi, omzundan aşağısı onu dinlemiyordu, sırtını kaldıramıyordu yerden. Karnına bir şeyler batıyordu. Eğilip, ısırıp, çekmek istedi. Çekmek istediği, dişlerine değen şey, ayağının etinden fırlamış kemiğiydi... Ve dağıldı... uyuştu beyni... Kendinden geçti...

İbrahim ayıldığında, artık iki kolu ve bir bacağı gövdesinde yoktu. Üç organı eksilmişti gövdesinden. Çevresinde yığınla polis bekliyordu. Daraağacında öldürülen üç arkadaşını düşündü... Polislere bir dumanın arkasındaymışlar gibi bakıp, olanca gücünü toplayarak, kesik kesik, "Kafam gövdemde, bu bana yeter," dedi... ve yine bayıldı...

BAHARDI (1)*

Oyarken yuvasını yarlara kartal
çelik tırnaklarıyla kopardığı kayalar
ışık, kanat ve hırslanışı
toplayıp kıvılcımlarına
nasıl çağıltıyla inerse dipsiz uçurumlara
sular arasına gizlediği rüzgârı balabanlar
kalkarken nasıl bırakırsa sazlara
yüzün öyleydi baharda

halkların
dünyayı kaplayan yakarışları
ve mahpuslar
ve ölümlerini bekleyen arkadaşlar
çınlayıp duruyordu kulaklarında

...bahardı
yana yakıla duyulan
ilk ötüşleriydi kuşların...
avaz avaz bağrılan sözler gibi
kınsız adımlarınla
yürüyorken sen
(asfaltı zorlayıp duruyorken mayıs toprağı)
vurdumduymaz, ölgün, aldatılmış
kahrolmuş insanların
doldurduğu caddelerden

*) Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idamları nedeniyle yapılan eylemlerden birinde, taşıdığı bombalar üzerinde patlayan İbrahim Cenet'in iki kolu ve bacağı kopmuştu. Şiirde anlatılan bu olaydır. (N. Behram, sıkıyönetim kayıtlarına "Bomba Davası" diye geçen davanın tutuklanan sanıklarından biriydi.) (y.n.)

yükselen uğultular
avuçta eritilen bir parça buzun
nasılsa içe saldığı sızı
adımların altına öylece serpiliyordu

...bahardı
kıpırdayıp duruyordu şakağında
incecik dumanlar altında hava...

kalbini esintiler arasından vurarak yeryüzüne
yürüyordun seslene seslene azaltarak yükünü

...bahardı
yakıyor, yarıyordu horozun gırtlağını
sabahın sisi...

yürüyordun... ki bir anda
dirseklerin, dizkapakların
ayak bileğinden mavimsi bir damar
ve ürperiş, çırpınış, yaş...
saçıldı şehre boydan boya

...bahardı...

sisle birlikte kalkıyordu havaya
topraktan bir ten sıcaklığı

N. Behram, 1972

"ASMA"YI BİR EĞLENCE KONUSU YAPMIŞLARDI; HÜCREDE BİR İŞÇİYİ GÜNLERCE SEHPAYA ÇIKARDILAR...

1972 sıkıyönetim dönemiyle birlikte, çok sayıda insan tutuklanmış ve bunlar gruplara ayrılarak, çeşitli davaların sanıkları sayılmışlardı.

"83'ler Davası", "Dev-Genç Davası", "THKO Davası" ... gibi. Ve bu dava sanıklarının çoğu "idam istemi"yle yargılanıyorlardı.

Bir anda yüzlerce sanığın idam istemiyle yargılanışına tanık olunmuştu.

İdam istemiyle yargılamaların; yargılayanlar, yargılananlar ve güvenlik kuvvetleri üzerinde ayrı ayrı yansımaları vardı.

Haklarında ağır suçlamalarla arama kararları verilen sanıkları yakalayan görevliler, ya da yakalanmış bir sanığın hücrede başında bekleyen nöbetçiler, o insanlara "kesin olarak"

idam edilecek gözüyle bakıyorlardı. Ve bu çoğu zaman, gizli sorgulama yerlerinde açık açık söyleniyor, idamdan kurtulmaları için hainlik yapmaları öneriliyordu.

Çok sayıda insanın idamla yargılanması, sanıklar üstünde idamın sıradan bir ceza olduğu duygusu bırakıyordu. O koşullar o duyguyu doğurmuştu. Ve zaten birçok insan "ölü olarak ele geçirilerek" bu cezaya mahkûm olmuştu bile.

Yavaş yavaş davalar sonuçlanmış, bazı mahkeme yargıçları kalemlerini kırmaya başlamıştı.

Bilindiği gibi, ilerleyen zaman içinde mahkemelerin verdiği "idam" hükümleri üst mahkemelerde bozulmuş, fakat bunlardan birinin, Ankara 1 No'lu Sıkıyönetim Mahkemesi'nin on sekiz idam hükmünden üçü, Deniz, Yusuf ve Hüseyin haklarında verilen hükümler onaylanmıştı.

Bir de o dönemde bazı davalar vardı ki, sanıkları düzmece olarak bir araya getirilmiş, olaylarla hiçbir ilgisi olmayan bu insanlar çok ağır suçlamalarla yargılanmaya başlanmıştı. Onlara maddi işkencelerin yanı sıra, çok ağır manevi işkenceler de uygulanmaktaydı.

Özellikle böyle davaların sanıklarına "idam edilecekleri" psikolojisi bir karartı gibi çökmüştü.

Devrimci bir geçmişi olan tutuklularda "idam" istemi fazla bir etki yapmıyordu; hatta Denizgil gibileri, ölümün karşısında ödünsüz bir duyguyla dikilmekteydiler. Fakat o dönemde öldürülme olasılığının çökerttiği saf, masum insanlara da tanık olundu.

Sanıklarının tamamı düzmece bir biçimde bir araya getirilmiş olan "Sabotajlar Davası" bunun tipik bir örneğiydi. Birbirleriyle ilgisiz birçok kişi (özellikle işçiler) toplanmış ve ağır işkenceler altında "yangınlar çıkarmış olmayı", "gemi batırmış olmayı" kabul etmişlerdi.

"Sabotaj Davası" için toplanan suçsuz insanlar, işkence günlerinden sonra Harbiye Hücrelikleri'ne kilitlendiler.

Üç adım boyunda, iki adım eninde, tepesi tel örgülü, el içi kadar bir deliği olan mezarlardı bu hücreler.

Her hücrenin duvarında "kendi kendinle de olsa konuşmanın, şarkı söylemenin, gazete okumanın, radyo dinlemenin, yazı yazmanın, gündüzleri uyumanın, ziyaretçiyle görüşmenin... yasak" olduğuna ilişkin bir komut asılıydı. Serbest olan tek şey soluk almaktı. Oksijeni azalmış bir akvaryumdaki balıklar gibi o da...

Hücrelerin tepesinde sabaha dek devriyeler gezmekteydi. Ve hücrelikler yerin altında bir mahzen içindeydi.

"Sabotaj Davası" sanıkları, cezaevine gitmeleri öncesinde aylarca bu hücrelerde bekletildiler.

Aynı günlerde, Denizgil'in idamı sonucundaki protesto bombalanmalarıyla ilgili olduğum iddiasıyla tutuklu bulunduğum cezaevinde, bir hadise sonunda hücre cezası almış ve üç arkadaş Harbiye Hücrelikleri'ne getirilmiştik.

Yine aynı günlerde Denizler için şiir yazdığım gerekçesiyle sıkıyönetimde yargılanmaktaydım.

Göz göz hücrelerin dışında, devriyeler ve nöbetçi görevliler vardı. Bütün gün aralarında çeşitli eğlenceler düzenlenmekteydiler...

Gelen seslerden çoğunlukla kâğıt oynadıkları, fıkra anlatıp şakalaştıkları anlaşılıyordu. Ve onların aralarındaki konuşmalardan, sık sık "hücrelerdeki sanıkların idam edilecekleri" sözü hücredekilerin kulaklarına ulaşmaktaydı.

Aylardır hücrede olan ve nöbetçi dışında insan yüzü göremeyen sanıklardan bazılarının üstünde derin bir etki bırakmıştı bu durum.

Görevlilerin eğlence konularından en korkuncu, "idamcılık oyunuydu".

Hazırlanan senaryo gereği bir nöbetçi yüksek sesle, sözgelimi, "Komutanım, 45 nolu esirin idam kararı geldi," diyor ve o hücre açılıp, tutuklu dışarı çıkarılıyordu.

Daha sonra sanığa beyaz gömlek giydiriliyor, son sözü ve son ihtiyacı soruluyordu...

Denizler'in asılmış olduğu bir dönemdi. Yani Türkiye'de üç

insan darağacında can vermişti. Ve artık asılma konusu bir eğlence haline getirilmişti...

Son sözleri sorulan bu masum insan, daha sonra, hazırlanan ilmiğin karşısına getiriliyor, ilmik boynuna geçiriliyordu. Ve yine senaryo gereği bir nöbetçi, "infazın yeni bir emirle ertelendiği" haberini getiriyordu.

Sonunda bu acı eğlencenin kahramanı olan bir işçi, bir gece yarısı korkunç bir hıçkırıkla büyük bir moral çöküntüsüne yuvarlandı.

Onun hücresinde ağlamakta olduğu bir gün hücremden çıkarılmış, Selimiye'ye "Üç Dağa Ağıt" şiirimin yargılanmasına getirilmiştim. Denizler'in öldürülüşleri karşısındaki duygularımın hesabı istenmişti.

O günler, kendi karanlığı içinde geçti gitti.

Geçen sadece günlerdi. Ölümse sadece biçim değiştirdi...

DÖVÜŞE DÖVÜŞE YÜRÜNECEK

Kardeşler!
Sancıyan bir sessizlik bırakıyor geride
birer birer gidenlerimiz: kanlı, hırçın, çıkarsız..
Ve artık, yetmiyor dilde ışıması,
kavranışı sığmıyor koyna;
saplanışlar istiyor elde hançer,
o zifir karanlığın
göğsüne göğsüne saplanışlar.

Kardeşler!
Kolları-pazuları
kırıla-ısırıla
damla damla emilen işçiler için;
aşsız-ışıksız,
suyu-samanı yağmalanmış,
bezgin, dayanaksız köylüler için
çağrışan kardeşlerim!
Gece yarılarına kadar grevlerden
haber bekleyenler!
Candaşlarım!

Ucu-bucağı göze gelmek ufkuna
nefes nefese varılan bu kavganın
aslı-astarı sadece haklılıktır;
vursa da, usul usul yayılsa da kızıllığı
beyaz örtülere kurşun yaralarının,
balkıyan o sesi dinleyin bağırlarından
eller üstünde gidenlerimizin;
coşkun ve isyankârdır
ve direşken ve dövüşkendir onların
halkın kardeşi olan yürekleri.

Kardeşler!
Unutmayın! Yolumuz puslu-pusuludur.
Düşmanı sevindirir tökezleyen her adım.
Zorlu bir dönemeçte
düşmanca kaçışanlar da unutulmasın.
Yüreği duralatan bir zehir varsa eğer
o zehri tez elden kusmalı bu kalabalık;
duralamak hayatın yaralarıdır.

Bakın! Zırhlarla çevirmiş,
tel örgüler ve taş duvarlarla halkın çevresini;
doğrulsun istemiyorlar bin yıldır ezilenler.
Kardeşler! Hızın, özverinin, hareketin kardeşleri!
Sırdaşlarım!
Bilgi ve dövüşkenlik
bilgi ve dövüşkenlik bizi bekliyor.
Nabzına kulak verin çeliğin,
yağmurun, kayalığın, denizin nabzına kulak verin;
görün, nasıl nefes alıyor sevinç,
sabır nasıl da çarpıntılı.

İşte! Alınları çocukların. Barınaklarımız bizim.
İşte! Yas kundağı analar. Sessizce donatıyorlar bizi.
İşte! Gencecik anısı ölenlerin. En canlı yığınaklar bize.
İşte! Ezilenler. Bayraklarımız.

Kardeşler! Halkın kardeşleri!
Yoldaşlarım!
Başlayınca bu yolun onurlu yolculuğu
ancak yaşamakla varılan duyguda konaklanır
ve ancak yürüyerek söylenir şarkılarımız,
çünkü adım adım derinleşti ezgisi,
bilekte, dizbağında, dudakta ateşlendi.
Ve koşa-kucaklaya
ve sara-sarmalaya
ve yumruklaya-yumruklaya
haklı ve mazlum olanın uyuşuk omurunu
uyarmak için kuvvetli ve zalime karşı
nice sarp yerden geçildi buraya kadar.
Ve buradan, daha da dikleşerek,
dinmeden-dinlenmeden,
dişe-diş
dövüşe dövüşe yürünecek...

N. Behram

BİR ANDA DENİZ'LERİN, YUSUF'LARIN, HÜSEYİN'LERİN MEZARLARI İNSANLA KAYNAŞTI... SIRALAR HALİNDE BİNLER, ON BİNLER "SAYGI DURUŞU"NDA BULUNUYORDU...

Şimdi hücreliklerdeki mahkemenin, senarist yargıcıları, "idamcılık" oynadıkları işçinin beraat etmesi karşısında ne düşünmüşlerdir, bilmiyorum.

Fakat, üç sanığı darağacında can vermiş olan Ankara 1 No'lu Sıkıyönetim Mahkemesi Başkanı Tuğgeneral Ali Elverdi, emekli olduktan sonra AP'ye girmiş ve Büyük Millet Meclisi'nde yeni görevine başlamıştı.

Onun sıkıyönetimindeki günleri ve sıkıyönetim günlerinin sonuçlarını kendine propaganda olarak kullanışına tanık olduk.

Denizgil'in asılışlarının dördüncü yılında Yeni Asya gazetesi, Ali Elverdi'nin sıkıyönetim günlerindeki mücadelesinin büyük puntolarla reklamına başladı: "Bir ihtilâli önleyen ve anar-

şistleri yargılayan Ali Elverdi Paşa konuştu" diye duyurusu yapılan, "Bu vatana kastedenler" isimli bir yazı dizisi yayınladı.

Sağcı Yeni Asya gazetesi, sıkıyönetim döneminin bu paşasının yazı dizisi için "Ali Elverdi'nin 28 Ocak 1976 günkü AP ortak grubunda anarşik hadiselerle ilgili genel görüşmede yaptığı konuşma ve basına açık olarak çeşitli yerlerde verdiği konferanslardan" derlenmiş olduğunu söylüyor ve paşanın hayatındaki en büyük reklam konusunu tekrarlıyordu: "Bilindiği gibi Ali Elverdi; Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan isimli anarşistler hakkında idam cezası vermiştir..."

Ali Elverdi bugün, tarafsızlık üzerine yemin ettiği günlerdeki görevinin sonuçlarını belli bir tarafın hizmetinde kullanıyor.

Bir de savunma makamı vardı o dönem mahkemelerinde. Gerçi, "Savunma makamı sesini kamuoyuna ne kadar duyurabilirdi?" Bunun tartışmasını yapmak bile komiktir. Oysa çok sayıda avukat, davada savunma görevi almışlar ve gerek sanıklarla görüşmelerinde gerekse resmi kurumlarla ilişkilerinde tarihi bir çaba göstermişler, birçok olay yaşamışlardı... Her biri gerçekten büyük bir namusluluk örneği sergilemişlerdi.

Değerli hukukçu Niyazi Ağırnaslı, hayatının en zorlu günlerini bu dava süresince yaşadı.

Onunla savunduğu insanların ölüm hükmü giyip, darağacında boğularak öldürülüşlerinin dördüncü yılında, yine acı bir günde buluştuk; üç yeni ölümün acısıyla harmanlanan yüreğinde, üç acı daha alevlendirdik...

Görüşmeye gittiğim gün, Ankara'da Hakan, Burhan ve Esari isimli üç devrimci genç faşistlerce kurşunlanmış, öldürülmüşlerdi.

Deniz, Yusuf ve Hüseyin için geldiğim Ankara'da, Niyazi Ağırnaslı'yla aramıza bıçkılanmış üç yeni fidan düşmüştü. Acılar birbiriyle buluşuyordu.

Uzun süre, Niyazi Ağırnaslı'yla konuşup konuşmamayı düşündüm. Onun çok duygulu ve incelmiş kişiliğinin, Ankara'daki son olayla örselenmiş olabileceğini, Denizler'i hatırlatmanın onu daha da üzeceğini düşündüm durdum.

Sonunda yine Denizler'in avukatlarından olan Orhan İzzet Kök'ten, Niyazi Ağırnaslı'ya birlikte gitmemizi istedim.

Aynı şey o gece Yusuf Aslan'ın baba ocağında da yaşandı. Sevgili anası "Yusuf"unu anlatırken, televizyon o gün Ankara'da faşistlerin öldürdüğü üç devrimci gence ilişkin haberi veriyordu. Onlardan, Yusuflar'ın mezarına gitmemizi isteyecektim. İsteyemedim bunu.

Ve bir gün sonra, Ankara'yı bir ucundan bir ucuna çalkalayan bir kalabalığın arasında, Karşıyaka Mezarlığı'na doğru yürüdüm. On binlerce insan yeni bir canı daha toprağa vermeye gidiyordu.

Yine bahar çiçeklerinin dalları zorladığı bir aydı; yine Ankara'da ve yine üç ölüyle...

Saatlerce süren bir yürüyüşten sonra, mezarlığa dönen yokuşun başına geldiğimde, beynimde birden Cemil Gezmiş'in anlattıkları ışıldadı. Onların 6 Mayıs sabahındaki günlerini hatırladım.

Sonra Karşıyaka Mezarlığı kapısından mezarlığa doğru akan kalabalık, bir anda öbek öbek mezarlar başında toplandı. Bir anda Deniz'lerin, Hüseyin'lerin, Yusuf'ların, Mahir'lerin, Hüdai'lerin... mezarları insanla kaynaştı. Sıralar halinde binler, on binler saygı duruşunda bulunuyordu...

Hangi mezarın başına vardımsa, tanıdık bir isim vuruyordu gözüme, mezar taşında... Mahir... Saffet... Hüdai... Ve ilerde üç insan grubu... Deniz, Yusuf, Hüseyin'in başındaydı...

Sırayla geçtiler mezarların önünden. Hakan, Burhan ve Esari'nin resimleri ve onlara gelen çelenklerin çiçekleri kondu Deniz'in, Yusuf'un, Hüseyin'in, Mahir'in, Saffet'in, Hüdai'nin üstündeki toprağa...

Ve sonra, faşistlerin alçakça öldürdüğü, Hakan'ın genç körpe canı da toprağa, toprağın sıcaklığına, toprağın sıcaklığında boy veren fidanlara emanet edildi...

Erdemleri rehberimiz;
Anıları yolumuza ışık olsun...

ÖLÜLERİMİZ...

Her sabah
her sabah
o kusursuz acının kollarında
o kusursuz acının kollarında öpüştüğüm gökyüzü
artık
çırpınan yüreğimi yatıştırmıyor. Ve onun
koparıp dizginlerini
uçarcasına boylu boyunca
sakınmasız çarpışı
heyecanlandırıyor beni.

Bir serçe kümesinin konması karşıki dala
belki hiçbir şeydir,
ama sevgilimin mektubunda bir kuş resmi
beni coşkulandırabilir.
Milyarla yıldız arasında tanırım onu
çünkü seyredince güzelleşir sevginin ışıltısı
binlerce gözüm var
binlerce şafak halindeyim
anlamak istediğim şeyin karşısında,
çünkü anlamak zorundayım;
her sevinç kolayca ele geçmez
insan her acının sahibi değildir,
gökyüzü ve nehirler olmasa toprak da anlaşılmaz
ve hayatın kararı kesin:
son ana kadar onuru koruyanlar yaşayacak
söylenecek son söz kahramanca olmalıdır.

Vurgunum
inceliğinim senin
eyy
yapraklarda bir kuş hafifliğinde sürüp giden titreyiş
vurgunum
bir nehri besleyen suların uyumuna,
taşlara hırsla vuruşuna dalganın

Ölüm seni vanıltmasın...
Nasıl ki yığınlar yüzüne gecenin karanlığı
gözlerinle bir başına kalırsın
ölüm öylesine gözuçlarında,
savun, kavuştur yüreğini
minicik bir çiçeğin bile kökleri
yaşamak hırsıyla uykusuzdur.

Ölüleriniz...
İşte Stevan Filipoviç.
Bir kahraman.
Faşistler sarmış çevresini.
Sehpada.
Boynunda ip.
Ve o son nefesiyle dalayıp ciğerini
bir bıçak gibi vuruyor kelimeleri dişleri arasından
haykırıyor: "Kahrolsun faşizm; Yaşasın mücadelemiz."

Stevan Filipoviç
onurun bekçisi
direnmenin...

Ölüm seni yanıltmasın...
bir bir düşün yaşayanları,
alnını korkusuzca kaldır
kimin yanındasın
yerin neresi
ve senin en çaresiz anında
tek silâhın nedir?

Ölüm seni yanıltmasın...
Usanma hayata yaraşan sesi aramaktan
her kuşun palazlandığı bir yuva vardır,
her dal güneşin ve rüzgârın avuçlarında
kendi hevesince boyanır;
çünkü yaşaması gerekiyor bir şeylerin
bir şeylerin bir şeylerin: senin olan

Bak: kollarını bağlıyorlar
son defa bakıyor dünyaya Nguyen Van Troi
birazdan göğsünü parçalayacaklar
ama kan onu geriletmiyor

başlıyor şarkısına:
"Yaşasın Ho Chi Minh; Yaşasın Vietnam..."

Damarlarım damarlarına bağlı yaralarından
çünkü öldürülmek istenen benim de sevincimdir
Nguyen onun siperi...

Bir buğday tanesi midir
aynı titreyişle
toprağa düşer düşmez kıpırdayan
o şarkı... bir buğday tanesi mi?

Ölülerimiz...
Sesleri dünyamız kadar bilge.
Birazdan kalkacaklarmış gibi
uzanıp bir sipere
koyulaşan..
Ölülerimiz...
Bakışları
uçmaya hazırlanan bir kartal kadar çevik,
vurgunum
gizleyemem.

Sen bağrımı amansızca zorlayan siyahlık
unutma
öldürmekten daha kuvvetlidir ölebilmek

N. Behram

Deniz, kaçak olduğu günlerde, çalışırken.

Sayısız tutuklanışlarından birinde.

Karşıki dağlar İsrail. Arada Şeria Nehri. Deniz Gezmiş bombalanan köyün çevresinde görülüyor.

Filistin günlerinden.

Gemerek'te yakalandıktan sonra Ankara'ya getirilmiş ve devrin İçişleri Bakanı'nın karşısına çıkarılmıştı. Orada yapılacak konuşmalarla kamuoyunda küçük düşürüleceği tasarlanıyordu... Yanıldılar...

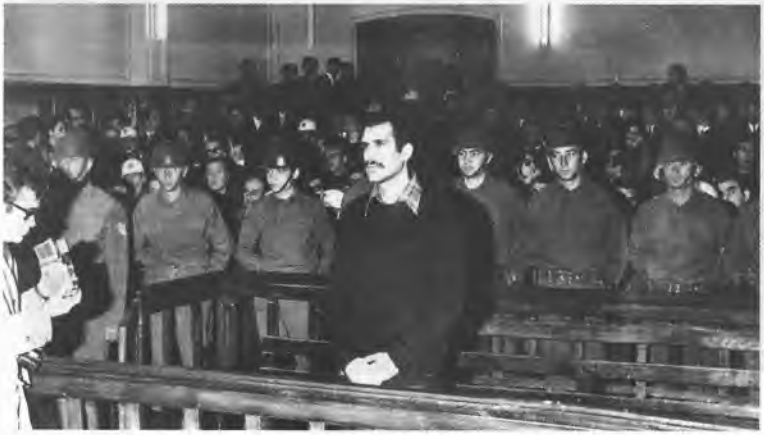

Gemerek'te yakalanıp Ankara'ya getirildiği gün...

Tutuklanmaya getirilirken.

Bir başka davadan tutuklanıyor.

Mahkemeler...

1. THKO Davası sanıkları marş söyleyerek mahkemeye doğru geliyorlar. (Önde Atilla Keskin, Deniz Gezmiş, Osman Arkış, Yusuf Aslan)

Deniz duruşmalarından birinde konuşurken. Yanında Yusuf.

Yusuf çocukluk günlerinde.

Adı: Deniz, Soyadı: Gezmiş. 1. THKO sanıklarından. İdama hüküm giymiş. Hüküm infaz edilecek. Yüzünde inceden bir gülümseyiş.

DENİZ

Cezaevinde arkadaşlarıyla.

Sevgili Annecigim, Babacigim, kardeslerim

Sizlerden ayrıldıgımdan beri 3 ay kadar bir zaman geçti. Bu zaman zarfında sizleri ne kadar sevdigimi anladım. Üç ay hep sizi düşündüm. Sizleri ve evimizi çok özledim. Ama ne yapayım! şartlar beni sizden ayırmaya zorluyor. Polis Ankaradaykan devamlı beni takibediyordu. Bir hangi bir kazaya kurban gitmemek için Ankaradan ayrıldım.

Şimdi bu mektubu aldığınız zaman Ben Almanyada olmuş olacağım. Orada bir arkadaşım vasıtasıyla güzel bir iş buldum. Orada bir müddet kalmayı düşünüyorum. Sizleri çok özlediğim bunun için hemen hareket etmiyorum. Fakat siz bilmeden sefer etseniz de, ben sizi sevmekte devam edeceğim. Kötü bir iş yapmadığımı, Doğru olduğumu ileride anlayacaksınız.

O zaman bu simdi utandığınız benden gurur duyacaksınız. Almanyada size adres veremiyorum. Bunun çeşitli sebepleri var. Devamlı kart atacağım. Sizlerin sıhhati hakkında devamlı bilgi alıyorum. Benim için hiç merak etmeyin üzülmeyin. Sıhhatiniz

Mektubuma son verirken ~~bunu~~ bulunduğum dileğiyle hepinizi hasretle kucaklarım

Sizleri çok sev

Yusuf Arslan

İlkokulda okurken..

Ortaokula geldiği yılda..

Yusuf çocukluk günlerinde, annesi ve akrabalarıyla.

1961 Temmuz. Ortaokul bi[illegible]itirme diploma töreninde babası ve annesiyle.

ODTÜ'de Ağaç Bayramı'nda fidan dikiyorlar.

Yusuf arkadaşlarıyla ODTÜ'de kantinde. (Soldan üçüncü, Taylan Özgür) Bilindiği gibi idamlarından sonra, daha önce öldürülen Taylan Özgür'ün yanına gömülmek istemişlerdi.

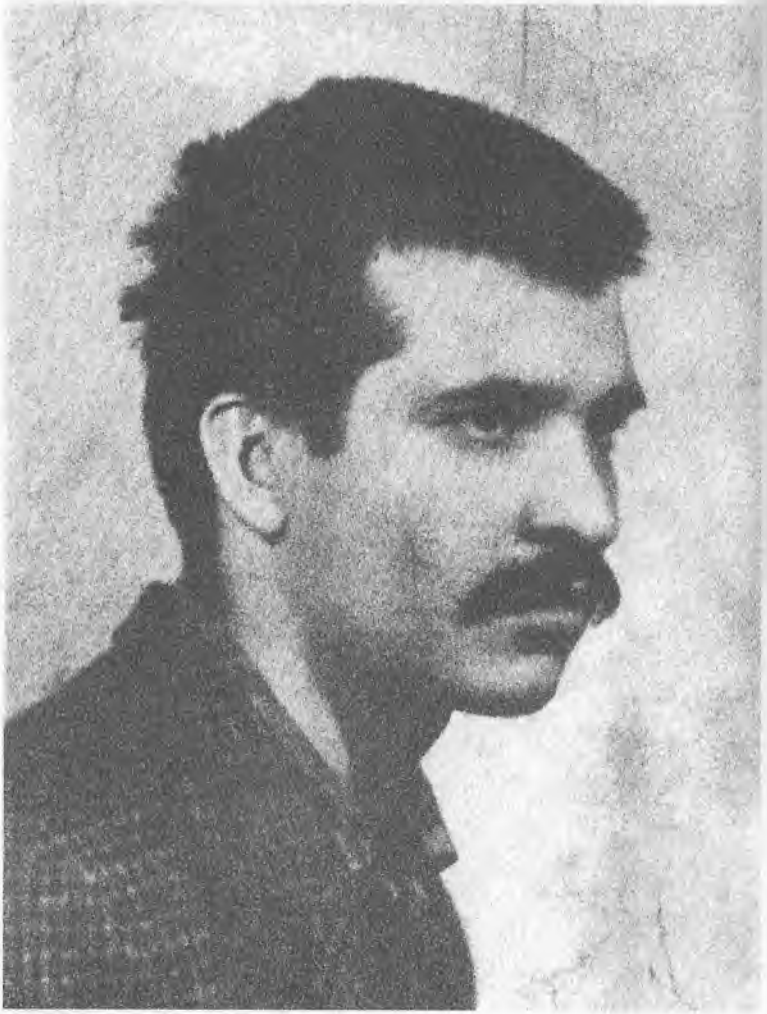
1. THKO davasının duruşmalarından birinde. Hüseyin mahkemeyi izliyor. Yusuf, Metin Yıldırımtürk'le konuşuyor.

Hüseyin ve Nakipoğlu, Pınarbaşı'nda yakalanıp getirildikleri gün sıkıyönetim görevlileri arasında.

YUSUF ARSLAN
1947
YILLIK

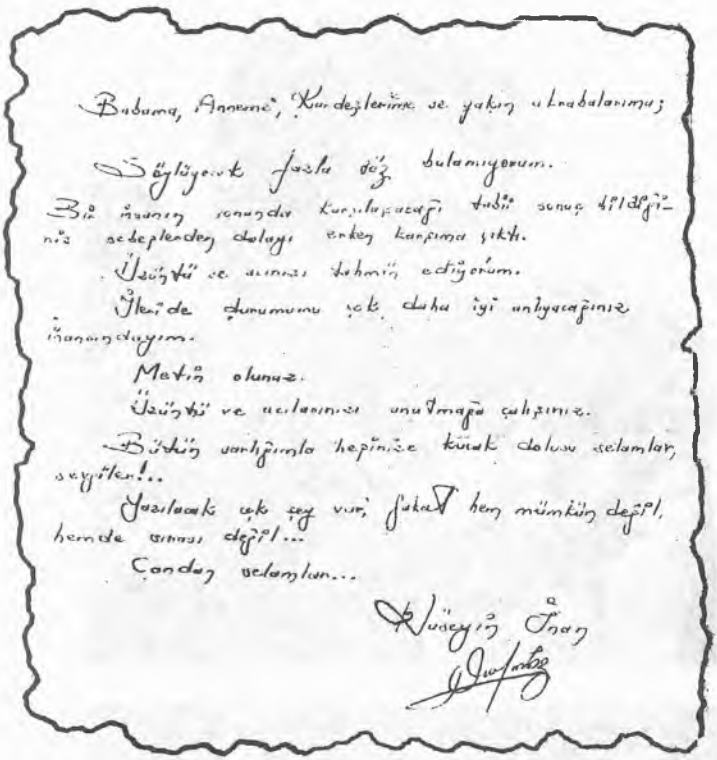
Sinan Cemgil, Nurhak'lara çıkma öncesi günlerde Ortadoğu Teknik Üniversitesi spor sahasında konuşurken.

Cihan Alptekin.

Ömer Ayna'nın yakalandığı gün.

Babama, Anneme, Kardeşlerime ve yakın akrabalarıma;

Söylüyecek fazla söz bulamıyorum.
Bir insanın sonunda karşılaşacağı tabii sonuç bildiğiniz sebeplerden dolayı erken karşıma çıktı.
Üzüntü ve acınızı tahmin ediyorum.
Ülkede durumumu çok daha iyi anlıyacağınıza inanıyorum.
Metin olunuz.
Üzüntü ve acılarınızı unutmağa çalışınız.
Bütün samimiyetimle hepinize binlerce selamlar, seviyiler!..
Yazılacak çok şey var, fakat hem mümkün değil, hemde sırası değil...
Candan selamlar...

Hüseyin Inan

Hüseyin'in öldürülmeden önce yazdığı son mektup. Bu mektubu hücresinde yazıp koynuna koymuştu.

HÜSEYİN İNAN
1948

1. THKO DAVASI VE SONUÇLARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLER*

[Bu yazılar Nihat Behram'ın, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının davasına ilişkin olarak yönelttiği sorulara, hukuk ve bilim adamlarının verdiği yanıtları içermektedir. (1976)]

---

* *Davaya ilişkin görüşler 1962 Anayasası'na göre yorumlanmıştır. (y.n.)*

FAŞİST UYGULAMALARI, TARİH KİMSENİN GÖZÜNÜN YAŞINA BAKMADAN DEĞERLENDİRECEKTİR...

Av. Niyazi AĞIRNASLI

Üç genç insan asıldı. Yüzlercesi de altı-yedi yıl içinde kurşunlanıp öldürüldü. Bu faşist uygulamaları tarih kimsenin gözünün yaşına bakmadan değerlendirecektir kuşkusuz ve o zaman da gerçek suçlular tek tek günışığında sergilenecek, ölmüş olanlar bile tarihin yargısından kurtulamayacaktır. Yürürlükteki yasalara göre bu üç genç insan suç işlemişlerdi, amma bu suçlarına verilebilecek cezanın İDAM olmaması gerekirdi inancındayım. Türkiye'deki Ağır Ceza Mahkemeleri'nin hiçbirinden bu gençler için idam hükmü çıkmaz, ya da en azından böyle bir karar Yargıtay'dan geçmezdi. Bunun içindir ki 1 Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi'ne ilk yaptığımız itiraz göreve ilişkin oldu. "Anayasa uyarınca sanık müvekkillerimizin tabii

hâkimler önüne çıkarılması gerekir. Kuruluşu tabii olmayan, tayinle görev yapan kimselerin tarafsız adaletine inanıp güvenmek mümkün değildir. İdarenin kontrolü, denetimi altındaki bir kurulsunuz. İktidar istediği anda sizlerden istemediğini başka göreve atayabilir, hatta mahkemeyi ilga edebilir. Tâ ki istediği biçimde kararları verecek kurulları meydana getirmiş olsun. Bu nedenlerle görevsizlik kararı vererek davaları tabii hâkimlere sevk ediniz, özeti içindeki itirazları duruşmalara başlamadan yaptık ve bu mahkemelerin kuruluşlarındaki anayasaya aykırılığı da geniş açıklamalarla belirterek konuyu Anayasa Mahkemesi'ne götürme girişiminde bulunduk. Bu isteklerimiz, doyurucu ve ciddi gerekçelere dayanmaksızın reddedildi. Bundan sonra savunma avukatları tabii hâkimler karşısındaymış gibi delillerin toplanmasında, savunmalarımızın özellikle hukuksal açıdan noksansız olmasına çalıştık.

HÜSEYİN İNAN'la arkadaşları TCK'nın 146. maddesine uyan suçlardan mahkemeye sevk edildiler ve bu maddenin değişik fıkralarından hüküm giydiler. 146. madde: "Türkiye Cumhuriyeti Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun tamamını veya bir kısmını tağyir, tebdil ve ilgiya ve bu kanun ile teşekkül etmiş olan Büyük Millet Meclisi'ni ıskata veya vazifesini yapmaktan men'e cebren teşebbüs edenler..." der. Burada iki suç söz konusudur. Bunlardan birincisi, anayasayı bütünüyle veya kısmen tağyir, tebdil ve ilga suçudur. Çeşitli vesilelerle anayasaya saygı yürüyüşleri düzenleyen devrimci gençlerin anayasayı tağyir, tebdil ve ilgayı kasdettiklerini kabule imkân yoktur ve anayasanın 1971'den sonraki tağyir ve tebdilinin sorumluluğuna da gençlerin katılmadığı bilinmektedir. Anayasanın îcabî ve selbî olmak üzere, birincisi DP iktidarı, ikincisi ise TALAT AYDEMİR ve arkadaşları tarafından ihlâline cebren teşebbüs edildiği uygulamada saptanmıştır. Kuvvetler ayrılığı sistemi içinde yer alan üç güç kaynağından birinin veya her üçünün, yani YASAMA, YARGI, YÜRÜTME organlarının vazife göremez hale getirilmesi, ya da buna cebren teşebbüs olunmasıyla suçun

manevi unsuruna vücut verilmiş olur. YÜRÜTME gücünün yargı bağımsızlığını, özellikle ve öncelikle siyasi amaçlarla yok etmesi, yahut denetim altına alması, anayasanın iktidar partisi tarafından ihlâlidir. DP örneğinde bu ve aynı zamanda parlamento çoğunluğunun azınlığa egemen olması gerçekleşmiş ve birçok anayasa suçu işlenmiştir. Parlamentonun kararı olmaksızın Kore'ye asker gönderilmesi, ABD ile yapılan ikili anlaşmalar, basını, fikir özgürlüklerini tam baskı altına almayı amaçlayan TAHKİKAT KOMİSYONU kurularak YARGI gücünün işlerine müdahale edilmesi... gibi. Talat Aydemir örneğinde ise ordu birlikleri, parlamentoya ve icra kuvvetine karşı harekete geçirilmiş ve anayasanın ihlâline, hem de tam derecede teşebbüs olunmuştur. Esas hakkındaki mütalaada, 18 devrimci gencin eylemlerinin anayasayı ihlâl kasdını taşıdığı iddia edilmiş, fakat hangi eylemin bu kasda vücut verici nitelik taşıdığından bahsedilmemiştir. Şu halde kasdın niteliğini belirlemekte sanık gençlerin beyanları ve savunuları ile tek tek eylemleri değerlendirilmek gerekirdi ve bu değerlendirmede objektif olunmalıydı. 1 No'lu THKO davasında sanık 18 genç, eylemlerini saklayıp gizleme gereği duymaksızın ve amaçlarını da belirleyerek açıklamışlardır. Hatta ABD Büyükelçiliği'nin köşesindeki kulübede nöbet tutan polislerin kurşunlanmasının, aleyhlerine tek delil olmadığı halde bu fiili de kendilerinin işlediğini ifade edecek kadar açıkyürekli davranmışlardır. Deniz Gezmiş ve arkadaşları ABD'nin Türkiye'yi sömürdüğü ve yarı bağımlı hale getirdiği, bu nedenle ABD emperyalizmine karşı savaşmak gerektiği inancındaydılar ve ne kadar zorlanırsa zorlansın bu hedefe varmak için koydukları eylemlerde anayasayı ihlâl kasdının aranması olanaksızdı.

1 No'lu Sıkıyönetim As. Mahkemesi'nin idam kararından hemen sonra ceza hukuk otoritesi bir profesör dostumla görüştüm. Kararı KORKUNÇ olarak vasıflandırdı. Büyük bir adli hata işlendi, bağımsız ve güvencelere sahip tabii hâkimlerin böyle bir hükme varmaları olanaksızdı, dedi. Dava konusu

suçlarda gerek maddi gerekse manevi unsurların noksan olduğunu, iddia edilen suçu işlemeğe elverişli vasıtaların ve maddi gücün varlığını iddiaya bile olanak olmadığını, bizim teknik savunmamız paralelinde anlattı. Bağımsızlıkları iddia edilmese bile, mahkemeyi, bu safhada şimdilik Askeri Yargıtay'ı uyarmak için bilimsel bir makale yazmasını önerdim. Hatırlarlar sanırım. Bana bu hususta da söz vermişti, amma sonraları böyle bir seri makaleye fırsat bulamadı. YASAMA, YÜRÜTME ve YARGI kuvvetlerinin varlığını gerektiren devlet hakimiyetinin, topları, tankları, jetleri ve yüz binlerce eğitim görmüş askeri ve komutanlarıyla birlikte 18 gencin tabancaları ve belki de üç-dört tüfeğiyle, hem de Nurhak Dağları'ndan yok edilebileceği kabul edilerek adalet tarihimiz için pek de öğünülemeyecek olan İDAM KARARI verilmiş oldu. Askeri Yargıtay'da Kemal Paşa'yla sayın Nahit Saçlıoğlu'nun üç gencin idam kararlarına ilişkin MUHALEFET ŞERHLERİ övünülecek değerde bilimsel ve tam anlamıyla tarafsız ve cesur bir belgedir. Türlü baskılara, tehdit mektuplarına göğüs gererek sadece vicdanlarını hareket halinde bulunduran bu değerli hukuk adamlarını burada saygıyla anmak isterim.

İdam kararı aleyhine, infazların yapılmış olmasına rağmen, bir İADE-İ MUHAKEME yolunu soruyorsunuz. İade-i muhakeminin yasal koşullarının mevcud olup olmadığı araştırılabilir ve herhalde bu büyük hatanın kamuoyunda öncelikle ıslahı gereğine inanıyorum. THKO davasının teknik savunmasında en çok emeği geçen avukat arkadaşım Zeki Oruç Erel'in bu konuya ilişkin görüşlerinin kamuoyuna yansımasında yarar görürüm.

SİYASAL YARGILAMALARDA HÜKÜM VERENLER ÇOĞU KEZ HEM DAVACI HEM DE YARGIÇ KONUMUNDADIRLAR

Orhan APAYDIN

6 Mayıs 1972 günü şafağında, yaşamlarının ilkbaharında üç genç adam, 25 yaşlarında Deniz Gezmiş ve Yusuf Aslan, 23 yaşında Hüseyin İnan, Ankara Kapalı Cezaevi'nin avlusunda darağacına çıkarıldılar ve boyunlarına geçirilen iplerle boğularak idam edildiler. Siyasal tarihimizde olduğu kadar adalet yaşamımızda da önemini koruyan ve etkilerini sürdüren bu olay, Nihat Behram'ın şiirsel üslûbuyla belgesel bir anlatıma kavuşmuştur. Olayın hukuksal irdelenmesi de bizden istenmektedir.

Üç genç adamın boyunlarına ipi geçiren cellat, yargı organı içinde yer alan bir mahkemenin, yasama organı içinde yer alan bir mahkemenin, yasama organınca onaylanan kararını yerine getirmiştir. Biçimsel açıdan cellatın boğarak öldürme

eylemi hukuka uygundur. Sokrates'in baldıran zehiriyle öldürülmesi de hukuka uygundu. Her şafak Şah'ın kurşuna dizdirdiği İranlı devrimcilerin, geçen yıl İspanya'da Franco'nun öldürttüğü gençlerin biçimsel bakımdan hukuka uygun mahkeme kararlarıyla yaşamlarına son verilmiştir. Vietnamlı yurtsever Nuguyen Van Troi de, vatan haini bir iktidarın kurdurduğu mahkeminin kararıyla ölüme mahkûm edilmişti.

Demek istediğimiz şu:

Siyasal yargılamalarda verilen kararların biçimsel hukuka uygunluğu, kamu vicdanını tatmin etmeye yetmemektedir. Halkın ve tarihin hükmü çoğu kez mahkeme kararlarını geçersiz kılmakta, mahkûm edilenlerin değil, mahkûm edenlerin suçlanmasına yol açmaktadır.

Deniz Gezmiş ve iki arkadaşının idam edilmelerinde de aynı kural geçerlidir. Suçlu görülenlerin eylemleriyle, verilen ceza arasında oranın değerlendirilmesi subjektif görüşlerle ve salt biçimsel hukuk açısından yapılamaz. Yargılanmanın biçimleri ve yargılamayı etkileyen koşullar elbette hükmün değerlendirilmesinde etkili olacaktır. Ama bunlar olağanüstü nitelikte olmasaydı bile, tarihin akışı içinde, verilen hükümler gene de haksız ve adaletsiz kalabilir, "suçlu" görülenler "kahraman" mertebesine çıkabilirdi.

Siyasal yargılamalarda hüküm verenler çoğu kez hem davacı hem de yargıç durumundadırlar. Gerçekten yargıçların da siyasal, toplumsal ve ekonomik düzeni yaratan ve süregelmesini savunan görüşleri benimsemeleri mümkündür. Kendi ideolojik anlayışlarının karşısına çıkanların yargılanmasında (şartlandırılmış) kafalarının etkisinde kalmamaları olanaksızdır. Başka bir deyimle yargıçlar çoğunlukla siyasal davalarda tarafsız kalamazlar. Kendileri de sanıkların eylemlerinden şikâyetçi ve davacıdırlar. Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının davasında mahkeme başkanlığı görevini yapan yargıcın, politika hayatına atıldıktan sonra söylediği sözler ve belirlediği siyasal davranış bunun açık bir kanıtını oluşturmaktadır.

Olağanüstü bir ortamın, olağanüstü sayılabilecek bir mahkemesi tarafından, olağandışı yasal yollardan yorumlarla verdiği idam kararlarının, yargılamanın iadesi yoluyla düzeltilmesi yolu, Deniz Gezmiş ve arkadaşları için söz konusu edilemez. Gerçekten, biçimsel hukuk kuralları ve prosedürü, bu davanın halkın ve tarihin kabul edebileceği bir sonuca ulaşmasına olanak veremez. Biçimsel ve yürürlükte olduğu sürece, devletin zorlama gücü ile geçerli yasalar, tarihsel gelişme içinde bu geçerliliklerini esasen yitirirler. Toplumsal altyapının değişikliğine paralel olarak belirlenen hukuk ilkeleri, kendisine ters yasaları, sonuçlarıyla beraber ortadan kaldırmaktadır. Bu gelişme, yargılamanın iadesine gerek kalmadan, özde haksız yargıları da silmekte, suçlu görülenleri kahraman, hükmü verenleri ise suçlu ilan etmektedir. Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının davası da hukukun bu değişmez diyalektiğine bağlıdır. Verilen kararlar doğru mu, yanlış mı, bunun kesinlikle saptanması, tarihsel gelişme içinde aydınlığa kavuşacaktır. Yargılamayı iade ettirecek ve en doğru hükmü verecek tek hukuksal güç ve yol, tarihsel gelişme içinde aranmalıdır.

Bugün için olayın değerlendirilmesi ise darağacında can veren üç genç adamın geride bıraktıkları üzerinde yapılabilir.

Bunlar nelerdir? Bu sorunun ilk yanıtını Nihat Behram veriyor:

"Son ana kadar onuru koruyanlar yaşayacak
Söylenecek son söz kahramanca olmalıdır."

Onlar, suç sayılan eylemlerinin neden ve amaçlarını, ölüm cezası tehdidi altında ve cezaevindeki hücrelerinde yazdıkları savunmalarıyla açıklamışlardır. Bu savunmada, Türk toplumunun tarihsel gelişimi bilimsel ölçülerle irdelenmiş ve ülkenin bugünkü sorunları kendilerine göre saptadıkları çözümlerle ortaya konmuştur. Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının savunmaları, olayın bizce, bugün için değerlendirilmesi gerekli en

önemli belgesini oluşturmaktadır.

Onların geride bıraktıkları arasında bir de şu vardır:

Yürekli olabilmek ve her şeyi siyasal savunmaya tabi kılmak, miting söylevleri vermek ya da yargıçlara hakaret etmek değildir. Onlar, iddianameye karşı düzenledikleri ayrıntılı savunma ile, tarihin kendileri hakkındaki hükmünün dayanağını vermeyi başarmışlardır.

ASIL YARGILAMA 6 MAYIS 1972 ŞAFAK VAKTİ HALKIN VİCDANINDA YENİDEN BAŞLAMIŞTIR VE HALEN DEVAM ETMEKTEDİR

Av. Zeki ORUÇ EREL

"Hiç kimse, tabii hâkiminden başka bir merci önüne çıkarılamaz. Bir kimseyi tabii hâkiminden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz."

(Anayasanın, 12 Mart döneminde geçirdiği gerici nitelikteki değişiklikten önceki, 32. maddesi.)

Anayasanın 32. maddesini yukarıya almamızın nedeni, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının davasına nasıl bir merciin baktığını, davayı gören Sıkıyönetim Mahkemesi'nin "tabii hâkim" ilkesine uygun bir merci olup olmadığını, "tabii hâkim" şartının niçin bir "anayasal kural" olarak düzenlendiğini, bu davada bu kurala neden uyulmadığını, davanın ceza adaletini gerçekleş-

tirmek amacına yönelik bir dava olarak mı görüldüğünü, yoksa bir politikaya hukuki kılıf geçirmek ve "hukuk"u bu politikanın aracı olarak kullanmak için mi yürütüldüğünü kısa da olsa incelemek içindir.

"Tabii hâkim" kavramı, herkesin kanun önünde eşitliği ilkesinden kaynaklanır ve "kişi güvenliğinin baş şartı"nı teşkil eder. Suç ve suçlu belli olduktan sonra, sırf o suçun niteliğini tayin ve suçluları yargılamak için kurulmuş olan mahkemeler tabii mahkeme, bu mercilerde görev alan kişilerde tabii hâkim değildir. Bu gibi mercilere "olağanüstü merciler" denir. İşte, anayasanın "Hakların Korunmasıyla İlgili Hükümler"i içinde yer alan 32. maddesi, suç ve suçlu belli olduktan sonra, o suçun suçlularını yargılamak için kurulacak olağanüstü mercileri kesinlikle yasaklamıştır.

Bu yasaklamaya rağmen, esasen Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülmesi gereken Deniz ve arkadaşlarının davası, başkan ve üyeleri yürütme organınca atanan ve her an görevden alınabilen Sıkıyönetim Mahkemesi'nde görülmüştür.

Bilindiği gibi, Denizlerin eylemleri, sıkıyönetimin ilanından iki-dört ay önce meydana gelmiş, haklarında Ankara Cumhuriyet Savcılığı'nca soruşturmaya geçilmiş, dava güvenlik nedeniyle Kayseri'ye nakledilmişti. Cumhuriyet savcıları, fiilleri karşılıyan TCK'nın değişik maddelerinin ihlali nedeniyle; banka soymak, adam kaçırmak, vb. sebeplerden ceza soruşturmasını yürütmeye başlamışlar ve söz konusu maddelerin ihlali nedeniyle tutuklama taleplerinde bulunmuşlardı. Kısaca, TCK'nın 146'ncı maddesi soruşturmanın başında kesinlikle düşünülmemişti. Şüphesiz, bu maddenin varlığından Cumhuriyet Savcıları da haberdar idiler. Ancak kanuni unsurlarının yokluğu nedeniyle, 146'ncı maddenin olaya uygulanması ceza hukuku açısından o kadar imkânsızdı ki, başta bu maddenin hiç düşünülmemiş olması, haliyle anlaşılabilir bir şeydir.

Deniz, Yusuf, Hüseyin ve arkadaşlarının TCK'nın 146. maddesiyle yargılanmalarının bizce ancak bir tek nedeni vardı; o

da bu maddenin sabit cezalı olması ve ölüm cezası hükmünü taşımasıydı. Zira, kendilerine onlarca yıl hapis cezası verilebilir, fakat başka hiçbir maddenin uygulanmasıya idam cezası istihsal edilemezdi.

Belirtmek gerekir ki, Deniz, Yusuf, Hüseyin ve arkadaşları bu durumu hemen anlamışlardı. Duruşmanın daha ilk gününde, Hüseyin bu konuda şöyle diyordu:

"İddianameyi okuduğum zaman cezanın suça değil, suçun cezaya uydurulmaya çalışıldığını gördüm. Cezamızı biraz önce bahsettiğim pazarlık tayin edecektir. Böyle bir pazarlığın bize reva göreceği cezayı bağımsız yargı organlarında uygulamak zor olduğu için Sıkıyönetim Mahkemeleri'ne çıkartılıyoruz. Haklı olarak belirtiyorum; iddia makamını muhatap olarak almıyorum ve mahkemeyi bağımsız yargı organı kabul etmiyorum."

Ayrıca, davanın politik niteliğine rağmen, anayasa ve ceza hukuku ilkelerinin de, hükümde önemli etkisi olabileceği yolundaki avukatlarının görüşlerine bence hiçbir zaman katılmamışlar; davanın mutlaka ve sadece politik etkenlerle sonuçlanacağına olan inançları hiç değişmemişti. Olaylar onları haklı çıkardı.

Şüphesiz, sadece sevk maddesine bakarak, davadan politik sonuçlar elde edilmek istendiği sonucunu çıkarmıyoruz. Fakat, gerek yargılama süresince takınılan tavır, gerekse yargılama dışında, anayasa ve yasaların kişiye güvence sağlıyan hükümlerinin ayaklar altına alınmasıyla uygulanan bir dizi faşizan tedbir ve sonuç, hukuk'un ve hukukun üstünlüğü ilkesinin değil; Deniz'in, Yusuf'un, Hüseyin'in şahsında halkın üzerinde baskı, korku ve terör yaratmak amacına dayalı, gerici egemen sınıfların politikasının davaya damgasını vurduğunu göstermektedir bize.

O dönem yaşanalı daha çok olmadı, hemen hepimiz hatırlamaktayız.

Kamuoyunu tek taraflı oluşturmak için radyo ve televizyon faşist ideolojinin emrine verilmiş, onlarca sayfa tutan iddiana-

meler radyodan günlerce okutulmuş, buna karşılık yargılananların sorgu ve savunmalarından tek kelimeyle söz edilmemiştir.

Gazeteler kapatılma tehdidi altında tutulmuş, tarafsız görev yapmaları engellenmiştir.

Duruşmaları izleyip, basın, radyo ve televizyona haber kaynaklığı yapan Anadolu Ajansı muhabiri, bazı sıkıyönetim savcılarıyla görüşüp, ancak onların onayını aldıktan ve onların istediği biçime soktuktan sonra, duruşmalar hakkında bilgi vermiştir.

Duruşmaların açıklığına rağmen, duruşma salonuna sadece sınırlı sayıda sanıkların yakınları, üstelik her gün yerine getirilmesi ne kadar zor, âdeta eziyet teşkil eden usullerle alınmıştır.

Kararların meclislerde görüşülmesinde, egemen sınıf partilerinin onları bir an önce asmak için gösterdikleri iştahlı tavır, toprak ağası yaşlı bir senatörün konuşmasında dile gelen, "Bunları yargılamaya bile gerek yok, hepsini kurşuna dizivereIim, olsun bitsin," yolundaki hukuk ve adalet anlayışı ve mahkeme başkanının bugünkü demeçleri, davaya neyin damgasını vurduğunu herhalde ortaya koymaktadır.

Bütün bunlar, hepimizin gözü önünde olan ve resmen belgelenen gerçeklerdir. Üç genci sehpaya göndermek için kapalı kapılar ardında olup bitenler de, şüphesiz namuslu insanlarca ortaya konulacak ve bir gün mutlaka öğrenilecektir.

İnfazlardan günümüze dört yıl geçmesine rağmen, ilk defa "DENİZ GEZMİŞ DAVASINA YENİDEN BAKILABİLİR Mİ?" sorusunun ortaya atılmasının; "hukuk", "adalet", "vicdan" ve "çağdaş insan" gibi bazı mefhumlara yürekten inananlar karşısında da, bu sözcükleri kişisel çıkar ve yaşamlarının birer aracı olarak görenler karşısında da namuslu olmanın gereğinin yerine getirildiğine olan kesin inancımızla birlikte;

Bizce asıl yargılama, onları asanların, davanın ve sonuçlarının bittiğini, kapandığını sandığı anda; 6 Mayıs 1972 şafak vakti, halkın vicdanında yeniden başlamıştır.

Gerçekler gün ışığına çıktıkça, dava hakkında son ve kesin hükmü, en yüce yargıç olan halkımız verecektir.

VERİLEN ÖLÜM CEZASI UYGULAYICILARA ONUR VERMEYECEK BİR BİÇİMDE ADALET TARİHİNE GEÇECEK, ACILI BİR ÖRNEK OLACAKTIR...

Hasan Basri AKGİRAY

Aslında hâkimlik gerçekten zor ve zor olduğu kadar da kutsal bir uğraştır. Anadolu'da halen geçerliliğini koruyan "Hâkim, peygamber postunda oturan kişidir," sözü, bu niteliği en güzel biçimde anlatan bir halk deyişidir.

Ne var ki adalet tarihi, özellikle olağanüstü hallerde oluşturulan mahkemelerin, bu kutsal uğraşıyı gölgeleyen, kişisel ya da politik çıkarlarının tutsağı olarak zulme varan adaletsiz kararlarıyla doludur. 1789 Fransız Devrimi'nin, insan kasabı ve giyotinci olarak nitelenen ve ünlü bir hukukçunun deyimiyle, "marangoz hatası yüzünden kürsüde bulunan" ve sonunda tutsağı olduğu giyotinde başı koparılan savcı Fouquier-Tinville'i bu konuda tipik bir örnek olarak gösterebiliriz.

İnsanlık adına övünmek gerekir ki, her toplumda ve her dönemde zulme, adaletsizliğe karşı savaş veren yürekli ve erdemli düşünürler, hukukçular olmuştur. Örneğin, 18. yüzyıl sonlarına doğru, Montesquieu, Rousseau ve Beccaria gibi ünlü düşünür ve cezacılar seslerini yükseltmişler ve bu yürekli çabaları sonunda, yasa koyucular, suç ile ceza arasındaki dengeyi sağlayıcı yasalar yapmak zorunda kalmışlardır. Daha anlaşılır bir deyişle, suç ve ceza arasındaki oran, ta 18. yüzyılda sağlanmış bulunmaktadır.

Aslında T.C. Yasası da, bireye oranla devleti daha çok koruyucu hükümler taşımasına karşın, suç ve ceza orantısını oldukça adaletli koymuştur. Ne var ki ceza yasalarında bu dengenin korunmuş olması yeterli değildir. Uygulayıcıların da aynı konuda duyarlı olmaları gerekir. Kanımca, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarına verilen ölüm cezası, suç ile ceza arasındaki oranın en ağır şekilde bozulması konusunda, uygulayıcılara onur vermeyecek biçimde adalet tarihine geçecek acılı bir örnek olacaktır. Bir hukuk adamı, hatta sade bir Türk vatandaşı olarak bundan üzüntü duymamak olanaksızdır.

Üç genç adamın serüvenine, yakın geçmişte hep birlikte tanık olduğumuza göre, yaptıkları eylemleri burada saymaya gerek görmüyorum. Şimdi belleklerimizi tazeleyip, yaptıkları eylemleri anımsayarak T.C. Yasası'nın onlara uygulanan 146/1 maddesi ile öteki iki maddesini okuyalım:

Madde 146/1: "Türkiye Cumhuriyeti Teşkilâtı Esasiye Kanunu'nun tamamını veya bir kısmını tağyir ve tebdil veya ilgaya ve bu kanun ile teşekkül etmiş olan BMM'yi iskata veya vazifesini yapmaktan men'e cebren teşebbüs edenler idam cezasına mahkûm olur."

Madde 168: "Her kim 125, 131, 140, 147, 149 ve 156. maddelerde yazılı cürümleri işlemek için silahlı cemiyet ve çete teşkil eder, yahut böyle bir cemiyet ve çete âmirliğini ve kumandayı ve hususi bir vazifeyi haiz olursa on seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezasına mahkûm olur."

Madde 171: "125, 131, 133, 146, 149 ve 156.maddelerde yazılı cürümlerden birini veya bazılarını hususi vasıtalarla işlemek üzere, birkaç kişi aralarında gizli ittifak ederlerse bunlardan her biri aşağıda yazılı cezaları görür.

1) (...)

2) Bu ittifak 146, 147. maddelerde gösterilen cürümlerin icrasına müteallik ise dört seneden on iki seneye kadar ağır hapis cezası verilir."

Şimdi bu maddeleri okuduktan sonra, derinlemesine bir hukuk bilgisine sahip olmasak bile, kafasında beyin, göğsünde yürek taşıyan insanlar olarak düşünelim. Bu maddelerden hangisiyle ceza verilmesi adalettir?

Beş-on genç adamla, birkaç silah, bir miktar dinamit lokumu, konserve kutusu ve karpit ile anayasayı ihlal, Millet Meclisi'ni iskat olanaklı mıdır? Banka soymanın ve adam kaçırmanın anayasayı ihlalle ilgisi nasıl kurulabilir? Ve nasıl, nasıl, suç ile ceza arasındaki oran bu denli temelinden yıkılarak, yaşamlarının en coşkulu çağında üç körpe insan ipe gönderilir?

Kuşkusuz suçlu idiler, ama ölüm cezasını gerektirecek kadar değil.

Beş-on genç anlaşmış, belki gizli ve silahlı bir çete ya da cemiyet kurmuşlardı ve bu kuruluş 146. maddedeki anayasayı ihlal suçuna müteallik olabilirdi. Ama bu davranışları, tıpatıp ve kesinlikle 168. maddenin kapsamına girer ve ona göre cezalandırılırlardı. O zaman ölüm yerine en çok verilecek cezanın, 24 yıl ağır hapis olması gerekirdi.

Suçlu idiler. 146. maddedeki suçu işlemek üzere, yani anayasayı ihlâl için, özel araçlarla donatılmış, birkaç kişi anlaşarak gizli birlik kurmuş olabilirdi. Ama o zaman bu eylemlerinin cezası ölüm değil, 171. maddeye göre en çok 12 yıl ağır hapis olması gerekirdi.

Nitekim, kişiliklerini yakından tanımakla onur kazandığım Askeri Yargıtay'ın değerli üyelerinden hâkim tuğgeneral sayın Kemal Gökçe ve hâkim Alb. Sayın Nahit Saçlıoğlu da, aynı

inançta bulunmuşlar ve sanıkların 146/1 ile değil 168. madde ile cezalandırılmalarını ve ayrıca, hafifletici neden kabul edilerek, 59. madde ile cezalarından indirim yapılması gerekçesiyle onama kararına aykırı oy kullanmışlardır.

Görüldüğü gibi, en katı hukuk mantığı ve en acımasız bir ceza adaletiyle davranılsa bile, ölüm cezası adaletsizdir, yanlış hükmedilmiştir.

Bu ceza sosyal ve insancıl açıdan da hukuk kurullarına aykırıdır, hatalıdır. Şundan ki, ceza yasamızda cezayı azaltıcı takdiri nedenler kabul eden bir 59. madde vardır. Hâkimler bu maddeyi dilediği nedenlerle uygulamak suretiyle cezadan indirme yapabilirler. Bu indirme ölüm cezalarında, süresiz ağır hapse çevrilmek biçiminde uygulanır. Bu madde, hâkimlere tanınmış en son insancıl bir yetkidir. Hangi maddeyle ceza verilirse verilsin, hâkimlere huzur, suçlulara teselli verecek bir olanaktır bu. Ne yazık ki, kararda bu olanaktan da yararlanılmamıştır.

Ölüme mahkûm edilen üç gencin, köhnemiş bir düzene başkaldıran, emperyalizme karşı halk savaşı veren ve bu konuda gençliğe öğütte bulunan Mustafa Kemal'in çocukları olduğu, O'nun söz ve davranışlarının genç, coşkulu yüreklerde yaptığı etki düşünülmemiştir. Tüm eylemlerinde, can kaybından en zor koşullarda bile titizlikle kaçındıkları, gerek mahkemede, gerek eylemlerinde takındıkları mertçe davranışları, suçlarını kabule kadar varan dürüstlükleri hiç göz önüne alınmamıştır. Oysa, bunlardan sadece bir tanesinin varolması halinde bile 59. madde uygulanarak hiç olmazsa ölüm cezasından kurtarılmaları yasal bir imkândı. Ama hayır, ilahlar kurban istemişlerdi bir kez... ve de kurban verilecekti.

Yanıt 2) Mahkemenin, çağdaş ceza adaletine kesinlikle ters düşen söz konusu kararının oluşmasında 12 Mart ile başlayan anti-demokratik ortamın etkisi bulunduğu kuşkusuzdur. Gerçekten bu olağanüstü dönemin ilk hükümet başkanı, Türkiye

radyolarından, "Suçluların başları balyozla ezilecektir," sözleriyle ilk engizisyonist hükmü vermişti. Anayasanın 132. maddesindeki "...Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez. Genelge gönderemez, TAVSİYE VE TELKİNDE BULUNAMAZ" yasaklamasına bakılmaksızın bir başbakan tarafından bu telkinin yapılması, sıkıyönetim komutanlıklarınca, brifingler yapılmak, bildiriler yayımlanmak yolu ile gençlerin suçlu olduklarının kanıtlanması çabası, yasalara göre karar veren askeri hâkimlerin görevden alınmaları gibi tutum ve davranışlar, mahkemenin kararına etki yapan somut olaylardır. Bu etki sonucudur ki hâkimler, anayasamızın 132. maddesindeki, "Hâkimler görevlerinde bağımsızdırlar. Anayasaya kanuna, hukuka ve vicdani kanaatlarına göre hüküm verirler" kuralına uyacakları yerde, 12 Mart ile başlayan ve yaratılan ve yukarıda sözünü ettiğimiz davranışlarla oluşan ortamın etkisi altında hüküm vermek zorunda kalmışlardır. Yanlış ve adaletsiz karar verilmesinde en büyük etki bu ortamdır.

Yanıt 3) Deniz ve arkadaşlarının davasına yeniden bakılabilir mi? Hukuk deneyimi ile muhakemenin iadesine yasal olanak var mıdır? Kanımca vardır. Şundan ki, ceza muhakemeleri usulü yasasının 327. maddesinin 3. bendi şu hükmü koymuştur. "Bizzat mahkûm tarafından sebebiyet verilmiş kusur müstesna olmak üzere, hükme iştirak etmiş olan hâkimlerden biri aleyhine ceza tatbikatı ve kanuni bir ceza ile mahkûmiyeti istilzam edecek mahiyette olarak vazifelerini ifada kusur etmiş ise" davanın yeniden görülmesi olanaklıdır.

Birinci soruya verdiğimiz yanıtta belirttiğimiz gibi, sanıkların eylemleri hiçbir yorum ve tereddüde meydan vermeyecek biçimde 146/1. maddeye uygun değildir. Hele, T.C. yasasında sanıkların eylemlerine uyan bir 168. ve bir 171.madde varken, 146/1. maddeye göre hüküm verilmesi, doğal olarak, hüküm veren hâkimlerin görevlerini kötüye kullanmak suretiyle kusur işledikleri sonucunu doğurmaktadır. Bu nedenle, hukuki

yorum ya da inanç farklılığı gerekçesi de olayda söz konusu olamaz.

Kaldı ki savunma avukatlarının, örnek mahkeme kararları ve ünlü cezacıların bilimsel görüşlerine dayalı savunmalarında bu durumu açıklığa kavuşturmalarına karşın, yanlış ceza maddesi uygulanması, uygulayanların, inançları gereğinden çok peşin hükümlü olmalarıyla açıklanabilir. Böyle bir davranış ise, sözü geçen 327. maddedeki, "vazifeyi ifada kusurdur." Bu nedenle de ortada, ceza tatbikatını istilzam eden bir eylem var demektir. 1803 sayılı af yasası karşısında hâkimlerin, bu eylemleri nedeniyle ceza koğuşturması yapmaya yasal olanak bulamadığından, suçluluğun, muhakemenin iadesi istemini inceleyecek mahkemece düşünülmesi gerekecektir. Aslında, görevi kötüye kullanmanın, hâkim hakkında ceza uygulamasını gerektirecek nitelikte olması, muhakemenin iadesi için yeterlidir. Hüküm verilmesine gerek yoktur.

Kaldı ki bu konuda fazla bir kanıt aramaya, ya da yasa hükümlerini zorlamaya gerek de yoktur. En sağlam kanıtı, Sıkıyönetim Mahkemesi'nin ölüm cezasını veren Hâkimler Kurulu Başkanı Ali Elverdi, daha geçen gün bir gazetede yayımlanan anılarında, "...ben komünistleri temizlemek için bu görevi kabul ettim," şeklindeki sözüyle vermiş bulunmaktadır. Hükme katılmış bir hâkimin bu kast altında görev alıp hüküm vermesi, o hâkim hakkında ceza koğuşturması yapılmasına yeterlidir. Bu nedenle hiç düşünmeden, Deniz Gezmiş davasının yeniden görülmesine yasal olanak vardır, diyebilirim.

CHP İstanbul Milletvekili

HÜKÜM VERİLMESİNE VE CEZANIN İNFAZ EDİLMESİNE RAĞMEN KAMUOYUNDA KABUL EDİLMİYOR, TARTIŞILIYORSA O DAVA KAPANMAMIŞTIR

Av. ERŞEN SANSAL

"Yargılama", insanoğlunun en ilginç buluşlarından biridir. Dava, sonuç bakımından "adaleti gerçekleştirme" eylemi olmalıdır. Belki bir yargılama sonunda verilen kararın, sadece sanığın kararı olduğu düşünülebilir. Ancak ulaşılan karar bir beraat kararı ise, bu yargılanana olduğu kadar, yargı hakkını kişiler eliyle kullanan yargılayana da bir aklanma kazandırır. İşte, mahkeme kararlarında "kamu adına", "ulus adına" gibi ibarelerin kullanılmasının bir nedeni de budur. Eğer bu karar bir mahkûmiyet kararı ise, bunu yalnızca sanığın kararı sayıp geçmek çok eksik kalır. "Önemli olanın bir yargılama yapılmış olmasıdır" denilip geçilmesi halinde, adalet adına verilen bu mahkûmiyet kararı, adaleti gerçekleştirme(!) işini yapanların

boynuna asılan yafta olarak kalır. Hele bu karar, bir idam kararı ise...

Ve bu tür davalar, aradan ne kadar zaman geçerse geçsin kapanmaz. Bir dava hükümle biter, ancak böyle davalar bitmez. Çünkü bir dava, hükmün verilmesine ve cezanın infaz edilmesine rağmen kamuoyunda kabul edilmiyor, tartışılıyorsa, o dava kapanmamıştır. Çünkü davanın sanıklarının idam edilmelerine rağmen, suçlamalar hâlâ devam ediyorsa o dava kapanmamıştır. Suçlamalar sürdükçe savunmalar da sürer gider ve bunun kadar haklı bir şey olamaz. Ve bu dava, "ölüm cezası" gibi, en azından insan hayatını ilgilendiren bir dava ise insan hayatını savunmak sürer gider.

6 Mayıs sabahı, üç genç devrimci idam sehpasında can verdiler.

Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan haklarında açılan dava, Ankara 1 Numaralı Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nde 16 Temmuz 1971 tarihinde başlamıştı. Davanın iddianamesinde şöyle deniyordu:

"... O zamanın iktidar edenlerinden birinin, bu zamanın iktidar edenlerine tavsiyesi kulaktan kulağa fısıldanıyordu: Gençliği bölünüz!... Yetkililer korkaklık, kurnazlık içinde seyirci kalıyorlar, gene söylentilere göre bir gruba yardımcı oluyorlardı... Gençler artık kendi sorunları yanında memleket meseleleriyle de ilgileniyordu. Anadolu hâlâ aç, kaynaklar hâlâ tahrik edilemiyor, fırsat eşitliği hâlâ verilmiyor, mîrimiranlıktan kalma mütegallibe ve bir günde milyonlar vuranlar hâlâ mağara halkıyla aynı yurt sathında yan yana yaşıyordu. Pahalılık gene başıboş gidiyor, karşılıklı saygı tarihe karışıyor, az çalışıp çok kazanan kişiler türeten ülke oluyorduk. Halkın yarı nisbeti aydınlanmak şöyle dursun, okuyup yazmayı bile öğrenememişti. İdareciler gene 'nurlu ufuklar' nutuklarıyla karın doyurmaya devam ediyorlardı..."

İddianame devam ediyordu:

"... Türkiye'de zamanın getirdiği çirkin politikacılar, muhte-

ris politikacılar, çıkarcılar ve utanmaz adamlar vardı. Her biri ayrı yönde faaliyet gösterirken iktidar gayesinde birleşiyorlar, onu elde edebilmek için başvurmadıkları şekil kalmıyordu..."

Ne gariptir ki, bu cümlelerin yer verildiği iddianame ile suçlananlar davanın sanıklarından ibaretti ve istenen ceza da "idam" idi.

İki buçuk ay kadar süren dava sonunda Sıkıyönetim Mahkemesi, 9 Ekim 1971 tarihinde Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan ile birlikte on beş sanığın daha ölüm cezasına çarptırılmalarına karar verdi.

Sanıklar hakkında uygulanan madde, Türk Ceza Kanunu'nun ünlü 146. maddesi idi. Bu madde: Kanunun gerek yapısı, gerekse düzünlenme biçimi içerisinde, kanunun sistemine ve ruhuna yabancı garip bir maddedir. Örneğin suçun işlenmesine ilişkin bir genel kasıt yeterli görülmeyip, "özel kasıt" aranmış olmasına rağmen, idam gibi bir cezanın öngörüldüğü maddede bunun unsurlarının neler olduğu belirtilmemiştir. Oysa bu denli ağır ve çağdışı bir cezanın yer aldığı bir düzenlemenin, açık ve net bir şekilde belirtilmesi gerekir. Maddedeki fiil, bir teşebbüsten ibaret olarak gösterilmiştir. Böylece sanıktaki kastın, asli fiile mi, yoksa teşebbüse mi yönelik olduğu dahi açıklık kazanmamıştır. Fiilin bir "örgüt suçu" mu olabileceği ya da bireyler tarafından da işlenilebilir olup olmadığı tereddütlerine cevap veremediği gibi, fiilin icra safhalarında bir ayrım yapılmaması bakımından da uygulamaya açıklık getirecek nitelikte bulunmaması, bu maddenin büyük eksiklikleridir. İcra başlangıcının nereden sayılacağı, suçun işlenme vasıtaları ve bunların elverişlilik niteliği, keyfi uygulamaları ortadan kaldıracak şekilde açıklığa kavuşturulmamıştır. Bütün bunlar, 146. maddenin kanunun sistem ve anlayışı içerisindeki yabancılığının kanıtlarıdır.

Dava sırasında, sanıklara bu maddenin uygulanabilip uygulanamayacağı hakkında büyük bir tereddüt belirmişti. Bu konudaki şüpheler, Askeri Yargıtay'ın kararlarına dahi yansımış-

tır. Gerçekten de Sıkıyönetim Mahkemesi'nin kararı, Askeri Yargıtay'da Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan dışındaki sanıklar açısından bozulurken; iki üye, bu üç sanık hakkında dahi, "...sanıkların eylemlerinin TCK'nın 146. maddesine değil, 168. maddesine uygun düştüğü ve haklarında hafifletici neden kabul edilerek 59. maddenin uygulanması gerektiği..." gerekçesiyle, karara muhalefet şerhi koymuşlardı. Gene Askeri Yargıtay Daireler Kurulu, davanın diğer sanıkları hakkında verdiği kararda, bir sanık hakkında TCK'nın 169. maddesinin uygulanmasını öngörüyordu. Bu madde bir önceki 168. maddeye bağlı bir suçu düzenlemektedir ve davanın diğer sanıklarının sorumluluğunu 168. madde kapsamında düşünme karinesine dayanır. Bu suretle karar, 146. maddenin uygulanmasına ilişkin olarak büyük bir yara almıştı.

Sıkıyönetim Komutanlığı nezdinde kurulmuş Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi'nde bunlar savunulmuş olmakla birlikte, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'mn yayınladığı 49 numaralı bildiride, "...Bu suçluların bir an evvel cezalandırılarak lâyık oldukları cezaları görmeyi bütün kamu arzu etmekte..." denildikten sonra, savunmaların "bizzarur" dinlenildiği belirtilmekteydi. İzmir Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından yayınlanan 26 numaralı bildiride ise, "...infaz işlemlerinin başlamak üzere olduğu bu günlerde..." denilmekteydi ve bu bildirinin yayınlandığı tarihte henüz Yargıtay'daki savunmalar bile yapılmamıştı.

Kısaca "Anayasayı ihlâl" diye adlandırılan 146. maddede yazılı suçun kanunda belirli bir düzenlemeye tabi tutulmamış olması, uygulamada ve düşünce alanında madde hakkındaki tartışmaların yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bugün genellikle kabul edildiğine göre, madde, anayasal görev ve yetkileri kullanma durumunda bulunanlara işlenebilecek suçlar için uygulanabilir; anayasayı yürütme görevine sahip olmayanlar tarafından bu suç işlenemez. Örneğin, yargı organlarının kararlarına uymamanın 146. maddedeki suçu oluşturduğu birçok hukukçu tarafından ifade edilmiştir. İşkence suçlarının ya da

milletvekillerine oylarını kullanmaları ve yasama görevlerini yerine getirmeleri konusunda çeşitli şekillerde etki yapılmasının, 146. madde kapsamında olacağı belirtilmiştir. 146. maddenin daha önce Adnan Menderes ve Talât Aydemir olaylarında da uygulandığı hatırlandığı zaman, aynı maddenin gerçekten Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan haklarında ne derece uygulama alanının olacağı oldukça terüddütlü kalır. Ancak 12 Mart dönemi uygulamaları 146. maddeye eskisinden farklı, başka bir anlam getirmiştir. Bu da, maddede yazılı suçun siyasal maksatlarla işlenmesidir. Ancak bu, maddenin uygulama alanını daraltmak amacıyla değil, tam aksine, temelinde siyasi inanç bulunması nedeniyle "düşünce suçu" kapsamında genişletmek amacıyla yapıldığından, maddenin alanında ve kapsamında bir değişiklik yaratılmıştır.

Daha mahkeme başlarken, davanın ilk celsesine sanıklar getirildikleri sırada, bir sanık, başına copla vurularak yaralanmıştı. Bir başka sanığın da duruşmaya sedyeyle getirilip götürüldüğü davada, gene bir diğer sanık duruşma salonunda omzundan dipçiklenmişti. Avukatların ve duruşmaya alınabilen az sayıdaki dinleyicilerin üstleri, tepeden tırnağa sıkı bir şekilde ve her defasında aranıyordu. Duruşma salonu, sanıklara ve avukatlara dört taraftan çevrilmiş namlularla bir savaş alanını andırıyordu. Avukatların duruşma salonuna kabul edilmek için avukat olmaları, vekâletname almış bulunmaları yeterli değildi, ayrıca daimi taşınması gereken bir kart bulunmazsa bunlar geçerli olmuyordu. Dinleyicilik özel bir kart sınırlamasına bağlanmıştı. Yargılama aleniyetinden bahsedilemezdi. Dava devam etmekteyken, davanın on bir avukatı hakkında, "ordunun manevi şahsiyetine ve askeri savcıya hakaret" suçlarından dava açılıp avukatlar mahkûm ediliyor, savunma dokunulmazlığı zedeneliyordu. Cezaevinde avukatların müvekkilleri ile görüşmeleri sebebiyle de avukatlar hakkında soruşturma açılıyordu.

Bir yandan cezaevinde de aynı tarihte çeşitli baskılar orta-

ya çıkıyor; bunlarla birlikte çeşitli direnişler, açlık grevleri, vs. devam ediyordu. Öte taraftan politik düzeyde de başka tutumlar görülmekteydi. Zamanın Başbakanı Nihat Erim, sanıklara ve yakınlarına seslenerek onları nedamete çağırıyordu.

Ne gariptir ki, üç yurtseverin "anayasayı ihlâl" suçuyla idam edildikleri sırada başbakan olan Nihat Erim, aynı anayasayı, "Bu bizim için lükstür," diyerek tadil ettiriyordu. Gene bir dönemde üç genç devrimci "anayasayı ihlâl" suçundan idam edilirlerken, aynı dönemde yapılan yargılamalarda büyük etkisi görülen anayasa değiştirilip, örneğin "tabii hâkim" ilkesi kaldırılıyordu. Ve gene "anayasayı ihlâl" suçu hükümlülerinin ölüm cezalarının infazı hakkındaki kanun, aynı anayasaya aykırı olduğundan Anayasa Mahkemesi'nce iptal ediliyordu.

Ölüm cezalarının kesinleşmesinden sonra, ilk kez 1790 imzayla kamuoyunda ölüm cezalarının çağdışı niteliği kınandı. Daha sonra buna birçok bildiri de eklendi.

Yargılamalar süresince mahkeme başkanı olan Tuğgeneral Ali Elverdi, dava bittikten bir süre sonra emekli olup AP'ye girerken bir beyanat vererek, görevde iken "politik hizmetler" yaptığını açıklamıştı. Bu hizmeti, daha sonra milletvekili olmasıyla taltif edildi.

Toplumların tarihi, sınıf mücadelelerinin tarihinden ibarettir. Bunlar kimi zaman mutlu, kimi zaman da acı yıldönümleri olarak tarihteki yerlerini alırlar.

Ve 6 Mayıs 1972 sabahı Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan -tashihi karar isteklerinin reddi hakkındaki karar, daha avukatlarına tebliğ bile edilmemişken- idam edildiler.

12 MART DÖNEMİNDE HUKUK KURALLARI ALABİLDİĞİNE HİÇE SAYILMIŞTIR...

Av. Alp KURAN

Türk tarihinde, Selçuklular ve Osmanlılar dahil, yasalar ve hukuk 12 Mart döneminde olduğu kadar hiçbir zaman çiğnenmemiştir. Bu dönemde, gerek Sıkıyönetim Mahkemeleri'nin kuruluşunda ve dağılışında, gerek yargıçların ve savcıların bu mahkemelere atanış ve görevden alınışlarında, gerek sanıkların sorgulanmalarında, gerekse yargılanmalarında hukuk kuralları alabildiğine hiçe sayılmıştır.

Hukuk dışı 12 Mart Muhtırası'na hizmet eder görüntüsü altında, birtakım faşizan güçler, yalnız 12 Mart tarihinde yürürlükte olan yasaları çiğnemekle kalmamışlar; hukuk dışı sorgulamalar ve mahkûmiyet kararları elde edebilmek için yasalarda ve hatta anayasada istedikleri değişiklikleri yaptırabilmiş-

lerdir. Ancak bu faşizan güçler, yasalara kendi getirdikleri değişiklik hükümlerini de yetersiz bulmuşlar, çoğu kez bunlarla dahi kendilerini bağlı saymamışlardır.

Gözaltı süresiyle ilgili yasa ve anayasa değişiklikleri ve uygulamaları bunun en belirgin kanıtıdır.

12 Mart Muhtırası'nın verildiği tarihte gözaltı süresi 24 saattir. Yani sanığı polisin ve güvenlik kuvvetlerinin elinde 24 saatten fazla tutma olanağı yoktur. Anayasa kesin mahkeme hükmü olmadıkça hiç kimsenin özgürlüğünden yoksun bırakılamayacağı hükmünü koymuştur. Sanığın tutuklanmasını yargıç kararına bağlamıştır. Yasalar sanığın ilk sorgusunun polis ya da güvenlik kuvvetleri tarafından yapılmasını yasaklamış, bu yetkiyi savcılara vermiştir. Savcı 24 saat içinde sanığın sorgusunu yapacak ve yargıç önüne çıkaracaktır.

Durum bu iken, 12 Mart döneminde, suçsuz insanlardan işkenceyle suçluluk ikrarı almak için, yargılama usulü yasasında gözaltı süresi, anayasaya aykırı olarak 24 saatten 30 güne çıkarılmış; bu 30 günlük sürenin büyük bir bölümü organlara elektrik vermek dahil her türlü işkenceye ayrılmış, geriye kalan kısmı da işkence izlerini yok etmekte kullanılmıştır. Yasada yapılan bu değişiklikten sonradır ki, gözaltı süresinin 24 saatten fazla olamayacağını bildiren anayasa hükmünü değiştirmek yoluna gidilmiş; böylece yasalar anayasaya uygun olarak çıkarılmak gerekirken, anayasa, yasa değişikliklerine uydurulmak istenmiştir. Yapılan anayasa değişikliğinde gözaltı süresi 15 gün olarak belirlendiği ve herkes öncelikle anayasa hükümlerine uymak zorunda olduğu halde, sıkıyönetim makamları 30 günlük gözaltı süresini uygulamaya ve işkenceleri uzatmaya devam etmişlerdir.

O dönemde yalnız kendilerine "anarşist" adı takılan silahlı gençler değil, 12 Mart Muhtırası ile şapkasını alıp giden Başbakan Demirel, onun yerine gelen partilerüstü hükümetler, parlementoda bu hükümetlere ve anayasa ile yasa değişikliklerine oy vermek zorunda bırakılan siyasal partiler, cumhurbaş-

kanlığı seçimleri de hukuk dışı baskılara ve işlemlere uğramıştır.

Bu dönemde, silahlı eylemlere girişen gençler yanında, bu tür eylemlerle uzaktan yakından hiçbir ilgisi bulunmayan kitaplarından ötürü birçok bilim adamı, sanıkları Sıkıyönetim Mahkemeleri'nde savundukları için hukukçular, çeviri yapan aydınlar, sanatçılar da hukuk dışı yollardan tutuklanmış, mahkûm edilmek üzere sanık sandalyesine oturtulmuştur.

Hukukun böylesine ve bu boyutlarda çiğnendiği bir ortamda, bu dönemin sıkıyönetim sanıkları da elbette bu uygulamadan fazlasıyla nasiplerini almışlar, hukuk dışı sorgulamalardan ve yargılamalardan geçirilmişlerdir.

12 Mart dönemi savcılarının ve sorgulama makamlarının pek çok suçlamalarının asılsız ve hukuk dışı olduğu sonradan anlaşılmıştır. Tutuklama kararlarından çoğunun hukuksal nedenlere değil, siyasal amaçlara dayalı olduğu açıkca ortaya çıkmıştır. Binbir güçlük içinde gerçekleştirilen 1973 genel seçimlerinden sonra verilen mahkeme kararları bunun kanıtıdır. "Sabotaj Davası" adıyla anılan davanın iddianamesi ve bu davada verilen beraat hükmü bunun en belirgin örneğidir. Eğer 1973 seçimlerinin getirdiği ortam olmasaydı, tertipçilerin elinde, "Sabotaj Davası" ile birlikte, daha pek çok davanın suçsuz sanıklarının Sıkıyönetim Mahkemeleri'nde en ağır cezalarla mahkûm edileceklerinde kuşku yoktur.

İşte hukuksuzluğun böylesine egemen olduğu bir dönemde, silahlı eyleme giriştikleri ve bu yoldan anayasal düzeni cebren değiştirmeye teşebbüs ettikleri gerekçesiyle, üç genç - Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan- idam edilmişlerdir.

Bu durum, sözü geçen idam cezalarının hukuka uygun olup olmadığı sorusunu daha ilk günden akıllara ve vicdanlara yerleştirmiştir. Yazıya dökülmese bile, herkes kendi kendine ve yakınlarına bu soruyu sormaktadır. İstesek de istemesek de toplumsal gerçek budur.

Kaldı ki, yukarıdaki soruyu sormayı haklı gösterecek başka olaylar ve mahkeme kararları da vardır. Bir kere, Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan gibi ve aynı amaçlarla aynı türden silahlı eylemlere girişen başka gençler de olmuştur. Fakat onlar hakkında idam cezası verilmemiş, infaz edilmemiştir.

İkincisi, İstanbul 1 No'lu Sıkıyönetim Mahkemisi'nin "Anayasayı ihlâle teşebbüs" suçu hakkında verdiği gerekçeli kararıdır. İstanbul 1 No'lu Sıkıyönetim Mahkemesi, söz konusu kararına silahlı beş-on kişinin, giriştikleri eylem ne olursa olsun, devletin uçakları, tankları, deniz filoları karşısında anayasayı ihlâl suçunu işlemelerine olanak bulunmadığını, çünkü bunda hiçbir başarı şansı bulunmadığını, bu nedenle ortada Ceza Hukuk deyimiyle "işlenemez suç" bulunduğunu, bu durumda olsa olsa -Türk Ceza Kanunu'nun 146. maddesine giren ve idamı gerektiren anayasayı ihlâle teşebbüs suçu değil- çok daha hafif bir cezayı gerektiren "Türk Ceza Kanunu'nun 146. maddesini ihlâle hazırlık suçu"nun (TCK 168. madde) işlenmiş olabileceğini ortaya koymuştur. Bu gerçekten düşündürücü ve gerekçesi itibariyle inandırıcı kararından sonra ise, İstanbul 1 No'lu Sıkıyönetim Mahkemesi bütün hukuk kurallarına aykırı olarak lağvedilmiştir.

Örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Bir ülkede yalnız bütün vatandaşların değil, yabancıların dahi, yürürlükteki hukuk kurallarına göre güvence içinde yaşamaları ve bir suç töhmeti altındaysalar hukuk kurallarına göre yargılanmaları en doğal hakları olduğuna göre, yukarıda belirttiğimiz bu olgular karşısında, Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın idamlarının hukuka uygun olup olmadığını saptamak üzere, tek yasal yol olarak, "Deniz Gezmiş davasına yeniden bakılabilir mi?" sorusu akla gelmektedir.

Bu soru ortaya atılırken, giden canların geriye gelmeyeceği bilinmektedir. Fakat Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın idam kararları eğer haksız ise, bir daha ülkemizde haksız ve onarılmaz idam cezaları verilmemesi için, bu soruyu or-

taya atmakla bir yurttaşlık ve insanlık görevi yerine getirilmiş olmaktadır.

Hemen belirtelim ki, yürürlükteki hukuk kurallarına ve düzene göre, Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın suçsuz olduklarını ve cezasız kalmaları gerektiğini savunmuyoruz. Yürürlükteki yasalar karşısında, bu üç gencin giriştikleri eylemlerle suç işlediklerinde kuşku yoktur. Sorun bu üç gencin suçlu olup olmadıkları değil, verilen ve uygulanan cezanın suça ve hukuka uygun olup olmadığını saptamaktır.

ALİ ELVERDİ GÖREVİNİN NE OLDUĞUNU AP'DEN MİLLETVEKİLİ OLDUKTAN SONRA KAMUOYUNA AÇIKLAMIŞTIR...

Av. Mükerrem ERDOĞAN

Üç genç arkadaşın asılmasından tam iki ay sonra gözlerim bağlı olarak getirildiğim Kontr-Gerilla karargâhında madeni sesi çın çın öten ve kendisine "Albayım" diye hitap edilen zat demişti ki:

"Onların işi yakalandıkları zaman bitmişti."

Bu zatın bu açıklaması o anda, bizim Sıkıyönetim Askeri Mahkemeleri'nin kuruluşu, işleyişi ve üyelerinin atanmasıyla ilgili olarak sahip olduğumuz ve yargılama sırasında ileri sürdüğümüz düşüncelerin teyidi anlamını taşıyordu.

Ancak bütün bunlara karşın, hukukçu olmanın koşullandırmasıyla Askeri Mahkeme'nin on sekiz gencin idamına imza atacağını ve kalem kıracağını beklemiyorduk. Bir bankanın so-

yulmasının, dört Amerikalı erin kaçırılmasının Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nı tebdil, tağyir ve ilga edeceğini bir hukukçunun anlaması ve kabullenmesi olanak dışı bir şeydi. Davanın politik niteliği dahi bu eylemlere TCK'nın 146. maddesinin uygulanmasına yetmezdi. Ne var ki önceden saptanmış sonuca varabilmek için anayasa ve ceza hukuku ilkeleri bir tarafa itilmiş, suç ile ceza arasında akıl almaz oransızlık taşıyan bir karar verilmişti.

Suç ile ceza arasındaki bu oransızlığın nedenini bir çırpıda tanımlamak olanaksızdır. Bu konunun her yönü siyaset bilimciler, sosyologlar, ekonomistler ve tarihçilerle psikologlar tarafından ayrı ayrı incelenmelidir. Özellikle bir psikolog, bu oranı bozanlar arasında, çok ilginç prototipler bulacaktır.

Üç genç insanın asılmalarından sonra infaz tutanağı düzenlenip, tutanak ilgililer tarafından imzaladıktan sonra, idam cezalarını veren Askeri Mahkeme Başkanı Ali Elverdi bize (Halit Çelenk'e ve bana) dönerek, "Bizler görevimizi yaptık," demiştir.

Görevinin ne olduğunu da Adalet Partisi'nden milletvekili seçildikten sonra Türk kamuoyuna açıklamış bulunmaktadır.

Namuslu gazetecilik anlayışının bir ürünü olan bu röportaj ile halkımızdan ısrarla gizlenen gerçekler halkımızın bilgisine sunulmuştur. Şüphesiz halkımız bu gerçekleri en doğru şekilde değerlendirecektir. İnfazları anında bizim yanlarında olmamızı isterken ONLAR'ın da umudu bu idi.

"Deniz Gezmiş davasına yeniden bakılabilir mi?" sorusunun cevabı kuşkusuz Ceza Yargılama Usulü Yasası'nın dar kuralları içerisinde aranmayacaktır. Bu dava halkımızın yüreğinde 6 Mayıs 1972 sabahından beri "derdesti rüyet"tir.

Bu şaşmayan ve yanılmayan yargıç, elbette nihai kararını verecektir.

ASKERİ GÖREVLERİ YANINDA POLİTİK GÖREVLER DE YAPTIĞINI SÖYLEYEN ELVERDİ HAKKINDA KOVUŞTURMA AÇILMASI GEREKİR

Av. Orhan İZZET KÖK

1. THKO Davası sonunda verilen kararlar, teknik anlamda hukuka aykırı, yanlış kararlardı. Olayda 146. maddenin öğeleri kesinlikle mevcut değildi ve adı geçen maddenin bu davada uygulanması olanaksızdı. Bu maddenin uygulanabilmesi için özellikle yasanın öngördüğü, kasıt, icra başlangıcı ve elverişli vasıta gibi öğler yoktu ve bunlar olmadan hüküm verilemezdi. Bunlar, davanın savunması sırasında uzun uzun anlatılmış, eleştirilmiştir. O nedenle, savunmanın burada yeniden özetlenmesinin bir yararı bulunmamaktadır.

Pratik önem taşıyan sorun şudur: Bulunduğumuz noktada, davaya yeniden bakılması istenebilir mi? Yasal deyimle yargılama yenilenebilir mi?

Kuşkusuz Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan'ın idam edilmiş olmaları böyle bir isteme engel değildir. Ancak yargılamanın sanık lehine yenilenebilmesi ve bunun istenebilmesi için yasa bazı koşulları gerekli görmektedir. CYUY'nın 327 ve 353 sayılı yasanın 228. maddelerinde beş madde halinde düzenlenen bu koşullardan, konumuz bakımından özellikle ikisi, tartışılabilir bir nitelik taşımaktadır:

1) Gerçekten, CYUY'nın 327. maddesinin 3. fıkrasına (353 sayılı yasanın 228. maddesi: C) göre:

"Hükümlünün kendisi tarafından sebebiyet verilmiş olan kusur dışında, hükme katılmış olan hâkimlerden biri aleyhine ceza kovuşturmasını ve kanuni bir ceza ile hükümlülüğü gerektirecek nitelikte olarak görevini yapmada kusur etmiş" olmak, yeniden yargılama istemini gerektiren nedenlerden biridir.

Biliyoruz ki, 1. THKO Davası'na bakan mahkemenin, hukukçu olmayan başkanı Ali Elverdi, emekli olduktan sonra AP'ye girmiş ve giriş töreninde yaptığı konuşmada, sıkıyönetim döneminde "askeri görevleri yanında politik görevler de yaptığını" söylemiştir. Elverdi'nin benzer itirafları, daha sonra başka konuşmalarda da sürmüş ve bunlar kamuoyuna yansımıştır.

Yargılama bir "askeri görev" değildir, hukuki bir görevdir. Oysa Elverdi bundan söz etmemekte ve yaptığı işleri askeri ve politik olarak ikiye ayırmakta, öyle sınırlamaktadır. Şu hale göre Elverdi, mahkemelerde "politik" görev yapmıştır, yani özel bir "politik-siyasal" görevle orada bulunmuştur. Yargıçlık görevini siyasal bir görev nedeniyle yürütmek ve bu amaçla kullanmak ise yasadaki deyimle, ilgili hakkında "ceza kovuşturmasını" ve sonunda "hüküm giymeyi" gerektirecek bir eylemdir.

Gerçi Elverdi bu yüzden "hüküm giymiş" değildir. Ama yasa, "ceza kovuşturmasını ve hükümlülüğü" gerektirmeyi yeterli bulmaktadır.

Öte yandan bu durumun ispatı da gereksiz hale gelmiştir. Çünkü itiraf bizzat Elverdi'den gelmektedir. Ortada "ikrar" vardır.

Özet olarak, yargılamayı yapan ve hükmü veren mahkemenin başkanı, orada politik görevle bulunduğunu ikrar ve itiraf ettiğine göre yasanın 327/3. maddesi çerçevesinde yargılamanın yenilenmesi gerektiği konusu ciddi olarak tartışılmalıdır. Öte yandan, Cumhuriyet Savcılığı'nın bu ikrarı değerlendirerek Elverdi hakında ceza kovuşturması açması da bizce gereklidir.

2) Aynı yasanın 5. (353 S.Y.E) fıkrasına göre:

"Yeni olaylar ve yeni deliller ileri sürülüp de bunlar yalnız başına veya daha önce irad edilen delillerle birlikte gözönünde tutuldukları takdirde, hükümlünün beraatini veya daha hafif cezayı gerektiren kanun hükmünün uygulanması ile hükümlülüğü gerektirebilecek nitelikte olursa..." yine yargılamanın yenilenmesi istenebilir.

Bu konuda yapılacak araştırmalar ve davanın bütün müdafileriyle yapılacak temaslar sonunda elde edilebilecek ya da saptanabilecek bir delil ve belge söz konusu olursa yargılamanın yenilenmesi için başvurma yolu her zaman açıktır. Bu konudaki yeni delil ya da belgenin tek ya da çok olması önemli değildir. Hiç kuşkusuz, bu konu geniş bir hazırlık ve çalışmayı gerektiren bir iştir. Ama yasanın buna olanak verdiği de bir gerçektir.

22 KİŞİLİK ADALET KOMİSYONUNDA İDAMA KARŞI GELEN TEK ÜYE BENDİM

Mevlüt OCAKÇIOĞLU

Kim ne derse desin, çapı ne olursa olsun, son senelerde gençlik, talebe ve işçi hareketleri halka dönüklüğü nisbetinde, her türlü usul ve vasıta kullanarak -bu vasıtaların en etkeni din olmuştur-, iç ve dış sömürü talana karşı, başkaldırmayacak, hakkını soramayacak, "Bu benim kaderim, o'nun kısmeti" diyecek kadar zavallılaşmış, beyni uyuşturulmuş, gecekonduların, köy-kentlerin sakinleri, yoksul çilekeş, amma bu vatanın öz ve bağlı halk kitlelerini uyandırmak, hakkını sorar ve arar, kıpırdanır, konuşur hale getirmek gibi çok kutsal, çok insancıl çok yurtsever davranışlardır. Bir gerçektir, bir zamanların, suskun, uyuşuk insanları, fakir halk yığınları, bugün -son birkaç yıldır- konusu, ister, direnir, çekişir hale gelmiştir. O bomba-

lar, o soyguncular, o kaçırmalar, o boğuşmalar, köyde, kentte, gecekonduda sefil ve perişan, ama Allah'a çok şükürle kıfafi nefs eden insanlarımızın kulağını ve gözünü Ankara'ya, İstanbul'a, soyguna, sömürüye, hakka, hukuka çevirmiştir. Ülkede ne olup bittiğine merak sardırmıştır. Bu çok büyük bir aşama.

Bu hal senede milyonlarca lafla, arka sıvazlayarak, rüşvet vererek, sermaye ve soygun düzeninin gereklerine uyarak, içine girerek, vergi kaçırarak, yoktan vergi iadesi nasiplenerek sahip olanların hoşuna gitmiyor, gitmez de. Beleşçiliğe, vurguna, soyguna, talana alışmış, uyanışı ve uyanışa ön ayak olanlara ağır saldırılara uğratmak, elden gelirse yok etmek baş çaredir.

İşte üç fidan da -ben bunlara delikanlılar demiştim, Adalet Komisyonu'nun infazı onaylayan kararına muhalefet şerhimde- bu sebeple öleceklerdi, öldürüldüler. Kıpırdayana gözdağı olarak öldürüldüler.

Anayasa dibacesinde, ülkede yaşayan bütün fertlerin, kaderde, kıvançta, tasada ortaklığını emreder. Devlete halkı belli bir ölçüde insanca bir hayat seviyesine getirmekle yükümlü sosyal devlet niteleğini vermiştir.

Bu hareketlerin içinde olanlar, anayasanın bu emirlerini uygulamaya davet ediyorlar. Yasal yollardan, demokratik usullerle, ilk gençlik hareketi, böyle idi, sermaye ve sermayeye dayalı hükümet, birtakım karşı hareketlerle samimi, iyi niyetli, yasalara dayalı davranışları neticede kana buladı, suça yöneltti.

Bu olayın görüşüldüğü sırada Millet Meclisi Adalet Komisyonu üyesi olduğum için, konuyu daha teferruatlı dosyası üzerinden inceledim. Dikkatimi bir mühim nokta çekti. O konuyu başlık yaptım. Bunu izahta belirtmekte meselenin içyüzünü gösterme bakımından büyük yararı var:

KARARIN BİR YERİNDE ŞÖYLE YAZILMIŞ:

"Sanıkların ve müdefaiilerinin Türkiye'nin bugünkü ortama gelmesinin ve olayların gerçek müsebbiblerinin politik iktidar ve emrindeki militanlar oldukları, bunlara karşı çıkanların

meşru müdafa halinde bulundukları yolundaki beyanları bu hadisede Türk Ceza Kanunu'nun 51. maddesinin tatbikini talep eder, istikametteki savunmaları haksız tahrik müessesindeki, hukuki unsurlardan mahrum bulunduğundan, hukuki yönler itibariyle kabule şayan görülmemiş, bu detaylı eleştiri ve iddialar hakkında mahkememiz kişisel görüşlerini mahfuz tutmuş, müessese olarak bunların üzerinde hüküm vermeyi kamu vicdanına, tarihe, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin takdir yetkisine bırakmayı uygun görmüştür."

Bu paragrafı koymakla hâkimler güya halka, tarihe karşı sorumluluktan kendilerini kurtarmak istemektedirler. Bilmektedirler ki, bu hareketlerde TCK'nın 146. maddesini ilgilendiren bir vasıf ve mahiyet yok. Banka soygununun ayrı, adam kaçırmanın ayrı, polis kulübesini kurşunlamanın ayrı ve beş-on senelik hapsi gerektiren cezaları var. Amma ilahlar kurban istiyor. O günkü hâkim zümre, bozuk düzen kurban istiyor. O düzenin mahkemesi de bu kararı verecektir. Kusurumuza bakmayın demek istemektedirler. Kişisel görüşün var da hiç olmazsa TCK'nın 59. maddesini uygulayıp idamı müebbet hapse çevirmen, en tabii hakkın. Takdirine giren hakkın olmadı.

Sizin idam kararınıza büyük Türk milleti ne çare bulabilir? Tarih ne çare bulur, meclisin teşekkülünü biliyorsunuz, mahkememizi görevli kılan, sizi oraya tayin edenler çoğunlukta; bunu bilmezsiniz. Bu özür mü, hâkim beyler? Muhakkak ki idamı isteyen meclis grupları içinde halka dönük milletvekilleri vardı. Ancak gruplarına, yaslandıkları düzene karşı gelemediler. Karşı gelseler kendileri de tasfiye edilirlerdi. Haktan yana, adaletten yana olmak zordur. Büyük fedakârlıklar, yüreklilik ister.

22 kişilik Adalet Komisyonu'nda, idama karşı gelen tek üye bendim. Geniş muhalefet şerhim, Millet Meclisi'nin 10 Mart 1972 tarihli gündeminde okundu. Bana yan bakanlar oldu, komünist diyenler oldu, amma ben hukuktan, adaletten yana olmamın iftiharı, huzuru içinde oldum, olmakta da devam ediyordum.

Çok gezdim Anadolu'yu. Hâkimlik yaptım, avukatlık yaptım, politik çalışmalarım oldu, halka karıştım, sıkıntıları, dertleri, çileyi, her türlü yoksulluğu gördüm. Bu çilenin bitmesi gerektiğine inanmaktayım. Bu uğurda mücadele edenleri takdir etmekteyim.

Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan'ın idam kararları üzerinde iade-i muhakemeye gidilebilir mi?

Gidilir elbet, amma onların davalarına hizmet ettikleri, halk iktidarının kurulmasına bağlıdır. Bu netice, bu üç delikanlının nasıl bir yasadışı takdirle idam edildiklerini izah edebilirdim sanırım, bunlar Anadolu'nun bağrından, köylerden yetişip gelmiş yavrulardı. Ülkenin, Türk halkının maruz kaldığı hizmet yoluna böylece girmişlerdi, ruhları şadolsun.

Niğde eski CHP milletvekili ve
TBMM Adalet Komisyonu eski üyesi

İKİSİ 25, BİRİ 23 YAŞINDA OLAN BU ÜÇ GENÇ, ÖLÜMDEN KURTULAMAZ MIYDI?

Av. Faik MUZAFFER AMAÇ

Konuya genel açıdan bakıldığında:

1) 353 sayılı Askeri Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü kanununa göre, yalnız Sıkıyönetim Askeri Mahkemeleri'nde değil, yargı görevlerini olağan dönemlerde de yapan bütün askeri mahkemelerde hâkimler; hâkimlik güvencesinden yoksundur. Örneğin, bu hâkimlerin terfileri, idari sicil üstlerince verilecek sicile bağlıdır (madde 12). Atanmaları, yer değiştirmeleri Milli Savunma Bakanı ile Başbakan'ın müşterek kararnamesiyle olur (madde 16). Askeri hâkimler Milli Savunma Bakanı tarafından disiplin cezalarıyla cezalandırılabilir (madde 29).

Böylece, hâkimlik güvencesinden yoksun hâkimlerden ku-

rulmuş olduklarından, bütün askeri mahkemeler kuruluş bakımından anayasaya aykırıdır.

Olağanüstü dönemlerde görev yapan Sıkıyönetim Askeri Mahkemeleri, bu konudaki itirazları Anayasa Mahkemesi'ne götürmekten çekinmişlerdir. Görevlerini olağan dönemlerde de yapan öteki Askeri Mahkemeler arasında, konuyu Anayasa Mehkemesi'ne gönderecekler bulunabilir. Bu nedenle, her Askeri Mahkeme'de, davanın çeşidi ne olursa olsun, sanıklar ve varsa müdafileri, 353 sayılı kanundaki hâkimlik güvencesine aykırı hükümlerin anayasaya aykırılığını ileri sürüp konunun Anayasa Mahkemesi'ne gönderilmesini istemelidirler.

Çünkü askeri mahkemelerde, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik güvencesi ilkeleri gerçekleşmedikçe, kamuoyu bu mahkemelerden çıkan hiçbir kararı tam bir güvenle karşılayamayacaktır.

2) En iyisi, ölüm cezalarının büsbütün kaldırılması ise de, bu ceza yürürlükte kaldığı sürece, yasama organı ölüm cezalarının yerine getirilmesine ilişkin kanunların yürürlük maddesini şuna benzer biçimde düzenlemelidir :

"Bu kanun, yayımından doksan gün sonra yürürlüğe girer. Bu süre içinde kanunun iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurulması halinde, kanunun yürürlüğe girmesi için Resmi Gazete'de yayımlanması beklenir."

Ölüm cezalarının yerine getirilmesine ilişkin kanunlar, yayımı tarihinde yürürlüğe girecek olurlarsa, uygulamada Anayasa Mahkemesi'nin denetiminden kaçırılmış olurlar.

Bu söylediklerimiz, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi'nin 9 Ekim 1971 gün ve E: 1971/13, K: 1971/23 sayılı kararıyla ölüm cezasına çarptırılan Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın ölüm cezalarının yerine getirilmesi konusuna uygulandığında:

25 Mart 1972 günlü Resmi Gazete'de yayımlanan 17 Mart 1972 gün ve 1576 sayılı (Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin

İnan'ın ölüm cezalarının yerine getirilmesine dair) kanunun yürürlük maddesi şöyle idi:

"Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer."

Ancak CHP, kanun daha yayımlanmadan ve yürürlüğe girmeden, bu konunun iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvuracağını bildirmiş ve basın da konuyla ilgilenmiş olduğundan, ölüm cezalarının yerine getirilmesi geciktirildi. Yayımından sonra hem biçim, hem de esas yönünden iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurulması üzerine, kanun, Anayasa Mahkemesi'nin 6 Nisan 1972 günlü, K: 1972/13, Karar: 1972/18 sayılı kararıyla iptal edilip 7 Nisan 1972 günlü Resmi Gazete'nin mükerrer sayısında yayımlandı.

Anayasa Mahkemesi, kanunu biçim yönünden iptal ettiğinden, "İptal kararına göre, öteki aykırılık iddialarının incelenmesine yer olmadığına oybirliğiyle karar vermişti."

Bu iptal kararı üzerine yeniden kabul edilen 2 Mayıs 1972 günlü (Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın ölüm cezalarının yerine getirilmesine dair) 1586 sayılı kanun, 5 Mayıs 1972 günlü Resmi Gazete'de yayımlandı. Bu kanunun da "yayımı tarihinde" yürürlüğe gireceği yazılıydı. Bu ikinci kanun yayımlanınca ölüm cezaları hemen yerine getirildi. Böylece Anayasa Mahkemesi'nin, önce sadece biçim yönünden iptal ettiği kanunun, bu kez esas yönünden de incelenip anayasaya uygunluğunun denetlenmesi olanağı ortadan kaldırılmış oldu.

Yasama organı, kanunun yürürlük maddesini Anayasa Mahkemesi'nin denetimini önlemeyecek biçimde düzenlemiş olsaydı, ACABA Anayasa Mahkemesi kanunu esas yönünden de iptal etmez ve ikisi 25, biri 23 yaşında olan bu üç genç ölümden kurtulmaz mıydı?

Bu ACABA'ya karşın ölüm cezalarının yerine getirilmiş olması hangi vicdanı sızlatmaz?

12 MART'IN KENDİNE ÖZGÜ HUKUKLA BAĞLANTISI OLMAYAN ÖZEL BİR YERİ VARDIR

Av. Bozkurt NUHOĞLU

Deniz Gezmiş ve arkadaşları davasına yeniden bakılabilir mi? Bu kararları veren mahkemelere dışardan baskı yapılmış mıdır? Politik etkenler kararlar üzerinde ne dereceye kadar etkili olmuştur? Bu sorulara cevap vermek ve açıklık getirmek kanımca bir hukukçudan öte her yurtseverin görevi ve kullanması gereken bir hakkıdır.

Ben bu olaya bugün taşıdığım hukuki kimliğin gerektirdiği açıdan yaklaşmak istemiyorum. Bu olayın hukuki cephesini çok değerli ve saygın hukukçu meslektaşlarımız aydınlatmışlardır. Ve bunu aydınlatmaya devam edeceklerdir. Benim yaklaşımım da son çözümlemede hukuki durumu aydınlatıcı nitelikte olacaktır. Ancak bu hukuki bakış açısı sadece Sıkıyönetim Mahkemesi'nde yargılanan Deniz'in dosyasıyla bağlı değildir. Daha çok gerilere giden hukuki duruma aydınlık getiren

bir bakış açısıdır. Bu bakış açısı daha çok egemen sınıfların "kast" unsuruna dayanacaktır.

Bizce Deniz'in asılarak idam edilmesine yol açan, sadece son eylemleri değildir. Deniz'i çok yakından tanıyan bir kişi olarak, onun ilk eylem günlerinden son günlerine kadar geçirdiği olayları kronolojik olarak anlatıp burjuvazinin kastını (idam etme kastını) buradan başlayıp son güne kadar getirmek gerektiğine inanıyorum.

Deniz, karşılıklı sınıf çatışmalarının yer aldığı, sınıflı bir toplum olan ülkemizde son olaylardan çok daha önce egemen güçler tarafından bu cezaya çarptırılmıştır. Ancak bu cezanın infazı için, herkesçe bilinen son eylemleri kendilerince makul bir gerekçe olarak kamuoyuna sunulmuştur. Deniz adım adım gerçekleştirmek istediği, her hukuki ve demokratik eylemin karşılığında, haksız şekilde her zaman hapishanenin dört duvarıyla karşı karşıya kalmıştır. Bunun için Deniz Gezmiş egemen sınıfların bu kinine çoktan lâyık olmuştur.

Neden? Deniz çalışkan ve başarılı bir öğrenciydi. Hukuk öğrenimine girmesi rastlantı değildi. Onun hukuk öğrenciliği devrimciliğinden çok sonra gelir. O hukuk öğrenimine devrimci mücadele için araç olsun diye, inanarak karar vermişti. Genç kafasında sisli bir şekilde belirlenen adaletli ve halktan yana düzeni ancak demokratik yollardan hukuk öğrenimi yaparak gerçekleştireceğine inanıyordu. Ancak egemen burjuvazi, bu inançlı ve kavgacı kişiliğe bu olanağı tanımadı.

Deniz, öğrenci gençliğin mücadelesini bu şartlar altında, inandığı mücadele biçimi içinde şekillendirdi. Günün tüm öğrenci örgütleri pasifist, neme lazımcı, kişisel şöhret peşinde ve bir bakıma burjuvazinin değirmenine su taşıyan, kişiliksiz yapıdaydı. Bunun için bu örgütlerle ilerici, yurtsever, anti-emperyalist ve anti-faşist mücadele gereği gibi yapılamazdı. Deniz hemen Hukuk Fakültesi'nde Devrimci Hukuklular Örgütü'nü kurdu. Arkasından daha geniş bir tabana hitap eden Devrimci Öğrenci Birliği'ni (DÖB) oluşturdu. Bilahare bu ör-

güt FKF (Fikir Kulüpleri Federasyonu) içinde aktif rol oynayarak onu Dev-Genç'e dönüştürdü. Bundan sonra Dev-Genç, gençliğin anti-faşist ve anti-emperyalist örgütü haline geldi.

Gençliğin her anti-faşist ve anti-emperyalist demokratik atılımı burjuvazinin kalelerinde sonradan tamiri imkânsız gedikler açıyordu. Burjuvazi hedefini seçmişti: İyi bir örgütçü ve baştan aşağı inanç dolu olan Deniz mahvedilmeliydi. Çünkü Deniz ve arkadaşlarının mücadelesi üniversite ve toplumun diğer katlarına yayılmaya ve yansımaya başlamıştı. Özellikle üniversite, ilerici ve devrimci çizgide aktif olarak o zaman da yerini almıştır. Şöyle ki, 1968-1969 ve 1970 yıllarında Türkiye'nin çeşitli kentlerindeki üniversitelerin sosyal ilimlerle uğraşan üç yüze yakın üniversite öğretim üyesi, çeşitli tarihlerde iktidara ve faşist eylemlere karşı yayınladıkları bildirlerle bu oluşumun en somut örneğini vermişlerdir.

Deniz, her şeyin ötesinde bir eylem adamıydı. Kavradığını mükemmel kavrar ve derhal uygulamaya geçerdi. Ve derdi ki, "En iyi lider en iyi militan olandır." O dönemin bütün ilerici, yurtsever, anti-emperyalist ve anti-faşist eylemlerinde o ve arkadaşları yer almıştır. Her demokratik ve haklı eylemin sonunda Deniz Geçmiş haksız şekilde kovuşturmaya uğruyor ve tutuklanıyordu. (12 Haziran 1968 işgal eylemi dolayısıyla cumhurbaşkanı, başbakan, muhalefet lideri ve tüm üniversite rektörleri, öğrencilerin isteklerinde haklı olduklarını belirtmişlerdi.)

Büyüyen ve yurda yayılan demokratik ve anti-faşist eylemleri Deniz Gezmiş ve arkadaşlarına bağlamak elbette ki mümkün değildir. Ama bu eylemlere etkin katkıları olmuştur.

İstanbul'daki son tutuklanma bilindiği gibi Yıldız Öğrenci Birliği'nde bulunan dürbünlü bir tüfek yüzünden olmuştur. Bu tüfeğin Deniz'e ait olduğu iddia edilmiş, sonradan aksi sabit olmuştur. Mahkeme dosyası bunun açık kanıtıdır. Bu durumda bile Deniz dokuz ay tutuklu kalmıştır. Hem de bir önceki tutukluluğundan sonra özgürlüğüne kavuşmasının birinci ayı dolmadan. Deniz Gezmiş'in sayısız tutuklamalarında bütün

hukukçuları şaşırtan bir özellik vardır; bütün tutuklanmaların sonucu mahkemelerde beraattır.

Deniz Gezmiş bu çizgilerden geçerek 12 Mart'a gelmiştir. 12 Mart'ın kendine özgü, hukukla bağlantısı olmayan özel bir yeri vardır. Bu özel konumda Deniz ve arkadaşları TCK'nın 146. maddesi gereğince yargılanmış ve hüküm infaz edilmiştir. 12 Mart'ın mahkeme başkanları ve yargıçları önyargılı ve taraf olan kişilerden olmuştur. İdam hükmünü veren Ankara Sıkıyönetim 1 No'lu Mahkeme Başkanı Ali Elverdi'nin, sonradan bir vesileyle açıkladığı gibi, "Ben hayatımda askeri görevlerin dışında politik görevler de yaptım," sözü bu mahkemelerin niteliğini göstermesi bakımından çok ilginçtir. Ayrıca İstanbul 3 No'lu Sıkıyönetim Mahkemesi'nin 146. maddeyi uygulamadığından dolayı lağvedilmesi de bu dönemin hukuk uygulamasının ne olduğu konusunda insanlara ibret verecek en ilginç olaydır.

Biz yazımızı onun içerde ve dışarda dilinden düşürmediği dizelerle bitirmek istiyoruz:

"Delikanlım,
iyi bak yıldızlara.
Onları belki bir daha göremezsin.
Belki bir daha
yıldızların ışığında kollarını
ufuklar gibi açıp geremezsin.
.....
Delikanlım,
sen ki, ya bir köşe başında
Kaşından kan sızarak gebereceksin.
Ya da bir devrimci gibi darağacında
can vereceksin."

Onların bütün bir hayat taşıyacağım taze ve sıcak anıları önünde saygıyla eğilirken, 12 Mart'ın bütün hukuk dışı uygulamalarının değerlendirileceği günü sabırla beklemekteyim.

İDAM HÜKMÜYLE SONUÇLANAN BU DAVAYA YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER GÖSTERİYOR Kİ, KANUNUN DEĞİŞTİRİLMESİ BİR GEREKLİLİKTİR

Prof. Dr. Öztekin TOSUN

Türk Ceza Kanunu'nun 146. maddesini ihlâl suçundan ölüme mahkûm edilen ve cezaları yerine getirilmiş bulunan üç kişi hakkında verilmiş ölüm cezasının, benzerleriyle karşılaştırıldığında çok ağır olduğu, bu olayda uygulanması gerekli maddenin başka bir madde olduğu, bu bakımdan bir hukuki yanlışlık bulunduğu düşünülmektedir.

Böyle bir yanlışlık bulunduğunda, bu kişilerin yeniden muhakemesinin yapılıp yapılamayacağı sorulmaktadır.

Bir muhakeme yapılıp bütün soruşturmalar sonucunda bir karara varılmış ise, bu karar aleyhine bazı denetim muhakemeleri bulunmaktadır. Örneğin kararı beğenmeyen, süresi içinde temyiz eder; ölüm cezasını gerektiren fiiller için bu tem-

yiz incelemesi otomatik olarak, yani hiç kimse istemese de yapılır. Bu yollardan geçtikten sonra son karar yargı durumuna girer, yani o artık gerçeğin ta kendisi sayılır; artık bu kararın yeniden ele alınıp uyuşmazlıkların toplum içinde sürüp gitmesini önlemek gerekir.

Böyle olmakla birlikte, bazı sınırlı nedenler bulunduğu ileri sürülürse, hukukumuz yargı durumuna girmiş, bu son karara rağmen, uyuşmazlığın yeniden muhakemesini kabul etmektedir. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 327-342. maddelerinde düzenlenmiş (muhakemenin yenilenmesi=muhakemenin iadesi) adını taşıyan bu kurum sayesinde yeniden bir muhakeme yapılıp hukuka aykırı son kararın kaldırılması olanağı vardır.

Mahkûm öldüğünde bu yola başvurma hakkı, örneğin ana babasına ve kardeşlerine de tanınmıştır.

Üzerinde durduğumuz olayda bu yola başvurulması olanağı bulunmadığını zannetmekteyim; çünkü, söylemiş olduğum gibi, bu yola kanunda açıkça gösterilmiş sınırlı durumlarda gidilebilmektedir.

I) Sadece son kararın hukuka aykırı olması yetmez, ayrıca kanundaki nedenler bulunmalıdır.

Olayda TCK'nın 146. maddesiyle ceza verilmesi hukuka uygun değildir, başka bir maddeyle daha hafif bir ceza verilmeliydi diye bir fikre dayanıldığı kabul edildiğinde, kanunun sadece yanlış madde uygulanması durumunda bu yola gidilmesini kabul etmediğini görmekteyiz. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 327. maddesinde sayılmış nedenlerden biri bulunması gerekmektedir. Bu nedenleri kısaca görelim:

1) Duruşmada kullanılmış ve son karara etkili bir belgenin sahte olduğu ortaya çıkmalıdır. Olayımızda böyle bir belgenin sahte olduğu biçiminde bir iddia yoktur.

2) Yemin verilerek dinlenmiş bir tanığın mahkûm aleyhinde gerçek dışı bir açıklamada bulunması ve bunun son karara

etkili olması gereklidir. Böyle bir tanık açıklamasının gerçeğe aykırı olduğu ve buna dayanıldığı ileri sürülmemiştir.

3) Son karara katılmış hâkimlerden birinin aleyhine ceza uygulanmasını gerektirecek nitelikte vazifesini kötüye kullanmış bulunması, yani bir vazifeyi ihmal veya suistimal suçunu işlemiş bulunması gerekmektedir. Hâkimlerin böyle bir suç işlediği hususunda bir iddia da yoktur zannediyorum.

4) Yeni deliller ileri sürülmesi gerekmektedir. Yeni delil, duruşmada hiç ileri sürülmemiş veya sürülmüş olsa bile hiç üzerinde durulmamış delil olarak tanımlanmaktadır.

Bu nokta, dosyanın tam bilinmesiyle cevaplandırılabilir. Böyle bir delil ortaya çıktığında yeniden muhakeme olabilir; çıkmadığında yeniden muhakeme olamaz.

II) Ölmüş kişiler için sadece beraat etmesi gerekirdi diye bu yola gidebilmektedir.

Bir an için yeni delil ortaya çıktığını kabul ettiğimizde, olayda ikinci bir kanun sınırlamasıyla karşılaşmaktayız. Şöyle ki, kanunumuz, ölmüş kişiler hakkında yeniden muhakeme yapılmasını, onların sadece beraat kararı almaları olasılığında kabul etmekte, onun dışında etmemektedir (CMUK. m. 339). Bu üç sanığın TCK'nın 146. maddesiyle değil, fakat daha hafif bir cezayı gerektiren başka bir maddeyle cezalandırılması gerektiği ileri sürüldüğüne göre, kanunumuzca böyle bir ceza değiştirilmesi için yeniden muhakeme kabul edilmiş değildir. Bu hüküm eleştirilere uğramaktadır; fakat böylece yürürlüktedir.

Demek ki, ölmüş kişiler hakkında sadece beraat kararı verilmesi iddiasıyla bu yola başvurulabilmektedir; daha hafif bir ceza ile mahkûmiyet için bu yol kapalıdır. Böyle bir hukuka aykırılık son karar yargı halini almış ve sanık da ölmüş ise, yeniden mahkeme için yeterli olmamaktadır. Eğer beraat olasılığı yoksa, kanundaki nedenler bulunsa bile, son karar yeniden ele alınamamaktadır.

Demek ki (I) numara altında gösterdiğimiz dört nedenden biri veya birkaçı söz konusu olayda bulunsa bile, (II) numara

altında gösterdiğimiz koşul gerçekleşmediği için, bu yola gidilmesi olanağı yoktur.

Ancak kanundan çıkan bu sonucun hukukçuları hiç doyurmadığı, bu yüzden bu sınırlamanın kaldırılıp, cezanın azaltılması için de bu yola başvurulmasına olanak sağlanmasının doğru olacağı yolundaki eleştirileri dikkate almak gerekir.

Bu eleştiriler bizi kanunun değiştirilmesi ve yargılama beraatle sonuçlanmıyacak olsa bile, idam edilen sanığın davasına yeniden bakılması olanağının sağlanması gerektiği sonucunu kabule götürmektedir.

İDAMLARLA İLGİLİ TARİHİ BİR BELGE

(O DÖNEMDE) TÜRKİYE RAPORLAR BİRLİĞİ BAŞKANI PROF. DR. FARUK EREM'İN CUMHURBAŞKANI CEVDET SUNAY'A İDAMLARLA İLGİLİ RAPORU:

ANKARA 1 NUMARALI SIKIYÖNETİM MAHKEMESİ DENİZ GEZMİŞ, YUSUF ASLAN VE HÜSEYİN İNAN'IN İDAMINA KARAR VERDİĞİ GÜNLERDE, CUMHURBAŞKANLIĞI HUKUK DANIŞMANI PROF. DR. FARUK EREM'Dİ. İDAMLARIN MECLİS'TE GÖRÜŞÜLECEĞİ GÜNLERDE FARUK EREM'DEN MÜTALÂASI İSTENMİŞ, FARUK EREM GÖRÜŞLERİNİ BİR RAPORLA CUMHURBAŞKANLIĞI'NA BİLDİRMİŞTİ...

Sayın General
Cihad Alpan
Cumhurbaşkanlığı
Genel Sekreteri

Emir buyrulan mütalâa aşağıda saygı ile arzolunmuştur:

1) Usul bakımından: CHP'nin iptal sebeplerinden bir kısmı usule dayanmaktadır.

a) *İvedilik, öncelik: Tasarının Meclis'te* ve Senato'da komisyonların teklifi üzerine öncelik ve ivedilikle kabul edildiği, bunu teklif eden komisyonların gerekçe göstermedikleri ve karar alındığı sırada da bir gerekçeye yer verilmediği bildirilmektedir.

- Gerçekten öncelikle (İç Tüzük: 74) gündemde mevcut maddelere "takdimen müzakere istendiğinde bunun esbabı mucibesinin dermeyan"ı sorumludur. Cumhuriyet Senatosu İç Tüzüğünde de (45) "Hükümet veya Komisyon tarafından yazılı ve gerekçeli bir istek üzerine" bir tasarının önce görüşülmesine karar verilebileceği açıklanmıştır.

- Millet Meclisi İç Tüzüğü'nde (70, 71) bir tasarının "yalnız bir defa müzakeresi ile iktifa edilmesi için Meclis'in kabul edeceği esaslı bir sebep olmadıkça müstaciliyet kararı verilemez, müstaceliyet kararının talebi yukarıdaki maddede münderiç şartları muhtevi ve tahriri olmak lâzımdır" denilmektedir. Senato İç Tüzüğünde de (46) "esaslı bir sebep olmadıkça ivedilik kararı verilemez" kaydı yer almaktadır.

- O halde "gerekçe" ve "esaslı bir gerekçe" kararının verilebilmesi için aranan bir koşuldur. Anayasamız "kanunların yapılması"nı düzenlemiştir (Anayasa 91 ve devamı). İvedili işler-ivedili olmayan işler ayrımı (92) kabul edilmiştir. O halde ivedilik kararı ancak koşullarına riayet edilerek verilebilir.

b) Teklif: CHP, bahis konusu tasarının Meclis'e Başbakanlık tarafından sevkini Anayasa'nın 64. maddesine aykırı bulmakta ve bundan evvel Adalet Bakanlığı'nca Meclis'e sevk e-

dilmemiş olan dosyaların Komisyon kararı ile Başbakanlığa iade olunduğunu ileri sürmektedir.

c) Münferit oylama: CHP'nin gösterdiği sebeplerden biri de, üç kişi hakkındaki ölüm cezalarının yerine getirilmesine dair Adalet Komisyonu'nca hazırlanan tasarının birinci maddesinin her üç hükümlüyü kapsadığı, bu haliyle genel kurullardan geçtiği ve hükümlüler hakkında tek tek oylama yapılmadığı, bu hususun "cezaların şahsiliği" ilkesine aykırı düştüğüdür.

2) Esas bakımından: CHP'nin esas bakımından ileri sürdüğü iptal sebepleri şunlardır:

a) Parlamentonun yetkisi: Anayasa'nın 132. maddesine göre yasama ve yürütme organları mahkeme kararlarını değiştiremezler, yerine getirilmesini geciktiremezler. Bu kuraldır. Ölüm cezaları hakkında Meclisin vereceği karar bunun istisnasıdır. Bu istisnanın sebebi şudur: "...mahkemenin nazara alamayacağı hususları dikkat nazarına alarak ve aynı zamanda bir hayata son verilmesinin maşeri vicdanı temsil eden Parlamento tarafından bir defa daha incelenmesi."

b) Kanun teklifleri ve diğer kararlar: Meclis gündeminde de, bahis konusu tasarının görüşüldüğü aynı günün gündeminde başka ölüm cezalarının yerine getirilmesiyle ilgili Komisyon raporları mevcuttur. Bunlar hakkında öncelik ve ivedilik kararı alınmamıştır. Ayrıca hükümlüler af için Meclis'e müraacat etmişlerdir. Ölüm cezasının ilgası açısından da kanun teklifleri vardır. Bunlar hakkında henüz bir karar verilmiş değildir.

3) CHP'nin iptal istemi gerekçelerinin değerlendirilmesi: İptal isteminin usul ve esasa ilişkin gerekçekleri arasında bir bağlantı görülebilir:

a) Tartışmasız kabul: Eğer ivedilik ve öncelik kararı alınmamış olsa idi, meclislerde konu gereği gibi tartışılırdı. Bu tartışma "subut" ve "vasıf" açısından olamayacaktı. Zira hükümler kesinleşmiştir. Anayasa'nın Meclis'e tanıdığı yetki "mahkemelerce verilip kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine

karar vermek"tir. O halde bütün cezalardan ayrı olarak ölüm cezasının yerine getirilmesi için Meclis'in bir karar vermesi lâzımdır. Bu yetki esasında ölüm cezasının yerine getirlememesi kararının verilmesinde toplanır. Mahkemelerin değerlendirmeğe yetkili olmadıkları unsurların Meclis tarafından nazara alınması gayesi takip olunmuştur. Meclis bu takdirinde bir ölüm cezasının yerine getirilip getirilmemesinde toplum açısından her türlü mülâhazayı ele alabilecektir. İşte bu nedenle bir kimsenin hayatına son vermede "ivedelik" ve "öncelik" mantıkî değildir. Hukuka aykırıdır. Anayasa, diğer cezaların aksine, bu cezanın bir defa da Meclis tarafından incelenmesini isterken, bunlar hakkındaki kararın da ivedilik ve öncelikle alınabileceğini düşünmüş olamaz. Zira bu bir çelişme olurdu. Bir taraftan bir munzam teminat getirilmesi, diğer taraftan açıkça istical haklı gözükmemektedir.

Meclis gündeminde ve Adalet Komisyonu'nda pek uzun süredir bekleyen infaz dosyalarının mevcut olduğu bilinmektedir. O dosyaların hepsinin önüne alınan bir dosyanın gerekli incelemeden yoksun bırakıldığını iddia etmek haksız sayılamaz.

b) Anayasamızdaki kusur: Ölüm cezalarının yerine getirilip getirilmemesi kararı diğer bütün devletlerde "Devlet Başkanı"na verilmiş bir yetkidir. Zira Devlet Başkanı tarafsızdır. Tarihî bazı nedenlerle bu yetki memleketimizde Meclis'e verilmiştir. Çok partili döneme geçince, çoğunluk partisinin oy fazlalığı ile tarafsız tasdik makamı olma niteliği de kalmamıştır. Bahis konusu ölüm cezalarının verilmesine sebep olan olayların, kendi partilerine daha fazla zararlı olduğu kanısını taşıyan bir kuruluşun oylamada üstünlüğü tasdik eyleminin toplumca isabetli kabulünü imkânsız kılabilir.

İvedilik ve öncelikle başlayan taraflı tutum, bu cezalar hakkında her türlü mülâhazalar ve parti disiplini dışında vicdani kanaate göre sonuca varılması kuralına bağlı kalınmadığını göstermektedir.

c) Mahkemenin kararı: Ankara 1 No'lu Sıkıyönetim Mahke-

mesi'nin 9.10.1971 tarih ve 13/23 sayılı mahkûmiyet kararının 53. sahifesinde aynen şu satırlar yer almaktadır: "...detaylı eleştiri ve iddialar hakkında mahkememiz kişisel görüşlerini mahfuz tutmuş, meüessese olarak bunlar üzerinde hüküm vermeyi, kamu vicdanına, tarihe ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin takdir ve yetkisine bırakmayı uygun görmüştür."

Mahkemenin hükmünde yer alan bu satırların zorunlu kıldığı ölçüde TBMM'nin takdir ve yetkisini usulî kusurlar nedeniyle, kullanma olanağına sahip kılınmadığı açıkca belli olmaktadır. Kaldı ki bu satırların uyarıcı etkisi ve özellikle "mahfuz tutulan görüşler" deyimi, kamu vicdanına ve tarihe tevdi kılınan hususlar üzerinde gereken önemle durulması icap eder. Mahkeme kararında (basılı metin, sh. 11) işaret edilen "ekonomik rezaletler"e ilişkin satırların neyi ifade ettiği üzerinde durabilecek bir merci bulunmadan bir sonuca varmak isabetli olamaz. Mahkeme kararı, ölüm cezasına adeta şarta bağlı olarak hükmetmiş intibaını vermektedir.

ç) Topluca takdir: Halen yargılamalar devam etmektedir. TCK'nın 146. maddesine göre verilen ve verilecek bütün kararların bir arada ele alınması ve her suçlunun durumu ayrı ayrı incelenerek işledikleri fiillerin vehamet dereceleri karşılaştırılarak, tasdik veya adem-i tasdik yetkisi böylece kullanılmalıdır. Aksi halde zamanın geçmesi, eşit olmayan takdirlere yol açabilir. Yüksek Adalet Divanı ve Aydemir olayında tasdik makamları bu imkâna sahip idiler.

4) Yürütmenin durdurulması konusu: Anayasamızda ve Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluşuna Ait Kanun'da yürütmenin durdurulabilmesi hususunda sarahat olmadığı iddiası doğrudur. Fakat sarahat olmadığından, böyle bir kararı Anayasa Mahkemesi'nin veremeyeceği düşüncesi isabetli değildir. Yürütmenin durdurulması bir usul konusudur. Usulde kıyas caridir. Bu nedenle Anayasa Mahkemesi bu yola gidebilir. Esasen bu olaydaki karara "yürütmenin durdurulması" isminin de isabetli düşmediğini sanıyoruz. Zira bu terim idare hukukunda

bir müesseseyi akla getiriyor. Burada bahis konusu olan "infazın bekletilmesi"dir. Yürütmenin durdurulması kararına konu olan bir idarî kaza kuralları ile "infazın bekletilmesi" arasında fark vardır. Anayasa Mahkemesi'nin bu konuda vereceği karar, iade-i muhakeme talebinin kabulünde Ceza Mahkemelerinin verdiği karara dahi ancak ve kısmen benzemektedir. İade-i muhakemede infaz durdurulursa, örneğin hürriyeti bağlayıcı ceza hükümlüsü serbest bırakılır. Bu olayda ise sadece ölüm cezasının infazı durdurulmuş olacaktır. O halde Anayasa Mahkemesi'nin bu konuda ittihaz ettiği karar, sadece bir "tedbir kararı"dır.

Bunun için açık hükme ihtiyaç yoktur. Anayasa Mahkemesi'ne verilen görevin yerine getirilmesini sağlayan hükümlerde bu tedbirleri almak esasen mevcuttur.

5) Karar-Kanun tartışması: Basında rastlanan bazı görüşler, ölüm cezasının yerine getirilmesine ilişkin tasarrufu Meclis'in bir "karar"ı olduğu, kararlara karşı ise anayasaya aykırılık nedeni ile dava açılamayacağı yolundadır. Bu tartışma, Cumhurbaşkanlığının bahis konusu tasarıyı tekrar görüşmek üzere iade edip edemeyeceği sorusuna da etkilidir. Zira aynı şekilde, Cumhurbaşkanı'nın tekrar görüşme istemesi de yalnız kanunlar içindir.

Teşkilâtı Esasiye Kanunu yürürlükte iken karar-kanun ayrımı vardı. Yukarıdaki görüş ancak o dönemde haklı gözükebilirdi. Anayasa bu ayrımı kaldırdı. Ölüm cezasının yerine getirilmesi de bir "kanun" ile olmaktadır. Bu nedenle:

a) CHP'nin Anayasa Mahkemesi'ne iptal için başvurmasında bir usulsüzlük yoktur.

b- Cumhurbaşkanımızın yetkileri ise iki bakımdan mütalâa olunmalıdır.

aa. Cumhurbaşkanımızın yetkileri cezaların affı bakımından üç belli sebeple bağlı olduğu anayasamızda açıklanmış bulunduğundan bu yol kapalı bulunmaktadır.

bb. Cumhurbaşkanımızın bahis konusu tasarının usulüne

uygun hazırlanamadığı, ivedilik ve öncelik kararlarının isabetli görülemediği, böylesine önemli bir tasarrufta bütün düşüncelerin ortaya atılmasına olanak sağlanmasındaki zaruret ve uygun mütalâa buyuracakları sair gerekçelerle tekrar görüşme isteminde bulunmaları mümkün görülmektedir.

6) Mahkemeden karar istenmesi: Ceza Usulü Kanunu'nun 403. maddesine göre, bir cezanın infazı hususunda tereddüt olursa mahkemeden karar istenebilir. Kanunun bu hükmünün ölüm cezasının Meclis'ce onaylanmasında iddia olunan bir usulsüzlüğün çözümünü de kapsayıp kapsamadığında kesin bir kanaat izharı mümkün değildir. Meclisin bir tasarrufunun mahkemece denetiminde bir çeşit yetkisizlik görülebilir. Bununla beraber mahkemenin bu hususu mümkün görmesi ihtimal dışı değildir.

7) Adalet Bakanlığı'nın yetkisi: Ölüm cezalarının tasdik kanunu çıktıktan hemen sonra infazı âdet halindedir. Bununla beraber iade-i muhakemeye müracaat halinde, talebin kabul veya reddine kadar infazın bekletildiğine örnekler vardır. Zira infaz halinde telâfisi imkânsız bir durum bahis konusudur.

Ölüm cezasının hemen infazında bir gelenek mevcut ise de belli bir infaz süresi yoktur. Böylesine önemli bir konuda, Adalet Bakanlığı'nın müracaatların neticesini beklemeden infaz emretmesi veya böyle bir emir olsa dahi, Savcılığın ilerde kanunsuz sayılması mümkün böyle bir emri yerine getirmesi sorumluluğu gerektirmiş olabilir. "İnsan hakları"nı (Anayasa 2) ve bunlar arasında başta gelen "yaşama hakkı"nı (Anayasa 14) önemsiz saymak mümkün değildir.

Saygı ile mütalâa olarak arzolunur.

22.3.1972
Saat: 22.00

Fotoğraf ve belgelerle

DARAĞACINDA ÜÇ FİDAN'ın öyküsü

Mayıs 1976, Vatan Gazetesi.
Soldan sağa, Nihat Behram, Savaş Ay, Sebatay Varol.

Kitabın ilk baskısı.

Vatan duyuru küpürü.

Nihat Behram 1975'da Vatan Gazetesi'nde yazarlığa başladı. "Darağacında Üç Fidan" bu dönem ürünlerindendir. 18 gün süren bu dizi yazı, o dönemi yaşayanların unutamayacağı anılar arasındadır. Dizi yoğun bir ilgi görmüş; öyle ki daha duyuruları yapılırken gazete elden ele dolaşmaya başlamıştır. Behram bu dizinin yanı sıra, "Halkın düşmanı güçler tarafından intikam duygularıyla alınmış infaz kararları yasal değildir" çağrısıyla davanın yeniden bakılması için kampanya başlatıyordu.

Nihat Behram, Deniz Gezmiş'in babası Cemil Gezmiş ile.

Dönemin ünlü hukuk adamı ve üç gencin avukatı Niyazi Ağırnaslı ile.

Yazar, Yusuf Aslan'ın babasıyla görüşürken.

VATAN

VATAN Gazetesi Basın ve Yayın A.Ş.adına sahibi
NUMAN ESİN

Genel Yayın Müdürü
ALP KURAN

Yazışleri Müdürü
ATİF CENGİZ

Dördüncü sayfadan sorumlu müdür
Nihat BEHRAMOĞLU

Ankara Temsilcisi
İLHAMİ SOYSAL

İLAN TARİFESİ: Beşlik kenarı-500 TL iç sayfalar (santimi) 150 TL 8. sayfa (santimi) 200 TL. İstanbul içi 100 TL. Doğum, ölüm, nişan mevlût, teşekkür (10 santime kadar maktu) 300 TL Toplantı ve bizük (santimi) 100 TL.
ABONE:
YURT İÇİ: YILLIK: 450 TL
ALTI AYLIK: 225 TL.
ÜÇ AYLIK: 115 TL.
YURT DIŞI: YILLIK: 990 TL
ALTI AYLIK: 495 TL.
ÜÇ AYLIK: 247.50 TL.
DİZGİ: VATAN Gazetesi Basın ve Yayın A.Ş. Ofset Tesisleri.
İSTANBUL BASKI: Güntur Basın Yayın A.Ş.
ANKARA BASKI: EM—AŞ Ofset Tesisleri

Basın tarihinde eşine az rastlanır bir uygulama: Dizinin sorumluluğunu yazar yüklenmiş.

BİR AÇIKLAMA VE TEŞEKKÜR

"DARAĞACINDA ÜÇ FİDAN" IN YAYINLANDIĞI SÜRECE OKURLARIMIZDAN DENİZ, YUSUF VE HÜSEYİN'İN RESİMLERİNİN POSTER OLARAK VERİLMESİ İSTEĞİNİ İÇEREN ÇOK SAYIDA MEKTUP ALDIK.

DEMOKRAT, İLERİCİ, YURTSEVER, DEVRİMCİ OKURLAR MÜCADELESİNDE VATAN'A OMUZDAŞ OLDUĞUNU BİLDİĞİ...

TÜRKİYE'NİN DÜRT BİR ÜÇÜNDAN OKURLARIMIZIN VATAN'A GÖSTERDİKLERİ BU YAKIN İLGİ SORUNLARIN ÜSTÜNE GİTMEDE BİZİ DAHA DA GÜÇLÜ KILMIŞTIR.

OKURLARIMIZDAN ALDIĞIMIZ BU GÜÇLE, GEREK TEKNİK, GEREK İÇERİK OLARAK YENİ ATILIMLAR İÇİNDE olmakta BULUNUYORUZ.

OKURLARIMIZIN GENEL İSTEĞİNE UYARAK, ÜÇ GENÇİN RESİMLERİNİ, NİHAT BEHRAM'IN BİR ŞİİRİYLE BİRLİKTE SUNUYORUZ.

TÜRKİYE'Yİ TEHDİT EDEN KARANLIK, HER ZAMAN VATAN'IN TEMEL SORUNU OLMAYA DEVAM EDECEKTİR.

VATAN

"Vatan" gazetesinde dizinin bitiş duyurusu.

Dizi hakkında dava açılıyor. İstenen cezalar kısa zamanda yüz yılı buluyor.

Yazarımız Nihat Behram iki ayrı davadan 2. Ağır Ceza da yargılandı

Yazarımız Nihat Behram dün iki dava nedeniyle daha İstanbul 2. Ağır Ceza Mahkemesinde yargılanmıştır. Ancak mahkeme'nin daha önce başka davalar nedeniyle aldığı kararlara uyularak davanın "Anayasa Mahkemesi kararı belli oluncaya kadar beklетilmesine" karar verilmiştir.

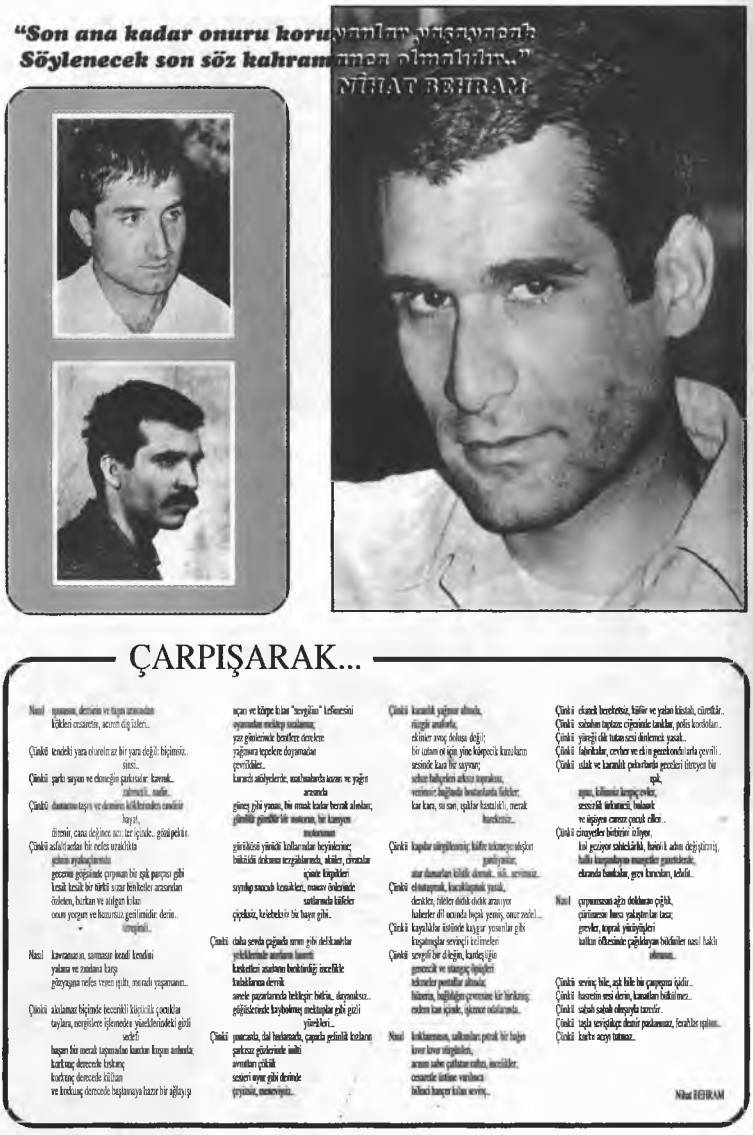
Yazarımız hakkındaki sözkonusu davalar 3. ve 6. Ağır Ceza Mahkemelerinde açılmış fakat Adalet Bakanlığının bir genelgesi uyarınca davalar 2. Ağır Ceza Mahkemesine gönderilmiştir.

Hatırlanacağı üzere aynı nedenlerle İkinci Ağır Ceza Mahkemesine gelen Dava avukatları, Adalet Bakanlığının bütün 141-142. maddelerle ilgili davaların 2. Ağır Ceza Mahkemelerinde toplanmasını isteyen genelgesinin "Anayasaya aykırı olduğunu, bu girişimin yeni ihtisas mahkemeleri oluşturmak amacı taşıdığını" söyleyerek itirazlarda bulunmuşlardı. 2. Ağır Ceza Mahkemesi Savcısı Çetin Yetkin'in yapılan bu itirazların hakli olduğunu bildirmesi ve Anayasa Mahkemesine başvurulmasını istemesi üzerine Anayasa Mahkemesinde "iptal davası" açılmıştı.

Öte yandan dün Anayasa Mahkemesinin, Adalet Bakanlığı'nın DGM'lerden gelen davalara ikinci Ağır Ceza Mahkemelerinin bakmasına ilişkin kararına dayanak olan kanun maddesini iptal ettiği öğrenilmiştir.

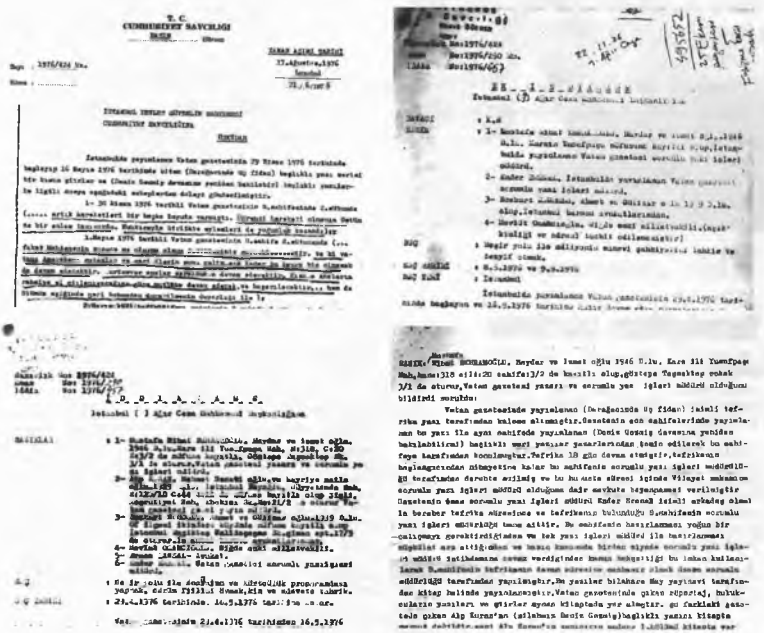
Yazarımız Nihat Behram d sırasında yürüyüyor.

Mayıs 1976'da "Vatan" gazetesinde 18 gün yayımlanan dizi Deniz Yusuf, Hüseyin'in posterleri ve Behram'ın şiiriyle bitiyordu.

Behram kitabının tüm gelirini düşünceleri nedeniyle cezaevlerinde yatanlara bağışlıyor.

"Daragacında Üç Fidan" için art arda iddianameler, ek iddianameler, raporlar yazılıyor.

Yazar 2. Ağır Ceza Mahkemesi kapısında ağabeyi Avukat Namık Kemal Behramoğlu ve Metin Eşrefoğlu ile sırasını bekliyor.

"Darağacında Üç Fidan" kitabı sayfa sayfa, kitapta yer alan şiirleri dize dize, iddianamelere fişlenmiş, mahkeme mahkeme dolaştırılıyordu. 1980 Darbesi'yle dosyaları tekrar sıkıyönetim mahkemelerinde toplanmıştı.

Vatandaşlıktan çıkarılanlar

ANKARA, (Hürriyet) – Şair **Nihat Behramoğlu**, 19 kişi ile birlikte Türk vatandaşlığından çıkarıldı. Bu konudaki karar Resmi Gazete'nin dünkü sayısında yayınlanarak yürürlüğe girdi.

12 Mart 1971 müdahalesi sıralarında Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu üyeliği iddiasıyla tutuklanarak yargılanan **Nihat Behramoğlu**, daha sonra serbest bırakılmış ve TKP-ML Örgütü Lideri **İbrahim Kaypakkaya**'nın ölümü üzerine yazdığı bir kitap ve diğer bazı yazılarından dolayı, tekrar tutuklanarak yargılanmıştı. Bu arada 7,5 yıla hüküm giyen **Behramoğlu**, yurt dışına kaçmış ve bir süre **Paris**'te **Yılmaz Güney**'in prodüksiyonlarını organize etmişti.

TÜRK VATANDAŞLIĞINI KAYBETTİRME LİSTESİ

Kanun ve Madde No. 403/25 (g)

Sıra No.	Soyadı ve Adı	Baba Adı	Doğum Tarihi	Nüfusta Kayıtlı Olduğu Yer
1	Aslan Aslan	Kadir	1938	Kırşehir
2	Aslan Aşır	Arif	1951	Yozgat
3	Aygün İsmail	Yunus	1955	Urfa
4	Baş Haydar	Şeyho	1956	Kahramanmaraş
5	Bakır Mehmut	Zeki	1944	Siirt
6	Behramoğlu Mustafa Nihat	Haydar	1946	Kars
7	Demirkol Zeki	Bozan	1953	Urfa
8	Fegan Latife	Abdüllatif	1941	İstanbul
9	Kurtan Fehmi	Fehmi	1954	Gümüşhane
10	Kozacıoğlu Mehmet Sait	Abdul Vahit	1948	İçel
11	Kuşçu Rıza Yavuz	Muharrem Sadık	1955	Zonguldak
12	Özden İsmail	Ferman	1952	Siirt
13	Şeker Ali Rıza	Hıdır	1956	Tunceli
14	Şengül Emine	Mehmet Ali	1954	İstanbul
15	Taylan Ahmet Kâmil	Hüseyin İlhan	1950	İstanbul
16	Ümit Abuzer	Mehmet	1957	Gaziantep
17	Unvar Süleyman	Abdurrahman	1946	Mardin
18	Yıldız Nihat	Vezir	1957	İstanbul
19	Yılmaz Metin	Mehmet Zeki	1961	Sivas
20	Yüksel Aslan	Kahraman	1959	Sivas

Nihat Behram vatandaşlıktan çıkarılıyor.

Nihat Behram Yurtdışında

Nihat Behram, İspanya'daki 1986 Uluslararası Yazarlar Kurultayı'nda İspanyol yazar Juan Goytisolo, Arap ve Filistinli yazarlarla.

Behram için PEN'den Mitterrand'a çağrı

ULUSLARARASI Yazarlar Birliği PEN'in Genel Sekreteri Alexander Blokh, Fransa Cumhurbaşkanı François Mitterrand'a bir çağrı yollayarak, şair Nihat Behram'ın Türk yetkililerden çıkarılmasıyla ilgili işlemlerin protestosu için destek istedi.

Beyaz Rusya'nın sürgünlerden insan hakları mücadelecisine ve özellikle Fransa, Hollanda, İsveç ve Türkiye sürgünde 1986'da yaşayan mücadeleye aşkın edebiyatın savunucu Blokh, çağrısında şöyle dedi:

"Avrupa Konseyi'nin üyeleriyle ve ülkelerarası yazar ve şiirler konuşmaların ilişkilerini normalleştirmeye çaba gösterecağini ifadeleri Türkiye Hükümeti'ne yönelik her türlü eylemlerden memnuniyetle duyacağız. Benzer bir çağrıyı Avrupa Cumhurbaşkanı ve Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na Genel Sekreteri'ne de ilettiyoruz."

Nihat Behram yurtdışında, 1987, 1 Mayıs gösterilerinde kızı Mavi ile.

GÖRÜŞME

NİHAT BEHRAM

"Tarihi süreç her şeyi gösterecek."

hakların korunabilmesinin yolu olarak Türkiye'de cesaretle yaşamak

Eğer sorun Türkiye'nin çıkarları

Yazarlarımız yalnız değil

Nihat Behram ve Demir Özlü'nün vatandaşlıktan atılmalarını protesto eden International PEN Kulübü Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na başvurdu.

değil, en kısa zamanda

Kitap 1988 yılında "Yürekleri Şafakta Kıvılcımlar" adıyla yeniden basıldı. (Yurt Kitap-Yayın)

Nihat Behram'ın yurda dönebilmesi için sembolik bir kampanya anısı. Duvarda Deniz'lerin posteri, göğsünde "Nihat Behram Türkiye'de yazılı çocuk.

Nihat Behram'ın kitabına Ankara DGM'ce taksit taksit el kondu

Basılmamış kitaba toplatma kararı

TURAN YILMAZ

ANKARA — Nihat Behram'ın "Hayatın Tanıklığında, Yürekleri Şafakta Kıvılcımlar" adlı henüz basılmamış kitabı, Ankara DGM'ce "taksit taksit" toplatıldı. Üç bölümden oluşan, ancak henüz baskısı (tamamlanmadığı için birbirinden ayrı dizilen bu bölümlerden metin kısmını "suç unsuru taşıyan kitap", ikinci bölümünü "poster", üçüncü bölümünü de "broşür" olarak değerlendiren Ankara DGM, ilk iki bölüm için toplatma kararı verdi, üçüncü bölümde ise suç unsuru bulmadı. Toplatılmayan bölümü de halen "müsadere" altında bulunan kitabın ilk iki bölümü için "Türk Halk Kurtuluş Ordusu'nu övmek", "Kürtçülük ve bölücülük yapmak" ve "kamunun suç saydığı fiili övmek" suçlamaları getirildi.

Kitabın toplatılma öyküsü, 5 gün süreyle Ankara Emniyeti'nde tutulan Yurt Kitap Yayıncılık'ın sahibi Ünsal Öztürk'ün anlatımlarına göre şöyle gelişti:

"Kitabın Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın renkli fotoğraflarından oluşan ve birinci hamur kağıt baskılı 'albüm' bölümü, sınırı çıkarmak için Mine Ofset'te basıldı. Diğer iki bölümü ise Özkan Matbaası zaten basıyordu. Kitabın teknik işlerini ise R Prodüksiyon sahibi Bilal Güneş yaptı. Ancak Mine Ofset'teki bölüm, daha da sınırı çıksın diye 50-70 boyutundaki kağıtlara bastırıldı. Fotoğrafları gören Mine Ofset sahibi Şaban Hersan, 'Siz Deniz Gezmiş'lerin fotoğrafını basmıyorsunuz, bu yasak değil mi?' diye kuşkulandı. Matbaacı Hersan, güçlükle ikna edildi. Önceki cumartesi günü yapılan bu olaydın henüz ikna olan Hersan, akşam 18.00 sıralarında işyerini çok sayıda polisin çepeçevre sardığını görünce neye uğradığını şaşırdı. Güvenlik Şubesi'nden Başkomiser Mustafa Yıldırım'ın emrindeki ekip, 'Bunlar afiş' diye kitabın bu bölümüne el koymuştu bile. Henüz ortada bir toplatma kararı yoktu. Ama olay, DGM Savcı Yardımcısı Ülkü Coşkun'un sözlü emri ile gelişiyordu. Emniyet Basın Büro Amiri Yıldırım, yılların tecrübesiyle basılanların 'afiş' olmadığını tespit etmiş, bu tespitini de telefonla 'irtibat' kurduğu Savcı Coşkun'a aktarmıştı. Ama Öztürk'ün ifşiltiğine göre Coşkun, 'Ben anlamam, basın da bastırsın da arasıyı da bastırın da toplayıp getirin' diyordu. Öyle de oldu."

Kitabın "akıbeti"ni araştıran Öztürk, ilk olarak DGM yedek üyeliğinin 20 aralık tarihli toplatma kararı ile karşılaştı. Bu kararla, "suç işlendiğine dair bulgular görüldüğünden" kitabın metin kısmı toplatılıyordu. Yedek üye bu bölümde, "Türkiye'de Marksist-Leninist silahlı halk savaşı yoluyla komünist bir idare kurmak için mücadele eden, kurucuğunu ve yöneticiliğini Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan'ın yaptığı Türk Halk Kurtuluş Ordusu'nun eylem ve faaliyetlerini övmek", fiillerini, ayrıca "halkı suç işlemeye teşvik ve teşvik ederek kin ve düşmanlığa açıkça tahrik ve teşvik ile Kürtçülük ve bölücülük propagandası"nı saptamıştı. Yedek üye, yalnız fotoğraflarla dolu olduğu ikinci bölüm ile yine Behram'ın bir şiirinin de yer aldığı fotoğrafın üçüncü bölüm için ise "müstakil mahiyet arz ettikleri" ve "suç unsuru taşımadıkları" gerekçesiyle toplatma kararı vermedi.

Savcılık buna itiraz etti. 23 aralıkta toplanan üç kişilik DGM bu yeni, kısmi boşluklarına tasarruf olsun diye Behram'ın kitaplarını tanıtan yazılarının da bastırıldığı bölümlerden "poster" olarak nitelenenin "çok nüktarda basılmış olmasını" da göz önünde bulundurarak, "kamunun suç saydığı fiili övdüğü" savıyla toplattırdı. Kitap bölümlerinden "broşür" olarak nitelenenin hakkında ise her hangi bir toplatma kararı verilmedi.

Öztürk, bu bölümün ise halen "müsadere" altında bulunduğunu, kendisine verilmediğini söyledi.

Öztürk şimdi, "Kitabı bastıra madığımız için, 5 gün emniyette kalmış mı, yoksa 10 milyonun üzerindeki zararımız mı yanıyoruz?" diye soruyor.

Yürekleri Şafakta Kıvılcımlar'ın öyküsünden.

Nihat Behram, 16 yıl sonra Türkiye'ye döndü

İstanbul Haber Servisi - Sanı ve yazar Nihat Behram, politik nedenlerle gittiği ve 16 yıldır yaşadığı İsviçre'den dün Türkiye'ye döndü. Behram, 1986 yılında Diyarbakır Askeri Savcılığı'nca verilen "yurtdışına çıkma" yasağı nedeniyle gözaltına alınan Nihat Behram, Havaalanı kapılarına gelindi. Behram, gazetecilerin sorularını yanıtladıktan Türkiye'nin...

Sürgünden dönüş

Parkta ölüme rekor tazminat

"Ankara DGM Beraat Kararı Gerekçeli Hüküm":

HÜKÜM : Yukarıda açıklanan gerekçelere binaen;

Sanık hakkında Darağacında üç fidan, Türkleri ağlatan kavimler adlı kitap nedeniyle TCK.nun 312/2-3, madde ve fıkraları ve TCK.nun 36.maddesi ile tecrübesi için ve aynının hayatın tamamlığında işlenerek ölümün gerçeği adlı kitap nedeniyle TCK.nun 312/4-6, 312/2-3, 31, 35, 39, 36.maddeleri ile tecrübesi için kendisinden açılmış davanın;

1- 12.01.1991 tarihli 3713 sayılı tevbihe sürmedeki hükümden 23.bent gereğince TCK.nun 1.maddesi yürürlükten kaldırılmış bulunduğundan, TCK.nun 2.maddesinden gerek para verilmeyeceği kesin bir şekilde belirtildiğinden, CMUK.nun 253.maddesi ile 223/son madde ve bükümleri hükmünde değerlendirildiğinde sanığın üzerine atılı bulunan suçtan BERAATINE,

2- Sanık hakkında ayrıca TCK.nun 312/2-3, 312/4-3.madde ve fıkralarıyla yapılan tecrübesi için kamu davası açılmış ise de, sanığın eylemi suçun işlenişine dair [illegible] yeter somut ipucu bulunmadığından sübut

Ankara DGM. Sahife: 2

Esas: 1992/ 13- 1992/84 Karar.

[illegible] hazırlıkta,

Sanığa ait bulunan evrakta kayıtlı olup hakkında beraat kararı verilen kitapları ve yayınlarını ve ayrıca suç teşkil etmeyen dökümanların sahibine iadesine, diğerlerinin dosyada delil olarak muhafazasına,

Sanığın yokluğunda, vekili Av.Nihat ÖZTÜRK'ün yüzüne karşı aşkere [illegible] ve Temyiz TEBLİĞ hususunda talebe uygun olarak karar yoka açık olmak üzere çıkarılığı ile verilen kesin açıkça okunup anlatıldı.22.05.1992.

22 yıllık yasaklı sürecinden sonra Gendaş Yayınevi'nce yapılan baskısı (1998). Korsan basımlarına rağmen kitap kısa sürede 15 basım yaptı.

Yine Gözaltı...

Yazar Behram gözaltına alındı

HAKKINDA iki ayrı gıyabi tutuklama kararı bulunan şair-yazar Nihat Behram, İsviçre'den dönüşü sırasında Atatürk Havali-

Dava açacak... Haksız yere gözaltına alınan Yazar Nihat Behramoğlu'nun (sağda) avukatı ve ağabeyi Namık Kemal Behramoğlu. "Eski savcı olarak olaya el koymasaydım, Nihat 20 gün daha gözaltında kalırdı" diyerek Adalet ve İçişleri Bakanlığı'na dava açacaklarını söyledi.

Behramoğlu: Devlet suç işledi

İdm Mor 1985/6- 192

İFADE MUTANAĞI

İFADE SAHİBİ: Mustafa Nihat BEHRAMOĞLU, Haydar ve İsmet'den olma 18.11.1946 doğumlu Kars. Merkez, Yusufpaşa mah. B:245,C:010/04,S:82'de nüfusa kayıtlı olup halen İsviçre,Basel.Blochcenter str. 14-4054 ikamet ettiğini beyanla ifadesi alındı.

Hatırladığım kadarıyla 1968 yılında İstanbulda yayınlanan Vatan gazetesinin kendi yazılarımla ilgili yazar ve sorumlu yazı işleri müdürü olarak çalışıyordum. gazetede darağacında üç şiirim başlıklı Sıkıyönetim Mahkemesi'ne verilecek [illegible]

Tazminat istiyor

Behram, Adalet Bakanlığı'na dava açıyor

İstanbul Haber Servisi - İsviçre dönüşünde, geçen hafta Atatürk Havalimanı'nda gözaltına alınan ve daha sonra serbest bırakılan şair ve yazar **Nihat Behram** (Mustafa Nihat Behramoğlu), Adalet Bakanlığı aleyhine maddi ve manevi tazminat davası açacağını açıkladı. AA'nın haberine göre, Nihat Behram'ın kardeşi ve Türkiye Yazarlar Sendikası (TYS) Genel Genel Başkanı **Ataol Behramoğlu**, kardeşinin 48 saat süreyle **"haksız gözaltı"** uygulamasına tabi tutulduğunu, bu nedenle Adalet Bakanlığı aleyhine maddi ve manevi tazminat davası açacaklarını bildirdi.

Behramoğlu, davaya ilişkin dilekçeyi, ağabeyi avukat **Namık Kemal Behramoğlu** ile 8 Aralık Pazartesi günü Beyoğlu Adliyesi'ne sunacaklarını kaydetti. Söz konusu dilekçe verilirken Türkiye Gazeteciler Cemiyeti (TGC) Başkanı **Nail Güreli**'nin de eşlik edebileceği belirtildi.

Geçen hafta İsviçre'den Türkiye'ye gelen Nihat Behram, hakkında gıyabi tutuklama kararı bulunduğu gerekçesiyle Atatürk Havalimanı'nda polis tarafından gözaltına alınmıştı. Evrakların incelen-

Nihat Behramoğlu serbest

İSVİÇRE'de yaşayan ve adı son olarak **Yılmaz Güney**'in kaçırılışına yardımıyla kamuoyu gündemine gelen ve yaşadığı İsviçre'den yurda giriş yaparken Atatürk Havalimanı'nda Cumartesi günü gözaltına

Nihat Behram mahkeme huzurunda (1976).

YENİDEN KENDİ ŞEHRİMDE

En uzun günüydü ömrümün
süzgün, kamaşan bir arzuyla
her yanım karmakarış
yıllar ve yıllar ve yıllar sonra kendi şehrimde
yeniden yazmaya başladığım şu gün...

Bir yanı unutulmuş bir yanı taşkın
bir yanı bastırılmış bir yanı bıçkın
düşlerimle boğuşarak uyandım
ve boğulurcasına kendi karanlığımda
saatlerce dolaşıp durdum şehri..

Bu şehir gençliğimdi benim,
aşklarım, gizlerim, meraklarım,
kavuşup kavuşup yitirdiğim sevincim..
Kimi külhan, kimi ceylan nicesiyle kapışarak belanın
dövüşürken bu şehir kurtulsun diye acılarından,
şimdi, parçalanmış canlara bakarken bile sağır
acılardan zevk alan insanlar mı çoğalmış?
Kimisi yalanı kanıksamış, kimisi suskun kalanı..
Seçkin kendine vurgun, yılgın kendine esir..
Karalara, çıralara sarınmış kiminin elinde Kur'an
kiminin elinde kırbaç
göğünden ufkunu kurban
gününden güneşini haraç istiyor şehrin..
Köşe bucak aranırken savrulduğum sevdaların izini
dilimde sinsi sinsi yalanınca bu sözler
ürperdim sesten sese
bir ucundan bir ucuna şehrim kadar irkilip
sokaklardan içimdeki karmaşaya çekildim..

Ah ki düşümdeki yerinden
çoktan yitip gitmiş sevdiğim,
ah ki saklımdaki özlemler sahibine yabancı,
ektiğim gül, seçtiğim nar göz göre göre yağmalanmış,
kırık, kırgın, öksüz kalmış sürgünde gönül,
içlendiğim hüzünler sakarca yaralanmış,
ah ki ellerimi doyasıya alamadan avcuna
elmasını incecikten
özen bezen düşlediği aydınlığa soyamadan
karca beyaz dalca narin
pınarlar kadar kibar
üzüm üzüm gözlerinde sevinç soran bakışıyla
derin uykusuna dalmış baba ocağım,
uzanıp kucağında ağlayamadım..

En uzun günüydü ömrümün
bir yanı sabır bir yanı tınmaz
bir yanı kahır bir yanı kanmaz
bir kez daha sığınarak kendi yüreğime kendi şehrimde
yeniden başlıyorum yazmaya
yeniden ve yine yapayalnız..

Ömrüm senden özür diliyorum!

Nihat Behram, Ekim 96, İstanbul

Nihat Behram
*"Darağacında Üç Fidan"*ı
yazdığı günlerde (1976).
Ve son şiirlerinden
"Ayaklanma Çağrısı" (1997).

AYAKLANMA ÇAĞRISI

Sihriydi tutkuların. Şiir bitti!
Solunarak süzülen tılsımı kalmadı gönlün..

Şiir bitti! Kurudu esin çağlayanı umudun
Dindi suların tendeki çılgın uğultusu
Öpüşlerden düşlerin filizleri yolundu
Kimse ağlamıyor özlerken..

Şiir bitti! Uçukladı dudakları sevginin
Bakışlar yapayalnız, yalnızlık çırılçıplak
Gülüşler kuşsuz, kıvılcımsız
Can bitkin, dil tutsak..

Şiir bitti! Bulandı yüreğin özgür sesi
Teslimiyet başıboş
Yiğitlik evcil
Onur sessizce köreldi gözevlerinde
Dişlerin arasında bilendi küfür: paslı, keskin
Oyuncu arsız, seyirci bezgin
Ne dövüş soylu ne seviş
Çığlığı duyulmuyor sevincin..

Şiir bitti! Söndü içtenliğin güven ateşi
Sevgilin zehrin kılabilir gizemli anıları
Dostun katilin olabilir
Nefret hırçın, şefkat uyuşuk, merak sinsi
Acının sırdaşı ayrılıklar uluorta kurdurgan..

Şiir bitti! Tozlandı hançeresi sezginin
Susan da ikiyüzlü konuşan da
İhanetin sinmediği giz unutuldu
Yalan doruklarda çığırtkan..

Şiir bitti! Bozuldu ışıktan büyüsü duyguların
Korkunun da ucuzları türedi coşkunun da
Erdem sığlaşıp özüne yabancılaştı
Dal kuru, dalga uysal
Herkes her şeyin sahtesine alışkın..

Şiir bitti! Soldu içli sesin beslediği tomurcuk
Alaycı çalgıcılar dökülüyor şarkılardan
Hüzün sürgün, aşk yılışık..

Şiir bitti! Dindi rüzgârı tükenmez gücün
Ağıtlar yetim, türküler öksüz
Zalim yaradana pervasız, mazlum ölümüne çaresiz..

Şiir bitti! Soğudu tezcanlı yüreğin yanardağı
Ne dövüşün külhanı kaldı ne sevişmenin
Suskunluk kanıksandı, kabalık azgın
Ne Dadal'a sadık halk ne Karacaoğlan'a
Sokakta sabrın tiryakisi ruhsuz bir kalabalık..

Tek umut ki -yaşam bitti demeye varmıyor dilim-
O da çocukların sesleri..

İsyan edin isyan edin isyan edin!

Nihat Behram, Mart 97

"Biz şahsi hiçbir çıkar gözetmeden, halkımızın bağımsızlığı ve mutluluğu için savaştık!"

1968'ler. Yazılı tarihin en barbar asrının en umutlu, en ışıklı, en cesur günleriydi. Coşkun bir devrimci dalganın bütün dünyayı sarstığı, onlarca ülkede milyonlarca insanın ayağa kalkarak, "Gerçekçi ol, imkânsızı iste," diye haykırdığı günlerdi...

Böyle bir dünyada, Denizler de özgürlük bayrağını Türkiye'de yükseklere taşıdılar. ABD'ye, NATO'ya, yurtlarını yerli ve yabancı sermayeye peşkeş çekmek isteyenlere en iyi cevabı eylemleriyle, yürüyüşleriyle, cesaretleriyle verdiler.

Ve egemenler, bu özgürlük kabarışının intikamını 12 Mart karanlığında üç gençten çıkarmak istediler. Somut hiçbir yasal dayanak olmadan Deniz'i, Yusuf'u, Hüseyin'i ve nice arkadaşlarını idamla yargılayıp, "Asalım, asalım!" çığlıklarıyla darağacına göndererek özgürlük ve bağımsızlık mücadelesini boğmaya çalıştılar...

İşte Nihat Behram, o günlerin ölüm karanlığını sivil tarihçiliğimize belgesel bir katkı olan bu kitabıyla yırtmıştır. Denizler'in asılmadan önceki son sözlerinin de ilk kez açıklandığı, yayımlanır yayımlanmaz yasaklanan ve ancak yirmi iki yıl sonra aklanan **Darağacında Üç Fidan**, içten sesi, ince duyarlılığı ve ödünsüz tavrıyla, bütün iktidarların geçici olduğunu, milyonların kalbinde yaşayacak olanların daima özgürlük savaşçıları olduğunu göstermiştir...

Baskı altında geçen onca yılın ardından, bu yeni basımıyla **Darağacında Üç Fidan**'ı sunarken, bugün koyu bir karanlığın ve ahlaksızlığın içine itilmek istenen yurdumuzda, gözlerimizde hâlâ bir umut ışığı, darağaçlarında "solmayan" üç fidanın anısı önünde saygıyla eğiliyoruz...

11.00 ₺

ISBN 975-316-817-9
9 789753 168175